

Prilagođena opća procjena državnog statističkog sistema Bosne i Hercegovine

(neslužbeni prijevod)

Konačni izvještaj: septembar 2011.

Pripremili: Jan M. Byfuglien

Günter Kopsch

Sadržaj

KRATKI PREGLED..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

1. ZAKONSKA OSNOVA.....	11
1.1 Opći pregled.....	11
1.2 Stručna nezavisnost.....	12
1.3 Programiranje.....	13
1.4 Nadležnost za prikupljanje podataka.....	13
1.5 Statistička povjerljivost.....	15
1.6 Nepristrasna diseminacija.....	16
1.7 Pitanja koja se mogu razmotriti za buduću izmjenu Zakona.....	17
1.8 Zakonska osnova za redovno uključivanje relevantnih aktera u statistici.....	18
1.9 Drugo relevantno zakonodavstvo.....	18
2. DRŽAVNI SISTEM ZVANIČNE STATISTIKE.....	21
2.1 Struktura državnog statističkog sistema Bosne i Hercegovine.....	21
2.2 Programiranje i mehanizmi koordinacije.....	22
3. DRŽAVNA SLUŽBA ZA STATISTIKU.....	25
3.1 Institucionalna misija.....	25
3.2 Organizacija državne statističke službe.....	26
3.3 Upravljanje resursima.....	30
3.4 Informacione tehnologije.....	32
3.5 Interni i eksterni nadzor kvalitete i učinka.....	37
3.6 Politika diseminacije.....	39
3.7 Međunarodna saradnja.....	44
4. STATISTIČKE DOMENE.....	46
4.1 Klasifikacije.....	46
4.2 Demografija i društvene statistike.....	48
4.3 Makroekonomske statistike.....	55
4.4 Poslovne statistike.....	63
4.5 Poljoprivredni popis i statistike.....	68
5. ANEKSI.....	70
Aneks 1: Raspored i osobe s kojima je razgovarano tokom misija procjene.....	70
Aneks 2: Zakon o statistici BiH; Zakon o statistici BiH; Zakon o statistici Republike Srpske.....	70
Aneks 3: Statistički program BiH za period 2009 – 2012.....	70

SPISAK TABELA

Tabela 1: Broj zaposlenih u stalnom radnom odnosu od 2008. do 2010. godine po spolu i nivou obrazovanja - BHAS

Tabela 2: Broj zaposlenih u stalnom radnom odnosu u 2010. godini po dobnim grupama BHAS

Tabela 3: Broj stalno zaposlenog osoblja u periodu od 2008. do 2010. godine po spolu i nivoima obrazovanja FZS FBiH i RZS RS

Tabela 4: Budžet BHAS-a za period 2008-2010.

Tabela 5: Budžet BHAS-a za period 2008-2010. (po glavnim kategorijama/procenti)

Predgovor

Prilagođena opća procjena (Adapted Global Assessment - AGA) državnog statističkog sistema Bosne i Hercegovine provedena je u okviru Eurostatovog projekta „Opća procjena statističkih sistema zemalja kandidata i potencijalnih kandidata, kao i zemalja koje pripadaju evropskoj politici susjedstva (ENP zemlje)“. Kompanija *ICON-INSTITUT Public Sector GmbH*, s kojom je Eurostat sklopio ugovor, bila je odgovorna za organizovanje svih aktivnosti i poslova u vezi s AGA-om.

Eurostat je inicirao AGA proces na osnovu zahtjeva Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS) u decembru 2009. godine. Procjenu su vršila dva eksperta: gosp. Günter Kopsch (bivši direktor DESTATIS-a, Njemačka), kao vodeći ekspert, i gosp. Jan Byfuglien (Statistika Norveške). Rezultati procjene zasnivaju se na opsežnom pregledu tokom misija koje su bile od 28. marta do 01. aprila 2011. u Sarajevu i od 06. do 09. juna 2011. godine u Sarajevu i Banja Luci. Pored navedene dvojice eksperata u ovim misijama učestovali su i predstavnici Eurostata: gosp. Torbiörn Carlquist i gosp. Tomasz Urbanski (samo u drugoj misiji). Održani su sastanci s mnogim internim i vanjskim partnerima (vidi Aneks 1). BHAS je pisani materijal stavio na raspolaganje članovima AGA tima, tako što ga je dostavio ili unaprijed ili tokom misija procjene. Glavni materijalni izvori korišteni za ovu procjenu uključuju Zakon o statistici Bosne i Hercegovine (vidi Aneks 2), Zakon o statistici Federacije Bosne i Hercegovine (vidi Aneks 2), Zakon o statistici Republike Srpske (vidi Aneks 2) i Statistički program BiH 2009 – 2012. (vidi Aneks 3). Misije procjene su također pripremane i kroz odgovore na upitnik, koji je unaprijed poslan BHAS-u i obuhvatao je glavna institucionalna, formalna i praktična pitanja.

Članovi AGA tima veoma cijene dobru pripremljenost posjeta i otvorenost u komunikaciji koju su iskazali kako uposlenici BHAS-a tako i predstavnici drugih partnerskih organizacija. Nadamo se da će procjena biti od koristi za dalji razvoj službene statistike u Bosni i Hercegovini.

KRATKI PREGLED

(1) Glavni cilj Prilagođene opće procjene (AGA) državnog statističkog sistema Bosne i Hercegovine je da se procijeni nivo usklađenosti s evropskim standardima, uključujući Fundamentalna načela službene statistike UN, Kodeks prakse evropske statistike, te Eurostatov Komentarij statističkih zahtjeva. Uz naprijed navedeno, AGA podržava poboljšanje statističkog sistema u zemlji i njegovo usklađivanje s međunarodnim preporukama, standardima i najboljim praksama.

(2) Tokom razgovara sa članovima AGA tima, korisnici statističkih podataka naveli su da su tokom par posljednjih godina primijetili značajan napredak u razvoju službene statistike za BiH i njene entitete, kao i poboljšanja u dostupnosti podataka. Međutim, preostaje još mnogo toga da se uradi da bi se Bosna i Hercegovina uskladila sa zakonodavstvom EU u oblasti statistike. BHAS i statistički zavodi entiteta, Zavod za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine (FZS FBiH) i Zavod za statistiku Republike Srpske (RZS RS), kao i drugi proizvođači službene statistike, suočavaju se s povećanim brojem novih zahtjeva, kako od partnera u državi tako i od međunarodnih aktera. Ako BiH postane kandidat za članstvo u EU, ti zahtjevi će se još i povećavati.

(3) Državni sistem službene statistike BiH karakteriše, s jedne strane, regionalna decentralizacija koja odražava administrativnu i političku organizaciju zemlje, te s druge strane poprilična funkcionalna centralizacija. Tri statističke institucije navedene kao 'nadležno tijelo' u Zakonu o statistici Bosne i Hercegovine, predstavljaju glavne nivoe vlasti:

- Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS) na nivou države,
- Zavod za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine i Zavod za statistiku Republike Srpske na nivou dva entiteta.

Statistički ured autonomnog Brčko distrikta BiH je, na osnovu odluke vlade, od 2006. godine sastavni dio BHAS-a.

(4) Nije lahko i jasno odrediti razgraničenje statističkog sistema u Bosni i Hercegovini. BHAS i Centralna banka su jedini proizvođači statističkih podataka za BiH na državnom nivou. Entitetski statistički zavodi su djelimično proizvođači statističkih podataka za BiH, jer su obavezni da BHAS-u dostave podatke neophodne za realizaciju Statističkog programa. Zadatak drugih proizvođača na entitetskom nivou treba pojasniti u budućim statističkim programima entiteta. Osim toga, trebalo bi razmotriti uklanjanje prilično vještačke razlike između statistike BiH i entitetskih statistika.

(5) Organizaciona struktura državnog statističkog sistema u BiH, povezana s političkim uređenjem BiH, predstavlja glavni izazov za BiH u cjelini u pogledu koordinacije, komunikacije i učinkovitosti u proizvodnji statistike, kao i dosljednosti i kvaliteti statističkih podataka.

Kako bi se popravila situacija, sugerišu se slijedeće aktivnosti (mnoge su već predviđene u „Sporazumu o implementaciji harmonizovanih metodologija i standarda u proizvodnji statističkih podataka BiH“, ali nisu realizovane u praksi):

Od BHAS-a se očekuje jača koordinacija, što bi moglo implicirati slijedeće:

- redovnije sastanke na nivou menadžmenta tri statističke institucije radi razmjene informacija, razgovora i nastavljanja zajedničkih aktivnosti;
- više zajedničkih stalnih radnih grupa koje su također odgovorne za razvojne projekte;

- davanje prednosti aktivnostima usmjerenim na razvoj statistike na nivou BiH da bi se osigurao konzistentan razvoj državnog statističkog sistema;
- potrebna metodologija se zajednički priprema i razmatra s entitetima, te je BHAS dostavlja na vrijeme;
- kvalitet kompilacije statičkih podataka nadgledaju entitetski zavodi u saradnji s BHAS-om;
- alociranje više resursa za koordinaciju i za zajedničke aktivnosti (posebna jedinica u BHAS-u; novac za putovanja u svim budžetima);
- BHAS definiše koji podaci i koja vrsta podataka je neophodna za kompilaciju statistike BiH, kroz konsultacije s partnerima u statističkom sistemu;
- u najkraćem mogućem roku, BHAS počinje s procesom definisanja metodologije za uspostavljanje i vođenje registra prostornih jedinica BiH, u saradnji sa FZS FBIH/RZIS-om i drugim relevantnim institucijama.

Prihvatanje i poštovanje koordinacione uloge BHAS-a očekuje se od statističkih zavoda entiteta (FZS-a FBIH i RZS-a RS), što bi impliciralo slijedeće:

- prioritet se daje programu statistike BiH i sve statističke institucije striktno slijede dogovorene programe;
- entitetski statistički zavodi koriste standarde i metodologije koje određuje BHAS;
- entitetski statistički zavodi pružaju BHAS-u sve podatke koje BHAS smatra neophodnim, nakon konsultacija s partnerima u statističkom sistemu;
- entitetski zavodi pružaju BHAS-u sve informacije potrebne za praćenje kvaliteta podataka;
- Statistički godišnjak BiH se priprema i objavljuje u saradnji BHAS-a i statističkih zavoda entiteta.

Koordinacija treba da se zasniva na boljoj komunikaciji, što bi moglo implicirati slijedeće:

- razvijati i usaglasiti se oko zajedničke politike komunikacija (obavještavati partnere o poduzetim važnim razvojnim aktivnostima, svim aktivnostima međunarodne saradnje koje se provode, kao i odgovaranje na zahtjeve u određenom vremenskom roku, itd.);
- primijeniti praktičnija sredstva komunikacije (mreža, video oprema).

Zakon o statistici BiH daje sveobuhvatne nadležnosti BHAS-u u funkciji glavnog proizvođača i koordinatora statistike BiH. Međutim, izgleda da resursi namijenjeni ovom zadatku nisu dovoljno dostupni svima pošto Odjel za statističke metodologije, standarde, planiranje, kvalitet i koordinaciju ima samo dva uposlenika, a planirano je deset.

(6) Generalno, sadašnje zakonodavstvo u oblasti statistike, kako na državnom tako i na entitetskom nivou, temelji se dobrim međunarodnim praksama iako ima prostora za određena poboljšanja, kao što je detaljno objašnjeno u ovom izvještaju. Zakoni o statistici BiH i entiteta uključuju jasna pravila kojim se daje profesionalna nezavisnost statističkim institucijama. Razgovori članova AGA tima s mnogobrojnim sagovornicima tokom misija doveli su do zaključka da ipak postoji potreba da se hitno popravi javni imidž statističkih institucija u BiH poboljšanim upravljanjem kvalitetom i višom orijentiranošću ka korisnicima. Profesionalna nezavisnost bi se trebala jasnije odraziti u politici diseminacije, razmjeni informacija s partnerima i transparentnošću svih procesa.

Članovi AGA tima dijele utisak da nadležne institucije u statističkom sistemu BiH ozbiljno shvataju povjerljivost statističkih podataka iako bi pravila i prakse za distribuciju mikropodataka trebalo pojasniti i učiniti transparentnijim.

(7) Slijedeći Statistički program BiH (2013 – 2016) bi trebalo koristiti za razvoj srednjoročne strateške orijentacije - kako se uskladiti s EU zakonodavstvom i primijeniti ga u području statistike. Program bi trebao uključiti sve statističke aktivnosti na državnom nivou, kao i procjene budžeta i međunarodne pomoći potrebne za realizaciju svih planiranih aktivnosti. Unutar BHAS-a, Program bi se trebao dopuniti operativnim planom koji bi sadržavao aktivnosti i ključne tačke, skupa sa sistemom za praćenje realizovanja aktivnosti i kontrole. Svi entitetski statistički programi trebali bi biti planirani u koordinaciji s programom na državnom nivou da bi se izbjegle nedosljednosti, te bi trebali biti dopunjeni odgovarajućim operativnim planovima, kao što je to slučaj kod BHAS-a.

(8) BHAS i statistički zavodi entiteta su ovlašteni da prikupljaju primarne statističke podatke i da imaju pristup administrativnim registrima. Međutim, čini se da bi pravila koja se odnose na ovlaštenja za prikupljanje podataka, naročito u vezi s pristupom administrativnim podacima, mogla biti transparentnija i neupitna u izmjenama zakona. Izvori administrativnih podataka bi trebali imati jasnu obavezu da besplatno daju svoje podatke, u skladu sa zahtjevima proizvođača statistike. Od krajnje je važnosti da se Zakon o upravi za indirektno oporezivanje izmijeni, s amandmanom koji bi omogućio ITA-u (Upravi za indirektno oporezivanje) da statističkim institucijama dostavlja identifikacione brojeve poslovnih subjekata i mikropodatke.

(9) Čini se da sadašnji sastav Vijeća za statistiku BiH, sa više od polovice članova predstavnika proizvođača statistike sa državnog i entitetskog nivoa i samo nekoliciinom predstavnika korisnika podataka, pokazuje neusklađenost između zadataka i sastava Vijeća. U sadašnjem sastavu, Vijećem dominiraju konfliktne diskusije između statističkih institucija, te ove institucije i ne dobijaju savjete. Jasno je da, promjenom sastava Vijeća, predstavnici privrede i javnosti uopće trebaju biti više zastupljeni u Vijeću.

(10) Gledajući skupa, resursi raspoloživi za proizvodnju službene statistike BiH su relativno odgovarajući (oko 400 ljudi), a tri statističke institucije proizvode i diseminiraju veliku količinu statističkih podataka. U nekim oblastima ne postoji realna potreba za pojedinim podacima, koji se proizvode i fragmentirano kompiliraju na osnovu ranijih proizvodnih linija i potreba. Važno pitanje koje treba razmotriti je smanjivanje ili prestanak nekih sadašnjih istraživanja da bi se oslobodili resursi za provođenje novih istraživanja napravljenih u skladu s međunarodnim i evropskim standardima. Dakle, postoji veliki jaz u odnosu na evropske zahtjeve u nekim oblastima, a progres u usklađivanju s evropskim standardima i obuhvatom podataka nije tako brz kako što se očekivalo, čak ni uz značajnu vanjsku stručnu pomoć i finansiranje. Da bi se uspjelo u usklađivanju sa EU zahtjevima, čini se da postoji potreba za zajedničkom opredjeljenjem i zajedničkim naporima sve tri statističke institucije. Dobra prilika je priprema i usvajanje novih petogodišnjih programa na državnom i entitetskim nivoima.

(11) Glavni zaključci o institucionalnim aspektima statističkih institucija BiH su, kao što slijedi:

- Savjetuje se da se sve tri statističke institucije u svojim definicijama misija institucije još jače obavežu na razvijanje integrisanog statističkog sistema za BiH u cjelini, u skladu s najboljim evropskim praksama.
- Postoji određena neučinkovitost u regionalizovanom statističkom sistemu kakav postoji u BiH, tako da ukupan broj uposlenih (oko 400) nije dovoljan da osigura razvoj svih statistika kako to zahtijeva evropsko zakonodavstvo.

- Jačanje i udruživanje budžeta na državnom nivou za osnovna istraživanja i statističke aktivnosti (na primjer: Anketa o radnoj snazi, Anketa o potrošnji domaćinstava i Anketa o dohotku i životnim uslovima, Nacionalni računi, Strukturne poslovne statistike, Kratkoročne statistike) mogao bi biti pravi put za osiguravanje dosljedne implementacije širom cijele države BiH.
- Treba unaprijediti kontinuirane i zajedničke programe obuke uposlenika.
- Statističke institucije bi trebale, što je prije moguće, implementirati opisanu IT strategiju nakon ažuriranja i razjašnjavanja nekih otvorenih pitanja.
- Unaprijeđeno upravljanje kvalitetom je veoma važno pitanje za cijeli statistički sistem, jer postoje naznake problema kvalitete u pojedinim oblastima (problemi s obuhvatom, podizvještavanjem i procjenama). Sa FZS FBIH i RZS RS bi se trebalo razgovarati i usaglasiti o dokumentu „Implementacija Kodeksa ponašanja evropske statistike u Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine – procjena i buduće aktivnosti“, koji je pripremio BHAS, te ga razviti u zajednički prihvaćen okvir.
- Sve tri statističke institucije imaju prilično veliki skup i ne baš dobro integrisan program diseminacije koji se temelji na publikacijama i izvještajima koji se štampaju, ali su također dostupni na web stranici. Velika je potreba da se razvije zajednička i dosljedna politika diseminiranja u sve tri institucije te da se poboljša distribucija podataka usmjerena ka korisniku (barem za statistiku BiH u cjelini) na primjer kroz zajednički web portal i zajednički statistički godišnjak. Predloženo je nekoliko konkretnih aktivnosti.
- Sve tri institucije trebaju razviti kontakte s važnim korisničkim grupama unutar poslovnog sektora i naučno-istraživačke zajednice.
- Statistički sistem BiH zahtjeva kontinuiranu pomoć međunarodnih donatora i stručnu podršku. Treba osigurati poboljšanu koordinaciju između različitih donatora i međunarodnih organizacija tako da su sve aktivnosti u skladu s postavljenim prioritetima, a pilot aktivnosti transformisati u normalne proizvodne procese za dobrobit sistema u cjelini.

(12) Procjena nivoa usklađenosti s evropskim zahtjevima u odabranim statističkim područjima dovela je do slijedećih rezultata:

- Razvijene su nove ekonomske klasifikacije, zasnovane na najnovijim evropskim klasifikacijama NACE Rev. 2, CPA 2008 i PRODCOM listi 2010, te će koristiti u statistici BiH od 2011. godine. Potrebna je odluka o klasifikaciji statističkih regija u skladu s NUTS uredbom, i o njoj se treba dogovoriti s Eurostatom. Potrebno je da hitno BHAS započne proces definisanja metodologije za uspostavljanje i održavanje registra prostornih jedinica BiH, u saradnji sa FZS FBIH /RZS RS i drugim relevantnim tijelima. U najkraćem mogućem roku treba započeti proces ažuriranja potrebne zakonske osnove.
- Glavni izazov je nedostatak dobrih kvalitetnih podataka o stanovništvu u zemlji, raščlanjenih po regijama, starosti i drugim obilježjima. Dakle, od izuzetne je važnosti da se planirani popis obavi što prije moguće (zakon o popisu stanovništva tek treba da se usvoji). Statističke institucije, posebno BHAS, trebaju preuzeti aktivnu ulogu u traženju novih administrativnih izvora vezanih za registre stanovništva, koji bi dugoročno mogli biti važan izvor podataka za demografske statistike.

- Metodološki pristup Anketi o potrošnji domaćinstava je dobro utemeljen, zasnovan na vanjskoj stručnoj pomoći i pruža podatke zadovoljavajuće kvalitete. Glavni problem je nedostatak održivog finansiranja, tim više što korisnici zahtijevaju da se ova anketa provodi godišnje.

- U 2010. godini, BHAS je u saradnji s entitetskim statističkim zavodima po peti put proveo Anketu o radnoj snazi (LFS) koja se zasniva na preporukama i definicijama Međunarodne organizacije rada (ILO) i evropskim zahtjevima i izgleda da je prilično usklađen s evropskim zahtjevima, a zasniva se na podršci međunarodnih donatora i stručnjaka, te koristi međunarodne klasifikacije. LFS se sada finansira iz budžeta statističkih institucija i izgleda da saradnja između njih dobro funkcioniše.

- Za kompilaciju Nacionalnih računa BiH, Master plan 2008 biće ažuriran u formi srednjoročnog operativnog plana za razvoj Nacionalnih računa. Takav plan bi trebao uključiti postavljanje jasnih prioriteta u skladu sa zahtjevima glavnih korisnika, uključujući Evropsku komisiju, aktivnosti koje će se provoditi uz podršku projekata pomoći i ključne tačke tokom implementacije s osiguranim konkretnim rezultatima, skupa sa sistemom za praćenje realizacije aktivnosti. Od izuzetne je važnosti da se sve statističke institucije, i na državnom i na entitetskim nivoima, slože s postavljenim prioritetima i planiranim procesima. Treba biti formirana stalna radna grupa za nacionalne račune, u kojoj bi BHAS i entitetske statističke institucije na transparentan način razgovarale o metodološkim pristupima s ciljem identifikovanja zajedničkih rješenja. Odjelu za nacionalne račune potrebni su visokokvalitetni podaci iz raznih statističkih oblasti, a posebno iz poslovnih statistika. Sistem poslovnih statistika, uključujući poslovni registar, trebao bi se razviti tako da se sve potrebe nacionalnih računa mogu zadovoljiti kroz redovna istraživanja i administrativne podatke. Isto važi i za statistiku cijena. Da bi se postigla usklađenost s evropskom legislativom u oblasti nacionalnih računa, BHAS-ov Odjel za nacionalne račune, kao i odjeli za nacionalne račune entitetskih statističkih zavoda trebat će dalje povećanje ljudskih resursa i kontinuiranu pomoć Eurostata kroz duži vremenski period.

- Statistika vanjske trgovine se čini metodološki dobro razvijenom. Međutim, postoje neke dileme u pogledu tačnosti podataka. Uprava za indirektno oporezivanje (ITA) odbija dati BHAS-u identifikacione brojeve uvoznika i izvoznika. Prema tome, nemoguće je da BHAS ili entitetski statistički zavodi izvrše sva potrebne kontrole kvaliteta i pouzdanosti i odstrane potencijalne greške u mikropodacima kroz direktne razgovore s preduzećima. Uopće nije prihvatljivo da BHAS, za statističke svrhe, nema potpun pristup podacima kojima ITA raspolaže. Rješenje se mora naći što je prije moguće.

- Od 2005. godine, BHAS i entitetski statistički zavodi računaju i objavljuju Indeks potrošačkih cijena, zasnovan na međunarodnim preporukama i bliskoj saradnji. Razvoj HICP-a (Harmonizovani indeks potrošačkih cijena) je još uvijek u početnoj fazi. Glavni cilj je razvoj međunarodno uporedivog HICP-a na državnom nivou. Tehnička pomoć je potrebna za identifikovanje najboljeg metodološkog rješenja za regionalno decentralizovani statistički sistem kao što je to u BiH.

- Statistički poslovni registar (SBR) BiH je operativan od 2009. godine. Njegov kvalitet nije zadovoljavajući. Međutim, oba entitetska statistička zavoda ulažu značajne napore da poboljšaju SBR, saradujući s drugim nadležnim tijelima koji raspolažu s dosta podataka o poslovnim subjektima. BHAS je u procesu dobivanja pristupa PDV identifikacionim brojevima poslovnih subjekata koje ITA posjeduje, što će biti najbolji izvor podataka za mjesečno ažuriranje SBR na državnom nivou. Činjenica da BHAS ne dobija sve raspoložive podatke iz SBR Republike Srpske ostaje prepreka. BHAS treba da dobija sve informacije na nivou mikropodataka, kao što je i predviđeno zakonima o statistici BiH i entiteta.

- Toplo se preporučuje statističkim institucijama BiH da počnu s redovnim provođenjem istraživanja Strukturnih poslovnih statistika. Podaci strukturno poslovnih statistika su od velike važnosti za poboljšanje nacionalnih računa te, prema tome, kompilacija strukturno poslovnih statistika treba imati visok prioritet.

- Izgleda da statističke institucije BiH dobro napreduju u proizvodnji statističkih podataka usklađenih s PRODCOM regulativom. BHAS daje prioritet publikovanju i dostavljanju statističkih podataka Eurostatu, na osnovu aktuelne PRODCOM liste, u roku od šest mjeseci nakon referentne godine.

- Kratkoročne poslovne statistike uopće nisu na nivou evropskih zahtjeva u BiH. BHAS i entitetske statističke institucije ulažu značajne napore da promijene ovakvu situaciju, što je dobro. Cilj je da se proizvedu novi indikatori usklađeni s evropskom regulativom koja se odnosi na kratkoročne poslovne statistike (uvođenjem novih statističkih istraživanja i redizajniranjem postojećih entitetskih istraživanja) da bi se postigla harmonizacija i usklađivanje s EU zahtjevima i omogućila proizvodnja neophodnih indikatora za nivo BiH.

- Generalno, statistika poljoprivrede nije dobro razvijena u BiH, premda je poljoprivreda važan sektor u zemlji. Glavni problemi su vezani za činjenicu da poljoprivredni popis nije proveden od 1981. godine i da je administrativni sistem u oblasti poljoprivrede slabo razvijen. Dakle, važno je da se izvrši poljoprivredni popis što je prije moguće. Sugerisano je da se poboljša saradnja s administrativnim tijelima nadležnim za poljoprivredu iako su ova tijela još u procesu uspostavljanja, a administrativni registri farmi u entitetima imaju ozbiljna ograničenja. Kvaliteta podataka o usjevima i stoci ne smatra se pouzdanom, jer se ti podaci djelimično zasnivaju na općinskim procjenama. Možda će biti neophodno da se napravi sveobuhvatniji plan za cijelu oblast, s jasnim prioritetima i rokovima realizacije predviđenih aktivnosti.

1. ZAKONSKA OSNOVA

1.1 Opći pregled

(13) Zakonom o statistici Bosne i Hercegovine, koji je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine (BiH) usvojila u aprilu 2004. godine, uspostavlja se zakonski okvir za organizaciju, proizvodnju i diseminaciju službene statistike u BiH (Aneks 2 sadrži tekst Zakona na engleskom jeziku). Zakon je u velikoj mjeri u skladu sa Eurostatovim dokumentom "Smjernice i preporuke za izradu osnovne statističke legislative u zemljama u tranziciji koje prelaze na tržišnu ekonomiju" (model za zakon o statistici).

(14) Zakon o statistici BiH daje centralnu ulogu u izradi i implementaciji nacionalnog programa rada službene statistike Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS), statističkoj instituciji na nivou države. U skladu s podjelom političke vlasti između države i dva entiteta, Zakon dodjeljuje nadležnosti za obavljanje statističkih djelatnosti BHAS-u s jedne strane, te statističkim zavodima entiteta, Zavodu za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine (FZS FBIH) Republičkom zavodu za statistiku Republike Srpske (RZS RS), s druge strane. Biro za statistiku distrikta Brčko integrisan je s BHAS-om 2006. godine. Zakon o statistici se ne odnosi samo na BHAS, već na izradu i diseminaciju sve statistike BiH, tj. službene statistike uključene u Statistički program BiH i druge statistike potrebne BiH koje prikupljaju državna tijela i odobrava BHAS, uz izuzetak statističkih aktivnosti Centralne banke. Zakon se također odnosi i na izradu statističkih podataka koju vrše statistički zavodi entiteta, koje BHAS smatra neophodnim za statistiku BiH. Statistika BiH ne uključuju statističke podatke koje proizvode i diseminiraju entitetski zavodi za statistiku entiteta ("entitetske statistike").

(15) Entiteti imaju svoje zakone o statistici koji ovlaste entitetske statističke zakone da prikupljaju, obrađuju i distribuiraju različite statistike entitetskim statističkim zavodima. Ovi zakoni određuju da su statistički zavodi entiteta dužni da izrađuju i BHAS-u dostavljaju sve podatke koje BHAS smatra neophodnim za implementaciju Statističkog programa BiH (član 16. Zakona o statistici Federacije BiH i član 26. stav 1. Zakona o statistici Republike Srpske), u skladu s metodologijom, standardima i smjericama koje utvrđuje BHAS. Nadalje, zakoni navode da je „dostavljanje podataka između Federalnog zavoda za statistiku i Agencije ne podliježe ograničenjima u vezi s povjerljivošću podataka ukoliko je taj proces neophodan za izradu, unaprijeđenje i kvalitet koji statistički podaci za BiH moraju zadovoljiti“ (član 41. Zakona o statistici Federacije BiH). Dakle, vrlo je jasno (i ne samo iz Zakona o statistici BiH već također iz zakona o statistici entiteta) da BHAS ima pravo da odluči koje podatke i kakve vrste mu moraju dostavljati entitetski zavodi, a da entitetski zavodi nemaju pravo osporavati tu odluku.

Detaljna rasprava o suštini zakona o statistici

(16) Slijedeći aspekti se smatraju suštinskim sastavnim dijelovima zakona o statistici:

- garantovanje stručne nezavisnosti za proizvođače statistike;
- usvajanje višegodišnjeg statističkog programa od strane relevantnih zakonodavnih tijela;
- ovlaštenje da se prikupljaju i omogući pristup podacima u statističke svrhe;
- čvrsta garancija statističke povjerljivosti;
- nepristrasno distribuisanje izrađenih statističkih podataka.

(17) Dalji važni aspekti koji bi također trebali biti utvrđeni zakonom o statistici su organizacija i koordinacija statističkog sistema (uključujući mandat državne statističke kancelarije), kao i uloga državnog Vijeća za statistiku. O ovim aspektima će se govoriti u kasnijim poglavljima.

1.2 Stručna nezavisnost

(18) U skladu s Fundamentalnim načelima službene statistike, kao i Kodeksom prakse evropske statistike, proizvođači službene statistike moraju biti profesionalno nezavisni. Odluke o proizvodnji statistike se donose na osnovu profesionalnih razloga i ne zavise od politike. Statistički zakon bi trebao sadržavati dovoljne mjere zaštite od intervencija kao npr. manipulisanja rezultatima uticajem na selekciju standarda, metoda i sadržaja i vremena objavljivanja statističkih saopštenja. Profesionalizam i nezavisnost su osnovna načela pouzdanog statističkog sistema, a pouzdanost je od najveće važnosti, s obzirom na činjenicu da se statistički podaci koji se smatraju nepouzdanim neće koristiti, te su zato beskorisni.

(19) U Zakonu o statistici Bosne i Hercegovine ne koristi se termin 'stručna nezavisnost'. Poglavlje VIII spominje 'tehničku autonomiju'. Član 20. stav 1. Zakona izričito kaže da prilikom realizacije Programa, osoblje Agencije i entitetskih zavoda neće tražiti ili primati uputstva od vlasti, drugih državnih tijela, političkih stranaka ili drugih interesornih grupa, posebno prilikom selekcije izvora podataka, statističkih metoda i procedura, u vezi sa sadržajem, formom i vremenom distribucije, i u vezi sa zaštitom statističke povjerljivosti. Dalje, stav 2. član 20. navodi da se tijela vlasti i druge grupe iz stava 1, ovog člana obavezuju da će poštovati tehničku autonomiju statističkih institucija i da neće vršiti uticaj na osoblje statističkih institucija prilikom obavljanja njihovih zadataka. Slična pravila se mogu naći u Zakonu o statistici Federacije BiH i Zakonu o statistici Republike Srpske. Član 2. Zakona o statistici Federacije BiH, kaže: „Poslovi statističke djelatnosti obavljaju se prema načelu neutralnosti, objektivnosti i stručne nezavisnosti“ i član 8. kaže: „Prilikom realizacije Programa direktor i službenici Federalnog zavoda neće tražiti ili primati uputstva od tijela vlasti u Federaciji, drugih državnih tijela, političkih stranaka ili drugih interesornih grupa...“; Stav 1. član 17. Zakona o statistici Republike Srpske, kaže: „ U organizovanju i proizvodnji statistike primijenjivati će se načela nepristrasnosti, pouzdanosti, transparentnosti i statističke povjerljivosti...“. Stav 6. kaže: „Zavod i ovlaštena tijela i organizacije nezavisni su u proizvodnji statistike iz svog djelokruga“.

(20) Prema članu 9. Zakona o statistici BiH, direktor Agencije rukovodi radom Agencije za statistiku. U statističkim zakonima entiteta ne govori se ništa o rukovodiocima statističkih institucija entiteta. Mandat direktora Agencije traje četiri godine, prema stavu 6. člana 9. Zakona. Moguće je i produženje mandata, ali to nije spomenuto u Zakonu. Zakonom o statistici Bosne i Hercegovine ne propisuje se postupak izbora kandidata, kao ni tražene kvalifikacije ili pravila protiv neprimjerno preuranjene smjene. Opća pravila za proces izbora rukovodećeg kadra sadržana su u Zakonu o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine. Bilo bi poželjno utvrditi pravila za proceduru izbora, imenovanja i smjenjivanja da bi se spriječilo neprimjerno rano smjenjivanje. Mandat direktora BHAS-a bi trebao trajati pet godina, s mogućnošću obnove na još pet godina. Entitetski zakoni o statistici bi također trebali uključivati ova pravila.

(21) Pravni status statističkog sistema (i statističkog ureda) u pogledu stručne nezavisnosti je dobar preduslov za potpunu primjenu načela nezavisnosti iz Kodeksa prakse. To se, međutim, ne može smatrati garancijom. Stručna nezavisnost proizvođača službene statistike mora biti prihvaćena (posebno od strane vlade) da bi se uspješno implementirao Kodeks prakse.

Nakon razgovora s menadžmentom i drugim osobljem BHAS-a, te entitetskih zavoda, kao i sa članovima Vijeća za statistiku i raznim korisnicima BiH i entitetske statistike, članovi AGA tima su utvrdili da se službena statistika u BiH može proizvoditi i diseminirati bez uticaja u smislu izbora metodologije i sadržaja, te vremena njihovog objavljivanja. Međutim, ovo je samo opažanje, koje ne moraju nužno dijeliti svi korisnici statistike BiH, s naglaskom na hitno

poboljšanje javnog imidža statističkih institucija BiH kroz poboljšano upravljanje kvalitetom i dokumentacijom usmjerenoj korisnicima. Potrebno je detaljno objašnjenje podataka i metoda koje se koriste, uz objašnjenja promjena u metodologiji.

1.3 Programiranje

(22) Državni zakon o statistici trebao bi osigurati uspostavljanje višegodišnjeg statističkog programa. Uloga takvog programa je da opiše opseg statističkih aktivnosti koje će se provoditi tokom slijedećih četiri ili pet godina, postavljajući jasne prioritete šta treba postići tokom ovog perioda. Program bi trebala predložiti i usvojiti relevantna državna tijela, jer je odluka šta je statistički važno u zemlji politička odluka. O detaljima potrebnim za provođenje programa može se odlučivati na nižem nivou npr. Vijeće za statistiku, ili rukovodilac statističkog ureda nakon konsultacija sa savjetodavnim tijelom. Uključivanje budžetskih garancija u program također bi trebalo razmotriti.

(23) Poglavlje 5, Zakona o statistici BiH, naziva se Statistički program Bosne i Hercegovine. Program pokriva četiri jednogodišnja ciklusa i implementira se u skladu s međunarodnim i evropskim standardima. Usvaja ga Vijeće ministara i objavljuje se u službenim glasilima Bosne i Hercegovine, entiteta i Brčko distrikta BiH. Nakon što Vijeće za statistiku razmotri nacrt Programa, BHAS ga podnosi Vijeću ministara. Stav 1. član 12. precizira detalje programa i organizacije koje prikupljaju podatke. U planu rada se izlažu predložene statističke aktivnosti Programa za svaku budžetsku godinu skupa s predviđenim troškovima i izvorima finansiranja, za koje će dobiti saglasnost od državnih tijela za budžetske poslove, nakon što ih razmotri Vijeće za statistiku. U skladu sa članom 13. i 14. Zakona, BHAS priprema nacrt Statističkog programa BiH i godišnjeg plana rada u konsultacijama s entitetskim zavodima.

(24) U roku od tri mjeseca od isteka kalendarske godine, direktor BHAS-a podnosi godišnji izvještaj Vijeću ministara. Godišnji izvještaj posebno uključuje stepen realizacije Programa i plana rada, dobivene statističke rezultate, sve probleme u realizaciji dijelova Programa i plana rada i stepen poštivanja standarda i metodologije BHAS-a. BHAS objavljuje izvještaj na svojoj web stranici, nakon što ga Vijeće ministara usvoji, a najkasnije u roku od šest mjeseci od isteka godine. Ako izvještaj ne bude usvojen u datom roku, biće objavljen bez prethodnog usvajanja.

(25) Što se tiče budžetskih jamstava, po Zakonu se aktivnosti BHAS-a i Vijeća za statistiku BiH finansiraju iz budžeta institucija BiH.

(26) Aktuelni Statistički program sadrži strateške smjernice statistike BiH, prioritetne zadatke 2009 – 2012. godine, te rezultate koje treba postići u različitim statističkim domenima; dalje aktivnosti koje se odnose na sva područja, kao što su obuke, IT podrška, informisanost i diseminacija, istraživački i metodološki rad, te administrativna podrška.

1.4 Nadležnost za prikupljanje podataka

(27) Statistički zakon daje pravo proizvođačima službene statistike da odluče o najprimjernijem načinu za dobijanje potrebnih podataka za kompiliranje statistike iz svih izvora podataka. Javne organizacije bi trebale biti dužne da omoguće pristup administrativnim podacima u statističke svrhe, a statističke jedinice da pruže tražene informacije.

(28) Nadležnost za prikupljanje podataka za statistiku BiH proističe iz Zakona o statistici BiH i Statističkog programa BiH. Zakon ne sadrži poglavlje ili član koji se iscrpno bavi prikupljanjem podataka u sistemu službene statistike u BiH, već samo utvrđuje nadležnosti BHAS-a za prikupljanje podataka. Prema članu 8. Zakona o statistici BiH, Agencija je nadležna da proizvodi

statistiku BiH u skladu sa međunarodno prihvaćenim standardima, a na osnovu podataka koje dostave entitetski zavodi, odnosno podataka koje neposredno prikupi Agencija. Statistika BiH je definisana u članu 3. Zakona kao statistički podaci BiH, koji se proizvode u okviru realizacije Programa ili drugi statistički podaci potrebni za BiH koje prikupe državna tijela, a odobri Agencija. Što se tiče podataka za proizvodnju statistike, Agencija može prikupljati podatke iz bilo koje statističke jedinice u entitetima, iz bh. institucija, pravnih subjekata na državnom nivou, međunarodnih organizacija koje djeluju unutar granica BiH i od kompanija u stranom vlasništvu i kontroli.

Nadalje, Agencija može zahtijevati od entitetskih zavoda, kada je to potrebno za kompiliranje statistike na nivou BiH, da prikupljaju i pružaju statističke podatke i da pružaju podatke na nivou individualnih statističkih jedinica, uključujući povjerljive podatke za koje Agencija utvrdi da su neophodni za statistiku BiH. Član 18. Zakona propisuje da entitetski zavodi prikupljaju, obrađuju i dostavljaju Agenciji statističke podatke koje Agencija smatra neophodnim za statistiku BiH, u utvrđenom roku i bez postavljanja uslova. Pri prikupljanju i obradi statistike BiH, entitetski zavodi primjenjuju standarde i prakse koje odredi BHAS. Navedeni standardi i prakse moraju biti usklađeni s međunarodnim.

(29) Slična pravila su sadržana u statističkim zakonima entiteta. Statistički zavodi entiteta su nadležni za prikupljanje podataka i dužni su da BHAS-u dostavljaju statističke podatke potrebne za implementiranje Statističkog programa BiH. Osim toga, statistički zakoni entiteta propisuje da entitetski zavodi za statistiku BHAS-u dostavljaju podatke, slijedeći metodologije, standarde i smjernice koje odredi BHAS. Tumačenje člana 7. Zakona o statistici Republike Srpske, uzrokuje velike probleme pošto RZS RS izraz 'obrađeni podaci' tumači kao agregirani podaci (ne mikropodaci). Ovo tumačenje se razilazi od namjeravanog značenja člana 7. (odnosi se na statistički program i metodologije i smjernice Agencije), a 'obrađeni podaci' u ovom kontekstu znači prekontrolisani i potvrđeni podaci.

(30) U načelu, Agencija i entitetski statistički zavodi imaju pravo, u skladu sa svojim zakonima o statistici, na pristup administrativnim podacima u statističke svrhe. U praksi je, međutim, korištenje administrativnih podataka još uvijek veoma slabo. Jedan od razloga može biti i to što odgovarajuća pravila u zakonu nisu vrlo jasna i mogu se različito tumačiti. Neophodne su izmjene zakona; BHAS je već planirao izmjene Zakona o statistici BiH.

BHAS je, skupa s entitetskim zavodima, već potpisao nekoliko ugovora o razumijevanju s drugim proizvođačima podataka i imaocima administrativnih podataka; planirano je sklapanje još memoranduma o razumijevanju. Treba hitno poboljšati saradnju s najvažnijim imaocem administrativnih podataka na državnom nivou, Upravom za indirektno oporezivanje (ITA). Iako je potpisan sporazum o saradnji, ITA nije voljna da dostavlja Agenciji podatke o PDV obveznicima, a za statistiku vanjske trgovine, odbija da Agenciji da identifikacione brojeve uvoznika i izvoznika. AGA timu koji je posjetio ITA je rečeno se planiraju promjene relevantnih zakona. Dalje, brojni administrativni zapisi, naročito na entitetskom i kantonalnom nivou još nisu harmonizovani.

(31) Zakon o statistici BiH propisuje da se statistička jedinica, koja odbija ili ne odgovara na pitanja ili pismene zahtjeve Agencije ili na pismeni zahtjev za podacima potrebnim za realizaciju Programa daje pogrešne ili netačne podatke, smatra krivom za djela kažnjiva novčanom kaznom. Slična pravila se mogu naći u statističkim zakonima entiteta. Međutim, kaznene odredbe nikada nisu bile primijenjene. Stope odgovara u anketama o domaćinstvu i poslovnim istraživanjima su još uvijek prilično visoke. Statistički zavodi entiteta, dakle, ne vide potrebu za korištenjem kaznenih odredbi navedenih u statističkim zakonima. Oni uviđaju, međutim, veliku opterećenost, posebno, poslovnih subjekata. Prema tome, snažno se podržava razvoj novih i učinkovitijih načina prikupljanja podataka korištenjem modernih instrumenta elektronske komunikacije

(korištenje elektronskih upitnika i dostavljanje podataka preko interneta u poslovnim statistikama i korištenje kompjuterizovanih tehnika intervjua u statistikama domaćinstava i cijena).

1.5 Statistička povjerljivost

(32) Statistička povjerljivost je jedno od najvažnijih načela službene statistike. U cilju očuvanja povjerenja respondenata, njihovi podaci se ne smiju koristiti u individualnom obliku i u kontekstu gdje se donose individualne odluke. Mogući izuzetak je korištenje takvih podataka u naučne svrhe, ali pod vrlo strogim i restriktivnim uslovima. Osim toga, zakon o statistici bi trebao zahtijevati ugradnju tehničke arhitekture za zaštitu podataka, koja bi osigurala funkcionisanje pravila povjerljivosti u svim fazama procesa statističke proizvodnje.

(33) Povjerljivost statističkih podataka je regulisana Zakonom o statistici BiH, kao jedno od načela na kojima se statistika zasniva, i u poglavlju XI - Povjerljivost statističkih podataka i Zakonom o zaštiti ličnih podataka (ukupno 7 članova). Posebno, Zakon kaže da podaci koji su prikupljeni, obrađeni i pohranjeni u svrhu izrade statističkih podataka BiH smatraju se povjerljivim ako je putem tih podataka moguće neposredno ili posredno identifikovati statističke jedinice, čime se otkrivaju pojedinačni podaci.

To znači da će se povjerljivi podaci isključivo koristiti za proizvodnju statistike, osim ako su respondenti nedvosmisleno dali svoj pristanak za korištenje njihovih podataka za bilo koje druge potrebe ili svrhe. Druga iznimka u Zakonu odnosi se na podatke o ekonomskoj situaciji prikupljene od preduzeća i drugih privrednih subjekata, kao i podatke o okolišu. Ovi podaci se mogu distribuirati čak iako rezultati ne zadovoljavaju grupne uslove iz stava 1. člana 26. spomenutog Zakona (grupe se sastoje od najmanje tri jedinice, a udio jedne jedinice u grupi ne smije preći 85%), kada Agencija utvrdi da je to neophodno kako bi se osigurali bitni osnovni podaci i pod uslovom da Statistički program predviđa distribuciju takvih podataka. Dalje, ovaj Zakon zahtjeva da nadležni organi, uključujući organe na entitetskom nivou, poduzimaju sve potrebne organizacione, regulatorne, administrativne i tehničke mjere da zaštite povjerljivost podatka od nedozvoljenog pristupa, objavljivanja i korištenja.

(34) Prijenos podataka između BHAS-a, s jedne strane, i svakog od entitetskih zavoda, s druge strane, ne podliježe ograničenjima u smislu povjerljivosti podataka ukoliko je taj prijenos neophodan za proizvodnju statistike BiH. Član 30. Zakona eksplicitno kaže da su entitetski zavodi obavezni da Agenciji dostave povjerljive podatke ako Agencija smatra da je to potrebno za unaprijeđenje podataka i kvalitet koji statistika BiH mora zadovoljiti. Statistička povjerljivost je također propisana u statističkim zakonima entiteta, a entitetski zakoni uključuju pravilo da razmjena podataka između statističkih zavoda entiteta i BHAS-a na državnom nivou ne podliježe ograničenjima povjerljivost što se tiče pojedinačnih podataka neophodnih za proizvodnju statistike BiH.

(35) BHAS je izradio smjernice i objavio ih na svom websajtu; one uključuju osnovna načela i smjernice za statističku povjerljivost i zaštitu podataka u statističkim institucijama i drugim ovlaštenim proizvođačima statistike u BiH. Smjernice opisuju sve procedure kojima se garantuje sigurnost i integritet povjerljivih podataka. Tijelo, navedeno u dokumentu (Odbor za statističku povjerljivost i zaštitu podataka) još uvijek nije uspostavljeno. Razlog je što je za punu implementaciju smjernica, uključujući uspostavljanje Komisije, potrebno da sve tri statističke institucije u BiH usvoje smjernice (što se još nije desilo), i dalje izmjene u zakonima o statistici BiH i Republike Srbije.

Smjernice uključuju pravila koja omogućavaju davanje podataka naučnoistraživačkim institucijama i registrovanim nezavisnim istraživačima, kao i državnim tijelima, ako se mikropodaci unutar državnih tijela koriste za istraživanje ili analizu. Uprkos činjenici da su mikropodaci definisani u smjernicama kao pojedinačni podaci, promijenjeni na takav način da iz

njih nije moguće odrediti nijednu statističku jedinicu, postoje određene rezerve da se ista vrsta podataka može dati nezavisnim istraživačima s jedne strane i državnim tijelima s druge strane. Uredba o evropskoj statistici propisuje „da se pristup povjerljivim podacima koji omogućavaju samo indirektnu identifikaciju statističkih jedinica može dati istraživačima koji vrše statističke analize u naučne svrhe”. Sporazum o saradnji između BHAS-a i Direkcije za ekonomsko planiranje (DEP), kojeg su članovi AGA tima dobili prije prve misije, pokazuje da mikropodaci dostavljeni državnom tijelu, možda nisu „promijenjeni na takav način da iz istih nije moguće odrediti statističku jedinicu”. Sporazum omogućava davanje mikropodataka u formi pojedinačnih podataka (bez direktnih identifikacionih informacija). To znači da je moguća indirektna identifikacija, a u skladu sa evropskim zakonodavstvom, podaci takve vrste mogu se dati samo nezavisnim istraživačima. Tokom prve misije, ocjenjivači su istakli da je ovaj Sporazum vrlo kritičan i preporučali su reviziju vrsta podataka koji se dostavljaju. Sporazum je revidiran prije druge misije i sada uključuje strožije deindividualiziranje podataka koji se dostavljaju DEP-u. Dalje, postoje i određene rezerve vezane za činjenicu da se lični podaci, uključujući direktne identifikacione informacije, prema smjernicama, mogu dati i koristiti od strane istraživačkih institucija i pojedinačnih istraživača u svrhu provođenja istraživanja. Sugerišemo da se BHAS-ovi stručnjaci povežu sa Eurostatom da bi se osiguralo da su svjesni najboljih međunarodnih praksa u pružanju mikropodataka iz anketa o potrošnji domaćinstava.

(36) U odgovorima datim na pitanja iz upitnika, navedeno je da statistička tijela registrovanim naučnoistraživačkim institucijama i istraživačima mogu odobriti pristup statističkim mikropodacima u svrhu provođenja naučnoistraživačkih projekata. Procedure o statističkoj povjerljivosti i zaštiti podataka su propisane u spomenutim smjernicama. Međutim, aktuelni Zakon o statistici BiH ne uključuje to pravilo i zato se preporučuje promjena Zakona u tom smislu.

1.6 Nepristrasna diseminacija

(37) U skladu s Fundamentalnim načelima službene statistike i Kodeksom prakse evropske statistike, diseminacija statistike mora biti nepristrasna, poštujući pravo građana na informaciju. Statistički uredi su odgovorni da se pobrinu da statistički rezultati budu dostupni javnosti. Ranije najavljivanje važnih saopštenja je korisna alatka kojom se garantuje tehnička nezavisnost u diseminaciji.

(38) Zakon o statistici BiH izričito kaže da će se rezultati statistike BiH distribuirati svim korisnicima, uključujući tijela vlasti, institucije, društvene i ekonomske organizacije i javnost, čim se podaci utvrde na način da pristup podacima bude jednostavan i nepristrasan, uz korištenje odgovarajućih medija. Informacije potrebne za procjenu kvalitete statistike BiH i kako se načela primjenjuju su dostupni javnosti.

Zakon, međutim, ne obavezuje BHAS da objavljuje (prije kraja tekuće godine) kalendar s preciznim datumima objavljivanja službenih statističkih rezultata u narednoj godini, uključujući način distribuiranja. Preporučuje se amandman zakona kojim bi se podržala već postojeća praksa objavljivanja ovakvog kalendara.

Detaljan opis i ocjena diseminacione politike BHAS-a može se naći u Poglavlju 3.5.

1.7 Pitanja koja se mogu razmotriti za buduću izmjenu Zakona

(39) Iako Zakon o statistici BiH već sadrži većinu suštinskih pitanja, koje jedan statistički zakon treba da obuhvati, trebalo bi razmotriti određene dopune i pojašnjenja u budućem procesu izmjene zakona.

(40) Nekoliko pitanja od posebne važnosti za dobro funkcionisanje statističkog sistema je opisano u slijedećem:

- ‘Sistem službene statistike BiH’, koji uključuje sve proizvođače službene statistike u BiH, treba biti definisan u članu 3. Trebao bi uključiti Agenciju za statistiku (BHAS), statističke zavode entiteta, FZS FBIH i RZS RS i druge proizvođače statistike BiH na državnom i entitetskom nivou. Zakon bi također trebao obuhvatiti definiciju 'službene statistike' i kriterije kvalitete koje bi 'proizvođač službene statistike' trebao zadovoljiti.
- U članu 8. koji je dio Poglavlja III „Nadležnosti Agencije”, BHAS bi izričito trebao biti imenovan kao koordinator sistema službene statistike BiH. Koordinacija znači da je BHAS nadležan da prati izvršavanje zadataka, koje Zakon o statistici BiH i Statistički program BiH dodjeljuje drugim proizvođačima zvanične statistike, u smislu njihove usklađenosti s međunarodnim standardima, da vrši kontrolu kvaliteta, pruža tehničku podršku i osigurava koordinaciju u ovim pitanjima (pogledati statističke zakone Turske, Bugarske, Irske i Australije).
- Treba pojasniti nadležnosti BHAS-a za prikupljanje podataka i pristup administrativnim podacima, spajajući u jedno poglavlje Zakona o statistici sve odredbe koje se odnose na dobijanje podataka.
- U skladu sa članom 4. nacrtu Zakona o izmjenama Zakona o statistici BiH, izmjene i dopune Zakona o statistici BiH bi trebale jasno obavezati imaoce administrativnih podataka da svoje podatke učine daju na besplatno korištenje, u skladu sa zahtjevima proizvođača statistike. Osim toga, statističke institucije bi trebale imati pravo da utiču na sadržaj administrativnih zapisa koji se koriste u statističke svrhe. Uz to, trebali bi imati sve informacije o provođenju novih administrativnih podataka ili bilo kakvim promjenama u postojećim administrativnim datotekama. S druge strane, statističke institucije trebaju osigurati metodološku podršku uspostavljanju novih administrativnih registara i promjenama postojećih da se mogu bolje koristiti u statističke svrhe.
- Član 5. nacrtu Zakona o izmjenama Zakona o statistici BiH o uspostavi, razvoju i vođenju statističkog registra se u potpunosti podržava.
- Član 9, koji je dio Poglavlja IV „Ovlaštenja, obaveze i odgovornost direktora Agencije i njegovog zamjenika”, treba izmijeniti uključivanjem pravila o stručnoj spremi i postupku izbora, imenovanju i mogućoj smjeni direktora i njegovog zamjenika. Mogući primjeri su statistički zakoni Turske i Bugarske. Mandat direktora i njegovog zamjenika trebalo bi produžiti na najmanje pet godina, s pravom obnavljanja mandata jedanput (kao što je sugerisano u članu 6., nacrtu Zakona o izmjenama Zakona o statistici BiH). Slična pravila treba utvrditi i u zakonima o statistici entiteta.
- Trebalo bi razmotriti povećanje broja članova i izmjenu sastava Vijeća za statistiku Bosne i Hercegovine (izmjena člana 16. Zakona o statistici BiH) jer sadašnji sastav Vijeća pokazuje neusklađenost između zadataka i sastava. Predstavници privrede i javnosti trebali bi biti zastupljeni u većem broju. Statističke institucije bi i dalje mogle da učestvuju u sastancima Vijeća, ali samo kao posmatrači. Bilo bi poželjno da se, pored Vijeća za statistiku, uspostavi odbor koji bi pojednostavio rasprave o pitanjima, koja se odnose na saradnju između proizvođača statistike. Predložene promjene sastava Vijeća, u članu 8. Zakona o izmjenama Zakona o statistici BiH, će već biti poboljšanje, ali ne idu dovoljno daleko.

- Član 9. nacrtu Zakona o izmjenama Zakona o statistici BiH o nizu načela koja se trebaju spominjati u Zakonu o statistici nije odgovarajuće rješenje. Načela uključena u Zakon o statistici BiH trebaju biti usklađena sa načelima iz Uredbe o evropskoj statistici. Osim toga, treba razmotriti i dodavanje posebnog člana o kvaliteti koji propisuje i definiše dimenziju evropske kvalitete (vidi Uredbu o evropskoj statistici), u kojem bi se mogao također spomenuti Kodeks prakse evropske statistike.
- Član 10. (dostavljanje podataka BHAS-u) i član 12. (davanje individualnih statističkih podataka naučnoistraživačkim institutima i istraživačima) nacrtu Zakona o izmjenama Zakona o statistici BiH se snažno podržavaju.
- Potpuna usklađenost statističkih zakona entiteta s izmijenjenim Zakonom o statistici BiH je od posebne važnosti.

1.8 Zakonska osnova za redovno uključivanje relevantnih aktera u statistici

(41) Vijeće za statistiku Bosne i Hercegovine uspostavljeno je Zakonom o statistici BiH kao savjetodavno tijelo. Vijeće daje mišljenje o pripremi i implementiranju Statističkog programa BiH, funkcionisanju i daljem razvoju statistike BiH. Posebni zadaci Vijeća su davanje preporuka o nacrtu Programa i plana rada, praćenje rada BHAS-a i davanje preporuka Vijeću ministara o sredstvima potrebnim BHAS-u, olakšavanje saradnje između nadležnih tijela na nivou BiH i entiteta odgovornih za organizovanje, proizvodnju i diseminaciju službene statistike te davanje mišljenja o usklađenosti nadležnih tijela koji se bave proizvodnjom statistike i državnih tijela sa standardima koje utvrđuje BHAS. Sastav Vijeća za statistiku, tj. grupe statističkih partnera zastupljene u Vijeću, kao i procedure izbora članova Vijeća, određen je Zakonom o statistici BiH. Vijeće po službenoj dužnosti čine direktor BHAS-a i njegov zamjenik, direktori entitetskih zavoda i rukovodilac Podružnice Brčko, guverner Centralne banke BiH ili njegov predstavnik, te ministar finansija i trezora zajedničkih institucija BiH ili njegov predstavnik. Članovi Vijeća su i tri člana iz reda davalaca i korisnika podataka statistike BiH, koje Vijeće ministara imenuje na prijedlog ministra civilnih poslova i komunikacija na period od najviše četiri godine. Vijeća za statistiku se također osnivaju u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, kao stručna i savjetodavna tijela za strateška i razvojna pitanja.

(42) Partneri statističkog sistema su proizvođači službene statistike u drugim državama i međunarodne organizacije. U skladu sa Zakonom o statistici BiH, BHAS je nadležan da vrši međunarodno predstavljanje i saradnju s organizacijama i ostalim tijelima i izvršava međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine po pitanju statistike. BHAS uspostavlja i održava kontakte s donatorima i predlaže raspodjelu donacija za BHAS i entitetske zavode u skladu s ustanovljenim stavovima donatora o načinu raspodjele ili, u slučaju da ti stavovi nisu utvrđeni, u skladu sa Statističkim programom. Budući da je BiH potencijalni kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, statistički sistem BiH ima bliske veze sa Evropskim statističkim sistemom, a posebno s Eurostatom, ali i s međunarodnim organizacijama kao što su Međunarodni monetarni fond (MMF), Svjetska banka i Razvojni program Ujedinjenih nacija. Bosna i Hercegovina još nije član MMF-og Sistema diseminacije općih podataka (GDDS).

1.9 Drugo relevantno zakonodavstvo

(43) Statistički program BiH koji je usvojilo Vijeće Ministara, objavljen u „Službenom listu“ u martu 2009, čini (skupa sa Zakonom o statistici BiH) zakonsku osnovu za sve aktivnosti koje se vrše u području statistike BiH (s izuzetkom statistike koju izrađuje Centralna banka BiH – pogledati paragraf ispod). Nacrt Programa izrađuje BHAS, konsultujući se sa statističkim zavodima entiteta, o njemu raspravlja Vijeće za statistiku i s mišljenjem Vijeća za statistiku, BHAS ga podnosi Vijeću ministara na usvajanje.

(44) Član 68. „Prikupljanje statističkih podataka” Zakona o Centralnoj banci Bosne i Hercegovine, objavljen u Službenom glasniku BiH, br. 1/97, daje Centralnoj banci pravo da propisuje koji su joj statistički podaci potrebni i na kojem se obrascu dostavljaju Centralnoj banci, koje osobe dostavljaju te podatke Centralnoj banci, kao i režim povjerljivosti koji treba primijeniti kod dostavljanja podataka Centralnoj banci. Regulatorna iz 2002.godine, izmijenjena i dopunjena 2006.godine, određuje da su monetarne, platno-bilansne i finansijske statistike u nadležnosti Centralne banke. Memorandum o razumijevanju između Centralne banke i Agencije potvrđuje i pojašnjava nadležnosti obje institucije u području statistike za Bosnu i Hercegovinu.

(45) Kao i u mnogim drugim zemljama, popisi stanovništva su uključeni u statistički program. Međutim, provođenje popisa mora da se reguliše posebnim zakonom. Popis stanovništva bio je planiran za april 2011. Zakon o popisu stanovništva tek treba da se odobri; još uvijek je na dnevnom redu Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

(46) Zakon o ministarstvima i drugim tijelima uprave Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, 5/03) u članu 17. opisuje Agenciju kao “samostalnu upravnu organizaciju”.

(47) Odluka Vijeća ministara o osnivanju Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, br. 1/97, 12/02) određuje organizaciju Agencije.

(48) Zakon o klasifikaciji djelatnosti u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik BiH, br. 76/06) utvrđuje statističku klasifikaciju djelatnosti kao obavezan standard u BiH. Odluku o klasifikaciji djelatnosti u BiH (KDBiH) donosi Agencija za statistiku BiH.

(49) Zakon o zaštiti ličnih podataka sadrži odredbe o upotrebi ličnih podataka za potrebe službene statistike. Izričito navodi da se lični podaci prikupljeni za bilo koje svrhe mogu obrađivati u statističke svrhe; Zakon o statistici dopušta obradu povjerljivih podataka za potrebe službene statistike. Čini se da Zakon o zaštiti ličnih podataka ne otežava rad službene statistike u Bosni i Hercegovini.

(50) Također treba spomenuti Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, br. 4/97).

(51) **Procjena**

Zakon o statistici Bosne i Hercegovine je, i u sadašnjoj verziji, u velikoj mjeri usklađen s Fundamentalnim načelima službene statistike Ujedinjenih nacija i odgovarajućim dijelom Kodeksa prakse evropske statistike. Ovaj zakon sadrži odredbe o svim ključnim pitanjima jednog statističkog zakona, a isto važi, u principu, i za statističke zakone entiteta. Zakon o statistici BiH ne odnosi se samo na proizvodnju i diseminaciju statistike državne Agencije za statistiku BiH, već i na proizvodnju statističkih podataka koju vrše statistički zavodi entiteta, a za koje Agencija utvrdi da su neophodni za statistiku BiH. U tom kontekstu, statistički zavodi entiteta su dužni, na osnovu Zakona o statistici BiH kao i na osnovu svojih zakona, da BHAS-u osiguraju ne samo agregirane podatke, već također i pojedinačne podatke koje BHAS smatra potrebnim.

Planirana revizija Zakona o statistici BiH se snažno podržava. Važno bi bilo, kao što je već spomenuto, da se unesu odredbe o izboru, imenovanju i, protiv neprimjereno rane smjene direktora BHAS-a. Mandat direktora bi trebao biti produžen na najmanje pet godina, te da se može obnoviti jednom. Iste odredbe bi trebale biti sadržane i u statističkim zakonima entiteta. Dodatna pitanja su već objašnjena u tački 29. ovog izvještaja. Treba naglasiti da je od posebne važnosti potpuna usklađenost zakona o statistici entiteta sa Zakonom o statistici BiH.

Zakoni o statistici BiH i entiteta sadrže jasne odredbe kojima se statističkim institucijama

omogućava nezavisnost u struci. Razgovori ocjenjivača s mnogim sugovornicima tokom AGA misija doveli su do mišljenja da ipak postoji potreba da se hitno popravi javni imidž statističkih institucija BiH kroz poboljšano upravljanje kvalitetom i povećanu usmjerenost ka korisnicima. Nezavisnost bi se trebala demonstrirati kroz diseminacionu politiku, dijeljenjem podataka sa partnerima i transparentnošću svih procesa.

Ocjenjivači dijele utisak da institucije statističkog sistema u BiH ozbiljno shvataju statističku povjerljivost. Međutim, čini se da je potrebno pojasniti politiku Agencije u vezi s distribucijom onoga što se naziva mikro-podaci. Strogo pridržavanje zakonskih odredbi o statističkoj povjerljivosti je neophodno da bi se zadržalo povjerenje onih koji daju podatke.

Vijeće za statistiku BiH je najvažnije savjetodavno tijelo u oblasti statistike na državnom nivou u BiH. Za pravilno ispunjavanje zadataka Vijeća, od velike je važnosti da članovi Vijeća adekvatno predstavljaju sve grupe socijalnih partnera zvanične statistike, i da članovi Vijeća koji su izvan statističkih institucija imaju jasnu većinu u Vijeću. Međutim, izgleda da sadašnji sastav Vijeća, sa više od pola članova predstavnika proizvođača statistike na državnom i entitetskom nivou i samo nekolicinom predstavnika korisnika, pokazuje nesrazmjer između zadataka i sastava Vijeća. U sadašnjem sastavu, Vijećem dominiraju konfliktne diskusije između statističkih institucija te nije savjetnik tih institucija. Jasno je da predstavnici privrede i javnosti moraju biti više zastupljeni. Statističke institucije kako na državnom tako i na entitetskom nivou još uvijek mogu učestvovati u sastancima Vijeća, ali bez prava glasa. Pošto izmjena u sastavu Vijeća zahtijeva promjenu u Zakonu o statistici, a za promjenu u Zakonu u statistici treba neko vrijeme, predstavnici grupa korisnika (predstavnici privrede i šire javnosti) mogu se već pozivati kao gosti. Što se tiče diskusije o pitanjima saradnje između proizvođača statističkih podataka, bilo bi poželjno da se pored Vijeća za statistiku, osnuje još jedan odbor.

Prema Zakonu o statistici BiH, statističkim zakonima entiteta, i vezano za Statistički program BiH, Agenciji i statističkim zavodima entiteta dato je pravo da prikupljaju primarne statističke podatke i pristup administrativnim podacima. Međutim, čini se da bi se odredbe, koje se odnose na nadležnost prikupljanja podataka, naročito u pogledu pristupa administrativnim podacima, mogle u izmjenama zakona biti još transparentnije i neupitne. Imaoci administrativnih podataka trebali bi imati jasnu obavezu da daju svoje podatke na korištenje bez naknade, u skladu sa zahtjevima proizvođača statističkih podataka. Osim toga, BHAS i statistički zavodi entiteta, svako u okviru svojih nadležnosti, bi trebali imati, zakonski i u praksi, pravo da utiču na sadržaj administrativnih registara koji će se koristiti u statističke svrhe, i trebale bi im biti pružene sve informacije o primjeni bilo kakvih novih administrativnih obrazaca. Statističke institucije, s druge strane, bi trebale pružiti metodološku podršku uspostavljanju novih administrativnih registara i promjeni postojećih da bi se bolje mogli koristiti u statističke svrhe.

Predstojeći Statistički program BiH (2013 – 2016) trebao bi se iskoristiti za razvoj srednjoročne strateške orijentacije k usklađivanju sa zakonodavstvom u oblasti evropske statistike, te njegovoj primjeni. Program bi trebao uključiti sve statističke aktivnosti proizvođača statističkih podataka na državnom nivou, kao i procjene budžeta i međunarodne pomoći potrebne za implementiranje svih planiranih aktivnosti. Unutar Agencije, program bi trebalo dopuniti operativnim planom koji bi sadržavao potrebne aktivnosti i ključne tačke njihove implementacije, skupa sa sistemom za praćenje ispunjavanja aktivnosti i kontrolom. Da bi se izbjegle nedosljednosti, svi statistički programi entiteta trebali bi biti usklađeni sa programom na državnom nivou .

2. DRŽAVNI SISTEM ZVANIČNE STATISTIKE

(52) Državni sistem zvanične statistike BiH karakteriše, s jedne strane, regionalna decentralizacija koja oslikava administrativno i političko uređenje zemlje te, s druge strane, znatna funkcionalna centralizacija. Tri statističke institucije, zvane ‘nadležna tijela’ u Zakonu o statistici Bosne i Hercegovine, predstavljaju glavne nivoe vlasti:

- Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS) na državnom nivou;
- Zavod za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine (FZS FBiH);
- Zavod za statistiku Republike Srpske (RZS RS), na nivoima dva entiteta;
- Statistički ured autonomnog Brčko distrikta BiH je sastavni dio Agencije od 2006. godine na osnovu vladine odluke.

2.1 Struktura državnog statističkog sistema Bosne i Hercegovine

(53) Agencija za statistiku i Centralna banka BiH su jedini proizvođači zvanične statistike. Kao što je već naprijed rečeno, Centralna banka je odgovorna za monetarne, platno-bilansne i finansijske statistike vlade. Sve druge zvanične statistike su u nadležnosti BHAS-a. U principu, Zakon o statistici omogućava da druga državna tijela kompiliraju statistike koji se odnose na BiH, međutim, uprava BHAS-a potvrdila je da trenutno ne postoje drugi proizvođači statistike BiH na državnom nivou.

(54) Zakoni o statistici Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske navode dug spisak institucija ovlaštenih da vrše statističke aktivnosti u svakom od entiteta pored Zavoda za statistiku (FZS FBiH i RZS RS). Ipak, predstavnici Zavoda za statistiku dva entiteta objasnili su tokom AGE, da se većina proizvođača podataka ne može nazvati ovlaštenim proizvođačima zvanične statistike jer ne ispunjavaju kriterije da bi bili takva ovlaštena tijela. Samo su Zavodi za zdravstvo u oba entiteta prihvaćeni kao ovlašteni proizvođači zvanične statistike. Međutim, tokom razgovora nije pojašnjeno kakvi su to kriteriji. Procjena svih tih institucija nije bila moguća zbog vremenskih ograničenja AGE. Prema tome, neophodno je napraviti jasnu razliku između ovlaštenih proizvođača zvanične statistike i proizvođača administrativnih podataka koji te podatke daju statističkim zavodima za korištenje u proizvodnji statistike po statističkim programima entiteta u budućnosti.

(55) Prema Zakonu o statistici BiH, statističke podatke za BiH proizvode Agencija i statistički zavodi entiteta. Višegodišnji Statistički program BiH i godišnji radni plan izrađuje Agencija u konsultaciji sa entitetskim zavodima. Agencija utvrđuje statističke standarde za implementiranje Programa, koje koriste sva statistička tijela kako na nivou države, tako i na nivou entiteta doprinoseći proizvodnji statistike BiH. Proizvodnja bh. statistike koju vrši Agencija zasniva se na podacima koja dostavljaju entitetski zavodi i podacima koja prikuplja Agencija iz administrativnih izvora na nivou države. Agencija može od entitetskih zavoda zahtijevati da prikupljaju i daju statističke podatke, ako je potrebno, i na nivou pojedinačnih statističkih jedinica uključujući povjerljive podatke. Obaveza entitetskih zavoda je da Agenciji pružaju statističke podatke, koje Agencija smatra potrebnim za proizvodnju statistike BiH, u okviru uslova utvrđenih Statističkim programom BiH, također je utvrđena statističkim zakonima entiteta. Osim toga, ovi zakoni predviđaju da se podaci dostavljaju u skladu s međunarodnim metodologijama, standardima i uputstvima koje utvrđuje Agencija.

(56) Centralna banka BiH je odgovorna za proizvodnju i distribuciju monetarne i finansijske statistike, statistiku platnog bilansa i statistika međunarodnih investicija, kao i statistika vladinih

finansija. Statističke aktivnosti Centralne banke nisu obuhvaćene Zakonom o statistici BiH. Zakonska osnova za kompiliranje naprijed spomenutih statistika, kao i provođenje neophodnih istraživanja, osigurana je Zakonom o Centralnoj banci BiH, prvenstveno članovima 56 i 68, koji kažu da bi izvršavala svoje dužnosti propisane Zakonom, Centralna banka je ovlaštena da prikuplja statističke podatke od svih jedinica. Pored Zakona, postoji i nekoliko podzakonskih akta, naročito Odluka Upravnog vijeća Centralne banke koja propisuje koji su joj statistički podaci potrebni za statistiku monetarnog i finansijskog sektora, statistiku platnog bilansa, statistiku vladinih finansija i vanjskog duga BiH. Osim toga, tu je Memorandum o razumijevanju koji su potpisali Centralna banka BiH i BHAS, kojim se reguliše saradnja između dvije institucije u vezi s kompiliranjem statističkih podataka i podjelom podataka. Za razliku od drugih proizvođača zvanične statistike, statističke aktivnosti Centralne banke BiH nisu određene Godišnjim planom provođenja statističkih istraživanja koji se podnosi vladi i parlamentu na državnom nivou. Nadležnost za statistiku u Centralnoj banci je na Odjeljenju za statistiku i ekonomska istraživanja, koje nosi punu odgovornost za statističku metodologiju i diseminaciju podataka.

(57) *Procjena*

Regionalna decentralizacija zvanične statistike u BiH zahtijeva jasna pravila o podjeli rada između partnera, uključujući odličnu komunikaciju i sudjelovanje, koju bi uglavnom garantovala koordinirajuća institucija, i blisku saradnju svih uključenih proizvođača. Međutim, glavna smetnja učinkovitoj kooperativnoj saradnji je da se u BHAS-u i RZS-u RS odredbe u zakonima o statistici države i entiteta o dostavljanju podataka BHAS-u različito tumače ili se u praksi drugačije prevode. Saradnja između statističkih institucija BiH nije uopće toliko dobra koliko bi trebala da bude za učinkovitost sistema, uprkos činjenici da je direktorica RZS RS prvog dana misije AGA izjavila da "je prioritet RZS-a RS je da se obezbijedi implementiranje Statističkog programa BiH". Entitetski statistički zavodi se žale da BHAS ne vrši svoju ulogu koordinatora statistike BiH; BHAS se žali da RZS RS ne prihvata koordinirajuću ulogu BHAS-a " u praksi. Dalje, ocjenjivači su stekli utisak da je komunikacija, kako sa BHAS-ove strane, tako i sa strane entitetskih zavoda, nedovoljna i da je potrebno poboljšanje. Postoji hitna potreba za većom povezanošću između BHAS-a i entitetskih zavoda. Rješenje bi moglo biti uspostavljanje stalnih radnih grupa u svim statističkim domenima kojim bi predsjedavao BHAS i koje bi se redovno sastajale. Sastanke će normalno pripremati BHAS. U budžetima svih statističkih institucija mora se osigurati dovoljno sredstava za pokrivanje putnih troškova njihovih zaposlenih. Treba razmotriti nabavljanje uređaja za video konferencije.

Teško je odrediti razgraničenje statističkog sistema BiH. Na državnom nivou, BHAS i Centralna banka su jedini proizvođači statistike BiH. Statistički zavodi entiteta su djelimično proizvođači statistike BiH jer su oni obavezni da dostavljaju BHAS-u podatke potrebne za implementiranje Statističkog programa BiH, a djelimično su proizvođači entitetskih statistika, koje eksplicitno prema Zakonu o statistici BiH, nisu statistike BiH. U narednim statističkim programima entiteta treba pojasniti zadatke drugih proizvođača podataka. Uz to, potrebno je razmotriti eliminisanje prilično vještačke podjele između statistike BiH i entitetske statistike. Sve zvanične statistike koje proizvode statističke institucije pružaju podatke o BiH, djelimično za državu u cjelini, djelimično na regionalnom nivou i ponekad samo o regijama. Međutim, sve ove statistike trebaju slijediti zajedničke standarde, definicije i metodologije, usklađene s međunarodnim standardima, definicijama i metodologijama, kako bi se omogućilo upoređivanje unutar zemlje i sa drugim zemljama.

2.2 Programiranje i mehanizmi koordinacije

(58) Statistički sistemi, koji trenutno doživljavaju sveobuhvatnu decentralizaciju, bilo da se radi o regionalnoj ili funkcionalnoj decentralizaciji, kako bi se osigurala efikasnost sistema, zahtijevaju

kvalitetnu koordinaciju. Nacionalnom zavodu za statistiku (NSI) bi trebalo dati vodeću ulogu – kao koordinatoru sistema, dok bi drugi proizvođači trebali primjenjivati iste standarde, posebno u smislu klasifikacija koje osigurava NSI. Pored toga, oni bi svoje metode trebali uskladiti s metodama koje koristi NSI, te bi, konačno, ali ne i najmanje važno, svoje programe rada uključiti u ukupni statistički program, kako bi se izbjeglo svako moguće dupliciranje. Jednako bi tako, izrađivači svoje rezultate trebali dostavljati da dalju distribuciju. NSI bi, s druge strane, trebao podržavati rad drugih izrađivača, posebno pružanjem metodološke podrške te bi trebao pratiti primjenu objavljenih standarda.

(59) Zakon o statistici BiH Agenciju za statistiku BiH (BHAS) postavlja u ulogu glavnog proizvođača i koordinatora proizvodnje statističkih podataka Bosne i Hercegovine. Čini se međutim, da BHAS nije moguće definisati kao koordinatora statističkog sistema BiH. U skladu s članom 3. Zakona, statistički podaci BiH ne uključuju statističke podatke koje entiteti Bosne i Hercegovine diseminiraju, odnosno objavljuju za svoje potrebe (entitetska statistika). To znači da su za ove statističke podatke u potpunosti odgovorni entitetski zavodi. Entitetski zavodi su, k tome, na osnovu entitetskih zakona o statistici, odgovorni za koordinaciju dijelom decentralizovane proizvodnje statističkih podataka u entitetima.

(60) Zakon o statistici BiH određuje da je BHAS tijelo nadležano za obradu, distribuciju i utvrđivanje statističkih podataka Bosne i Hercegovine. Agencija između ostalog:

- nakon konsultacija s entitetskim zavodima, izrađuje nacrt višegodišnjeg Statističkog programa BiH koji, nakon što isti razmotri Vijeće za statistiku, dostavlja na usvajanje Vijeću ministara,
- nakon konsultacija s entitetskim zavodima, priprema svoj nacrt plana rada za svaku finansijsku godinu, koji se, nakon što ga razmotri Vijeće za statistiku, dostavlja Ministarstvu finansija i trezora BiH¹ u dalju budžetsku proceduru u skladu s primjenjivim zakonima,
- Vijeću ministara dostavlja godišnji izvještaj o implementaciji Programa i plana rada,
- utvrđuje statističke standarde za implementaciju Programa koji se primjenjuju u statističkim aktivnostima koje poduzimaju državna tijela,
- prikuplja, obrađuje i distribuira statističke podatke BiH u skladu sa međunarodno prihvaćenim standardima na osnovu podataka koje dostavljaju entitetski zavodi odnosno podataka koje direktno prikupi BHAS,
- zahtijeva (kada je to potrebno za kompiliranje statističkih podataka na nivou BiH) od entitetskih zavoda da dostave podatke na nivou individualnih statističkih jedinica, uključujući i povjerljive podatke,
- prati primjenu i primjenu objavljenih standarda i u svom godišnjem izvještaju izvještava o poštivanju istih,
- uspostavlja i održava kontakte sa donatorskom zajednicom, te predlaže način raspodjele donacija za BiH i entitetske zavode.

(61) Kako je već pojašnjeno, entitetski zakoni o statistici sadrže odredbe po kojima su entitetski zavodi obavezni BHAS-u dostavljati statističke podatke neophodne za statističke podatke BiH, te da u proizvodnji ovih podataka moraju primjenjivati standarde koje osigura BHAS. Ovi zakoni međutim ne spominju saradnju između BHAS-a i entitetskih zavoda po pitanju izrade entitetskih statističkih programa. Oni sadrže odredbe koje se odnose na pripremu i sadržaj entitetskih statističkih programa kao i na planove rada entitetskih zavoda za statistiku. Ne spominju međutim da postoji potreba usklađivanja programa i planova rada na državnom i entitetskom nivou niti

¹ Op. pr. U engleskom originalu stoji *Ministry of Treasuries of the State Institutions* – doslovno Ministarstvo trezora državnih institucija

neophodno uključivanje BHAS u proces planiranja u entitetima. U praksi, jedini način na koji je BHAS uključen u planiranje statističkih programa i planova rada entiteta je izdavanje pisanog mišljenja entitetskim zavodima kako je to propisano ‘Sporazumom o primjeni jedinstvenih metodologija i standarda pri izradi statističkih podataka BiH’.

(62) Instrumenti BHAS-a koji se koriste za koordinaciju statističkog sistema BiH spadaju u odgovornost BHAS. BHAS je dužna pripremiti i osigurati implementaciju višegodišnjeg Statističkog programa BiH, utvrditi statističke standarde za implementaciju Programa, kao i pripremiti memorandume o razumijevanju s drugim proizvođačima statističkih podataka te pružiocima administrativnih podataka. BHAS ima različita iskustva po pitanju memoranduma, odnosno sporazuma o razumijevanju. Iskustvo po pitanju memoranduma o razumijevanju sa Centralnom bankom je veoma pozitivno. Njime su jasno definisani zadaci za koje je zadužen svaki od ova dva proizvođača statističkih podataka, čime se stvara pogodna osnova za omogućavanje djelotvorne saradnje među institucijama. ‘Sporazum o primjeni jedinstvenih metodologija i standarda pri izradi statističkih podataka BiH’ 2005. su potpisali BHAS, entitetski zavodi za statistiku, te ministri finansija BiH i dvaju entiteta. Sadržaj sporazuma obuhvata neophodna pravila za efikasnu saradnju između institucija za statistiku u BiH (npr. aktivnosti koje se odnose na proizvodnju statističkih podataka od interesa za BiH imaju prioritet nad proizvodnjom statističkih podataka od interesa za entitete; entitetski zavodi za statistiku dužni su BHAS-u osigurati, u skladu s članom 8. Zakona o statistici BiH, sve neophodne podatke, baze podataka i procedure i softver korišten u proizvodnji vlastitih statističkih podataka; entitetski zavodi dužni su dobiti mišljenje BHAS u postupku izrade svojih višegodišnjih programa i godišnjih planova rada), ali to u praksi nije riješilo probleme u saradnji između BHAS-a i uglavnom jednog od entitetskih zavoda (RZS-a RS). ITA je tek djelimično realizovala Memorandum o razumijevanju između BHAS i Uprave za indirektno oporezivanje (ITA), kao tijela koje posjeduje značajne administrativne podatke. Konkretno, BHAS tek treba da dobije dopuštenje da koristi podatke iz baza podataka o PDV-u, te mu nisu na raspolaganju PDV identifikacioni brojevi kojima se identifikuju uvoznici i izvoznici, a koji su potrebni za unaprijeđenje statističkih podataka o vanjskoj trgovini. Ostali sporazumi koje je zaključila BHAS podrazumijevaju osiguravanje statističkih podataka drugim državnim tijelima (s djelimičnim sporazumima o dostavljanju mikropodataka). Entitetski su zavodi također zaključili više memoranduma o razumijevanju (vidjeti tačke od 133. do 136. u daljem tekstu).

(63) Značajna uloga u koordiniranju statističkog sistema Zakonom o statistici BiH je data i Vijeću za statistiku. Vijeće daje savjete u pripremi i implementaciji Programa te funkcioniranju i daljem razvoju statistike BiH. Trenutni sastav Vijeća, kako se čini, uvelike ne odgovara potrebi pružanja podrške unaprijeđenju saradnje između statističkih institucija u BiH.

(64) Višegodišnji Statistički program BiH, koji po zakonu mora usvojiti Vijeće ministara je, kako se čini, sveobuhvatan i izuzetno informativan dokument koji obuhvata strateške smjernice koje trebaju ispuniti statistički podaci BiH (dakle statistički podaci koje proizvede BHAS skupa s entitetskim zavodima), rezultate koji se trebaju proizvesti te sve planirane statističke aktivnosti proizvođača statističkih podataka. Štaviše, bilo bi korisno da se njime obuhvati i projekcija budžeta potrebnog kako bi se osiguralo da na raspolaganju bude dovoljno sredstava kojima bi se mogla osigurati implementacija svih planiranih aktivnosti. BHAS za potrebe implementacije planiranih aktivnosti izrađuje godišnje planove rada koji obuhvataju i projekciju troškova navedenih aktivnosti. Unutar BHAS-a, plan rada je, kako smo već spomenuli, potrebno nadopuniti operativnim planovima koji će obuhvatati neophodne aktivnosti te referentne odrednice za praćenje realizacije aktivnosti. Višegodišnji statistički programi entiteta se, u skladu s objašnjenjima koja su dali predstavnici entitetskih zavoda, sastoje uglavnom od statističkih podataka za BiH, a u manjoj mjeri i entitetskih statistika.

(65) Iako Zakon o statistici BiH predviđa da je BHAS obavezna da prati primjenu i upotrebu objavljenih standarda, rukovodstvo BHAS je tim zadužen za procjenu informisalo da nisu u mogućnosti ispunjavati ovu zadaću. Rukovodstvo BHAS ovu aktivnost smatra izuzetno važnom, te je namjerava uvrstiti u svoj budući plan rada.

(66) Procjena

Zakonom o statistici BiH, BHAS-u su, zajedno s zakonskim nadležnostima u smislu izrade nacrtu višegodišnjeg statističkog programa BiH i nacrtu godišnjih planova rada, utvrđivanja statističkih standarda za implementaciju programa i praćenje primjene i upotrebe objavljenih standarda, kao i ovlaštenja da zahtijeva statističke podatke koje smatra neophodnima od entitetskih zavoda za statistiku, dati važni instrumenti koji mogu biti od pomoći u koordinaciji produkcije statističkih podataka BiH. BHAS, u principu, ima mogućnost da utiče na sadržaj statističkih podataka koje proizvode drugi, kao i na standarde i metode kojima se takvo što postiže. Čini se međutim, da postoji potreba za kvalitetnijim konsultacijama u procesu planiranja, koje bi omogućile efikasniju upotrebu prilično skromnih raspoloživih resursa.

Čini se da na državnom nivou nema evidentnih problema u koordinaciji. BHAS i Centralna banka su, kao jedini proizvođači statističkih podataka BiH, dogovorili jasnu podjelu poslova, te blisko sarađuju; statistički podaci Centralne banke obuhvaćeni su Statističkim programom. Saradnja između BHAS-a i barem jednog od entitetskih zavoda se ne odvija bez smetnji. Republički zavod za statistiku RS odbija dostavljati neke od pojedinačnih podataka BHAS-u, uprkos činjenici da Zakon o statistici BiH jasno određuje da BHAS može od entitetskih zavoda tražiti da dostave podatke koji su kategorizirani kao povjerljivi.

Premda Zakon o statistici BiH te već spomenuti 'Sporazum o primjeni jedinstvenih metodologija i standarda pri izradi statističkih podataka BiH' propisali su ulogu i nadležnosti Agencije za statistiku BiH, odredbe navedene legislative još uvijek se ne primijenjuju na adekvatan način.

Zakon o statistici BiH BHAS-u daje sveobuhvatne nadležnosti, u funkciji ove Agencije kao glavnog proizvođača i koordinatora statističkih podataka BiH. BHAS međutim ove nadležnosti može koristiti tek ako ima resurse potrebne za ispunjavanje radno-intenzivnih zadataka koji proizlaze iz njenih nadležnosti. Čini se da takvih resursa trenutno nema dovoljno na raspolaganju. Odsjek za statističke metodologije, standarde, planiranje, kvalitetu i koordinaciju trenutno ima tek dva zaposlena dok ih je prvobitno planirano deset.

3. DRŽAVNA SLUŽBA ZA STATISTIKU

3.1 Institucionalna misija

(67) Misija državnog statističkog sistema data je u Statističkom programu Bosne i Hercegovine za period 2009-2012.²:

“Statistika BiH ima za cilj što objektivnije prikazati stvarno stanje, distribuisati podatke korisnicima na neutralan i nepristrasan način, usredotočiti se na pojave koje su bitne za tijela koja donose odluke i ispoštovati pravo građana na pristup javnim informacijama, uzimajući u obzir odnos koji postoji između troškova i opterećenja, s jedne strane, i prednost s druge strane”.

² Op.pr. U engleskom originalu stoji 2008-2012.

(68) Procjena

Smatra se da je institucionalna misija izražena u prethodnom paragrafu validna za sve tri institucije, te služi kao kvalitetan opis osnovnog usmjerenja i vrijednosti partnera statističkog sistema u Bosni i Hercegovini. Bilo bi pak preporučljivo da se sve tri statističke institucije još snažnije u cijelosti lično obavežu razvoju integrisanog statističkog sistema za BiH, prilagođenog evropskim standardima i uslovima. Naredni statistički program BiH (2013 – 2016) trebalo bi iskoristiti za postizanje takvoga dogovora.

3.2 Organizacija državne statističke službe

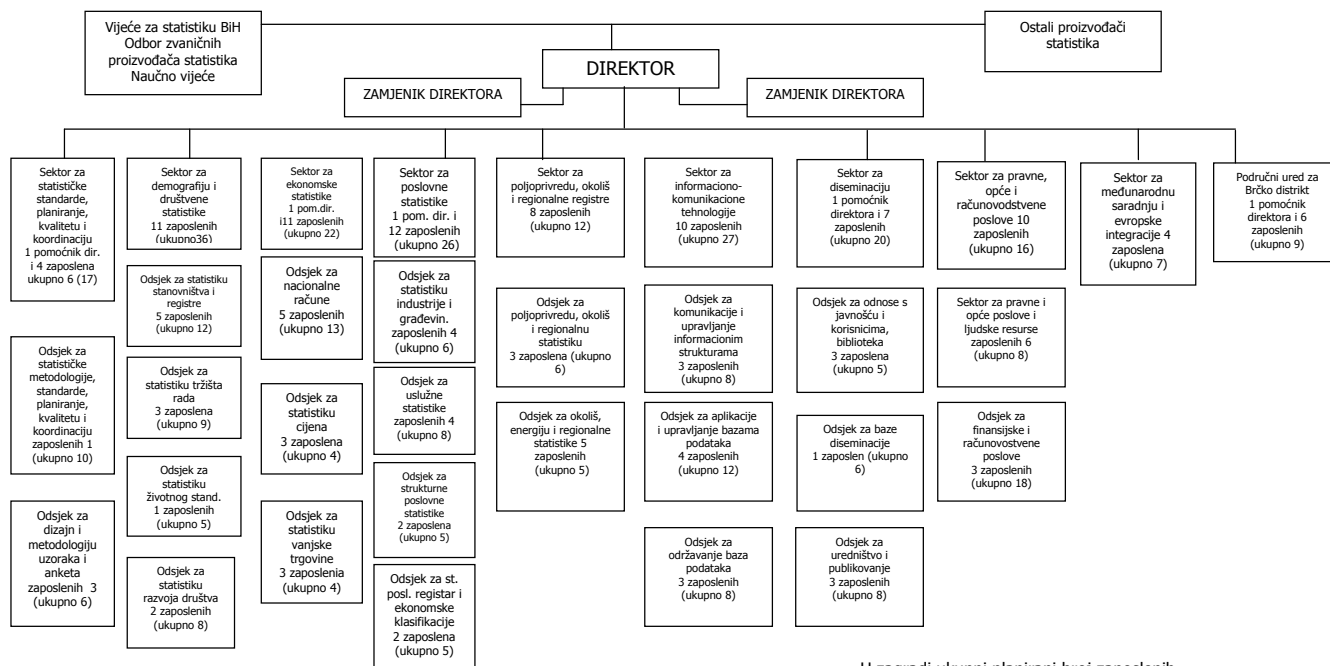
3.2.1 Organizacija Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS)

(69) Postojeća organizacijska struktura uspostavljena je u oktobru 2007. godine, u procesu koji je podrazumijevao poređenje s drugim uredima za statistiku, te komentare Eurostata.

Organizacijsku strukturu je u oktobru 2007. godine, po završetku ovoga procesa, usvojilo Vijeće ministara. Agenciju za statistiku čine generalni direktor, dva zamjenika direktora, te slijedeći sektori, s brojem zaposlenih (brojevi u zagradama predstavljaju planirani broj zaposlenih):

- Sektor za statističke metodologije, standarde, planiranje, kvalitetu i koordinaciju; 5 (17) zaposlenih – 2 odsjeka
- Sektor za demografiju i socijalne statistike; 11 (35) zaposlenih, 4 odsjeka
- Sektor za ekonomske statistike; 12 (22) zaposlenih, 3 odsjeka
- Sektor za poslovne statistike, 13 (25) zaposlenih, 4 odsjeka
- Sektor za poljoprivredu, okoliš i regionalne statistike, 9 (12) zaposlenih, 2 odsjeka
- Sektor za informaciono-komunikacione tehnologije; 10 (27) zaposlenih, 3 odsjeka
- Sektor za diseminaciju; 8 (20) zaposlenih, 3 odsjeka
- Sektor za pravne, opće i računovodstvene poslove, 10 (15) zaposlenih, 2 odsjeka
- Odsjek za međunarodnu saradnju i evropske integracije 4 (7) zaposlenih
- Podružnica Brčko distrikt BiH; 6 (9) zaposlenih

(70) Može se spomenuti i da je stvarno zaposlenih (94) daleko manje od broja koji je planiran (189) kada je sistematizacija pripremana. Stoga je u nekim organizacijskim jedinicama svega nekoliko zaposlenih (1-3), čime je organizacija donekle izložena rizicima u smislu fluktuacije osoblja i kontinuiteta nadležnosti.

U zagradi ukupni planirani broj zaposlenih
Op.pr. U PDF formatu brojevi su nečitljivi

(71) U Agenciji je proteklih godina došlo do pozitivnog razvoja u smislu broja zaposlenih, kako se može vidjeti u Tabeli 1. Stoga je relativno i visok udio mladog osoblja (Tabela 2).

Tabela 1: Broj zaposlenih u stalnom radnom odnosu od 2008. do 2010. godine, po spolu i nivou obrazovanja - BHAS:

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine			
Godina	2008.	2009.	2010.
Ukupno osoblja	63	74	94
IT	6	7	11
Žene	39	48	62
Muškarci	24	26	32
Magisterij	5	5	5
Univerzitetska diploma	54	64	80
Viša škola	4	4	4
Srednja škola	5	6	6

(72) Većina osoblja ima stečene četverogodišnja univerzitetska zvanja. Relativno mali broj ih ima magisterij.

Tabela 2: Broj zaposlenih u stalnom radnom odnosu u 2010. po dobnim grupama - BHAS:

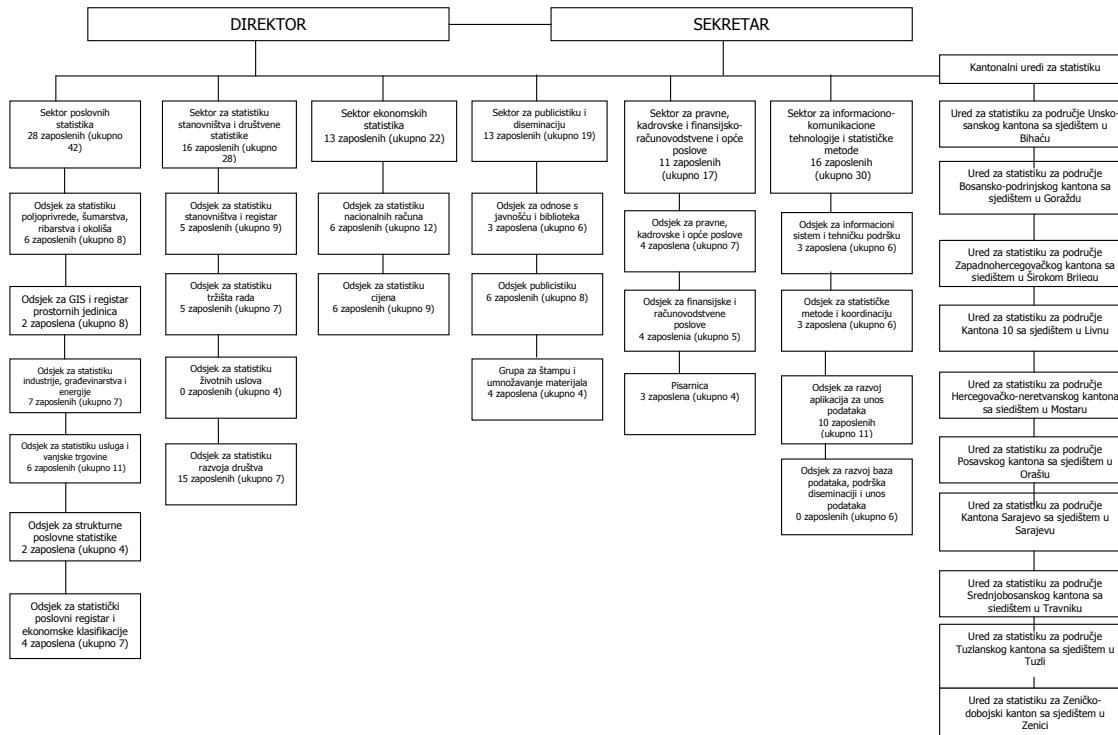
Dob	20-30	30-40	40-50	50-60	>60	Ukupno
Zaposleni	28	29	15	17	5	94
Procenat	30 %	31 %	16 %	18 %	5 %	100 %

(73) BHAS na određeno vrijeme/ugovor zapošljava anketare, koje zapošljava za potrebe provođenja anketa, isključivo za teritoriju Brčko distrikta BiH. Svi drugi anketari angažuju se na entitetskom nivou.

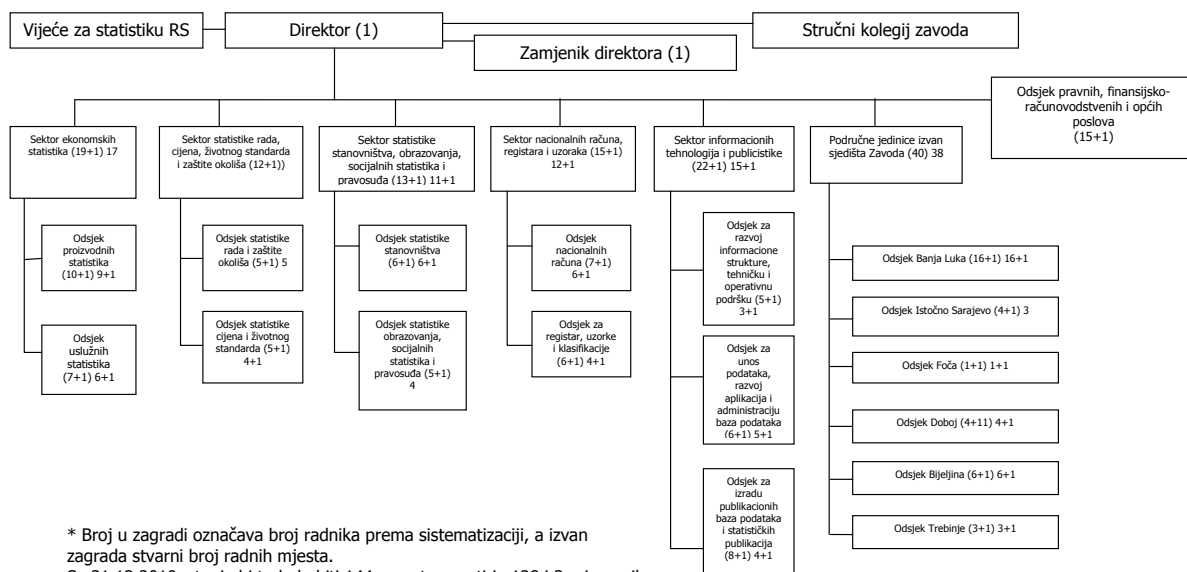
3.2.2 Organizacija entitetskih zavoda za statistiku

(74) U daljem tekstu dajemo postojeće sistematizacije zavoda za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine (FZS FBiH) i Republike Srpske (RZS RS):

Organizacijska karta Federalnog zavoda za statistiku FBiH

Organizacijska karta Republičkog zavoda za statistiku RS

* Broj u zagradi označava broj radnika prema sistematizaciji, a izvan zagrada stvarni broj radnih mjesta. Sa 31.12.2010. stanje bi trebalo biti 144, a u stvarnosti je 128 i 3 pripravnika.

Napomena prevodioca: Grafikon ubačen kao slika, brojevi se skoro ne vide.

(75) U FZS FBiH i RZS RS zaposleno je osoblje slijedeće strukture:

Tabela 3: Broj stalno zaposlenog osoblja u periodu 2008-2010. godine, po spolu i nivoima obrazovanja - FZS FBiH i RZS RS.

	FZS FBiH			RZS RS		
	31.12. 2008.	31.12. 2009.	31.12. 2010.	31.12. 2008.	31.12. 2009.	31.12. 2010.
<i>Visoko obrazovanje</i>	82	99	101	69	73	78
<i>Više obrazovanje</i>	37	37	37	25	24	23
<i>Srednje obrazovanje</i>	45	43	37	21	22	23
<i>VKV</i>	1	1	1			
<i>KV</i>	1	1	1			
<i>NSS</i>	4	4	4	1	1	1
<i>Ukupno</i>	170	185	181	116	120	125
<i>Žene</i>			133	80	82	85
<i>Muškarci</i>			48	36	38	40
<i>IT osoblje</i>			10 ³	14	13	

(76) FZS FBiH ima oko 100 zaposlenih u glavnom uredu i 10 regionalnih (kantonalnih) ureda koji zapošljavaju ukupno 84 djelatnika. Glavni zadatak ovih regionalnih ureda je prikupljanje podataka, uključujući i njihovo unošenje. Regionalni uredi su dijelom Federalnog zavoda za statistiku i nezavisni su u odnosu na kantonalne vlasti. Sa centralnim uredom su povezani putem WAN-a (Wide Area Network – širokopojasna mreža). Planiranom sistematizacijom FZS FBiH bi trebao imati 260 zaposlenih. Neki od sektora FZS FBiH-a imaju veoma mali broj zaposlenih (ima ih koji nemaju čak niti jednog zaposlenog).

(77) RZS RS ima oko 85 zaposlenih u glavnom uredu, te 6 regionalnih ureda s ukupno 38 zaposlenih. Najveći regionalni ured je onaj u Banjaluci (17 zaposlenih), a najmanji u Foči (2 zaposlena). Osnovni zadaci RZS-a RS isti su kao i oni koje obavlja FZS FBiH. Planirano sistematizacijom predviđeno je da RZS RS ima 140 zaposlenih.

(78) Broj anketara angažovanih na određeno vrijeme u svakom entitetu se prilagođava konkretnim anketama koje će se provoditi. Broj može varirati od npr. 101 (za LFS) do 43 (za HSB) u Federaciji.

(79) Trenutno u BHAS i dva entitetska zavoda ima ukupno oko 400 zaposlenih, dok je planiranim sistematizacijama i organizacijskim šemama predviđeno njih oko 600. Glavni uredi skupa imaju oko 280, a regionalni uredi oko 120 zaposlenih. Planom je predviđeno da glavni uredi imaju oko 450, a regionalni ukupno oko 140 zaposlenih.

(80) **Procjena**

Samomprocjenom se, kako brojnost osoblja, tako i kvalitet ljudskih resursa ocjenjuje kao relativno primjerena. Rečeno je i da su obim i detalji statističkih podataka Bosne i Hercegovine, u prosjeku, primjereni potrebama korisnika. Priznaje se međutim da je znanje korisnika prilično limitirano, posebno s obzirom da je proizvodnja statističkih podataka u više oblasti započela tek nedavno. Naša procjena je da ukupni broj osoblja (oko 400 ukupno za sve tri statističke

³ U FZS FBiH – IT osoblje podrazumijeva dizajnere i inženjere sistema.

institucije, uključujući i oko 120 zaposlenih u regionalnim kancelarijama) predstavlja kvalitetnu osnovu u državi veličine Bosne i Hercegovine. Donekle je neizvjesno kako brzo se u svim institucijama može ostvariti planirani razvoj (ili tzv. sistematizacija), koji podrazumijeva povećanje broja osoblja na 600. Ako se u obzir uzme broj postojećeg osoblja, organizacijske su šeme prilično teoretske. Organizacijska struktura nekih institucija (posebno BHAS i FZS FBIH) s nekim od jedinica koje imaju tek nekoliko članova osoblja možda ne bude mogla zadovoljiti nove zahtjeve u smislu ispunjavanja novih zahtjeva. Čini se i da podjela u tri statističke organizacije također u određenoj mjeri doprinosi neefikasnosti, ne samo zbog podjele nadležnosti i resursa u odnosu na određene ključne statističke domene. Tako je stanje takvo da ukupna statistička služba nema dovoljno ljudskih resursa za implementiranje više novih područja neophodnih u cilju približavanja evropskim zahtjevima. Jedno od važnih pitanja koje također treba razmotriti je smanjenje ili obustavljanje nekih od sadašnjih anketa kako bi se oslobodili resursi za realizaciju novih anketa prilagođenih međunarodnim i evropskim standardima.

3.3 Upravljanje resursima

3.3.1 Finansije i budžet

(81) BHAS-u se iz državnog budžeta posljednjih godina dodjeljuje sve više sredstava. Budžet za 2010. u iznosu od oko 2,27 milio,1
1
.....,na eura je bio skoro dvostruko veći od iznosa dodijeljenog 2008. godine.

(82) BHAS ima mogućnost da korisnicima naplaćuje svoje usluge, u mjeri u kojoj je to dopušteno zakonom (član 21.2). U praksi je, međutim, ova opcija manje-više odbačena, jer se svi prihodi prenose u centralni budžet (jedinstveni račun trezora), a ne na raspolaganju BHAS-u.

Tabela 4: Budžet BHAS-a za period 2008-2010.

	2008.	2009.	2010.
Budžet BHAS (u 000 KM)	2 258	3 938	4 458
BDP u 000 KM	24 717 581	24 003 713	-
Prosječni godišnji broj stanovnika u 000	3 842	3 842	3 842
Budžet BHAS u KM/po stanovniku	0.59	1.02	1.16
Budžet BHAS/na 100 000 stanovnika	58 771	102 472	116 003
Prosječni godišnji kurs razmjene KM/euro	0.5113	0.5113	0.5113
Budžet BHAS u eurima	1 155	2 013	2 279
BDP u eurima	12 638 099	12 273 098	-
Prosječni godišnji broj stanovnika	3 842	3 842	3 842
Budžet BHAS eura/po stanovniku	0.30	0.52	0.59
Budžet BHAS eura/na 100 000 stanovnika	30 062	52 381	59 303

% BDP-a:	0.009	0.016	-
-----------------	--------------	--------------	----------

Tabela 5: Budžet BHAS za period 2008-2010. (po glavnim kategorijama/procenti)

	2008.	2009.	2010.
Plaće	61.0	61.0	65.0
Usluge	27.0	35.0	21.0
Robe i održavanje	4.5	3.0	5.0
Oprema - kapitalni izdaci	7.5	1.0	9.0

(83) Budžet FZS FBiH-a u 2010. iznosio je 9,5 miliona KM, u 2009. je iznosio 5,4 miliona KM, a u 2008. godini 5,1 milion KM. Budžet RZS-a RS u 2010. godini iznosio je 3,999 miliona KM, a u 2009. je iznosio 3,822 miliona KM. Tako je u 2010. godini zbirni budžet BHAS i dva entitetska zavoda za statistiku iznosio oko 18 miliona KM ili 9 miliona EUR, odnosno 2,3 EUR po stanovniku.

(84) Procjena

Budžet BHAS-a, a posebno budžet FZS FBiH-a se proteklih godina povećavao. U 2010. godini je pak, u budžetima BHAS-a i FZS FBiH-a postojala i dodatna budžetska stavka za poslove na pripremi popisa, što je moglo učiniti da budžet, u poređenju s drugom, regularnom godinom, izgleda prevelikim. U budžetu RZS-a RS povećanja su bila manja. Prema podacima iz samoprocjene, finansijski resursi se, relativno uzevši, smatraju odgovarajućima (ocjena 3 na ljestvici od 1 do 5). Međutim, ako se u obzir uzmu ambicije u pogledu usklađivanja sa i pridržavanja zahtjeva EU, raspoloživi resursi ne mogu osigurati implementaciju svih pravnih akata EU u domeni statistike. Brojne razvojne aktivnosti su dosad ovisile o finansiranju koje su osiguravali donatori te će bez nastavka donatorske finansijske podrške i/ili povećanja budžeta, proces prilagođavanja evropskim zahtjevima ići veoma sporo. Poznato je da je od više država koje su sada dijelom Evropskog statističkog sistema zahtijevano da značajno povećaju budžete kako bi se istome bile u stanju prilagoditi, čak iako se radi o već visoko razvijenim zemljama. Ako postoji ambicija da se približi standardima EU, neophodno je, kroz period od više godina, pažljivo planirati i kvalitetno utvrditi i definisati prioritete, istovremeno osiguravajući da se ne zanemari ni pitanje izdvajanja iz budžeta. Postojeća struktura tri statističke institucije je također podložna rizicima, s obzirom da razvoj i implementacija statističkih istraživanja ovisi o dostupnosti resursa i mogućnostima sudjelovanja sve tri institucije. Tako bilo kakav disbalans u razvoju budžeta i resursa može negativno uticati na provedbu, odnosno rezultate nekih od značajnih istraživanja na državnom nivou. Jačanje i udruživanje budžeta za ova osnovna istraživanja EU te statističke aktivnosti (npr. istraživanje o radnoj snazi, istraživanje o potrošnji domaćinstava te buduća istraživanja EU SILC, nacionalni računi, strukturne poslovne statistike, kratkoročne statistike) na državnom nivou, može predstavljati put naprijed ka osiguravanju dosljedne implementacije širom cijele Bosne i Hercegovine.

3.3.2 Osoblje, zapošljavanje i obuka

(85) Zaposlenici BHAS imaju status državnih službenika u skladu sa Zakonom o državnoj službi Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 4/97. Upraznjene pozicije objavljuju se kroz javni konkurs i proces obično traje nekoliko mjeseci. Odabir najboljih kandidata zasnovan je na testiranju i intervjuima. Napomenuto je da je BHAS u mogućnosti da zaposli dobro kvalifikovane kandidate. U Federaciji BiH, zaposlenici sa univerzitetskim obrazovanjem imaju status državnih službenika i procedura zapošljavanja je slična onoj u BHAS-u.

(86) BHAS obuku realizuje kroz seminare, radionice u zemlji i inostranstvu, studijske posjete i obuke državnih službenika kroz program Agencije za državnu službu. Obuku novih zaposlenika u BHAS-u provode viši službenici – statističari. Pored toga, organizuje se opća periodična obuka državnih službenika u Federaciji BiH i provodi je Agencija za državnu službu. U zavisnosti od dostupnih sredstava, FZS FBIH povremeno svoje osoblje šalje na obuke i seminare (profesionalne obuke za IT osoblje, kursevi engleskog jezika, računara itd.)

(87) U BHAS-u se provode kvartalne i godišnje ocjene rada; uključujući ostvarene ciljeve, ostvareni napredak i bilo koje učinjene mjere unapređenja. Međutim, nije provedena nikakva sistematska evaluacija niti naknadno praćenje i provjera datih ocjena, s obzirom da BHAS trenutno nema Odsjek za ljudske resurse.

(88) Fluktuacija osoblja je generalno mala. To se dijelom može pripisati relativno uskom tržištu rada, koje karakteriše visok procenat nezaposlenosti, u kombinaciji sa činjenicom da je nivo plata u državnoj službi sad bolji. Mlađe osoblje BHAS-a, kao motivaciju za ostajanje u organizaciji navodi visok stepen zadovoljstva poslom. U FZS FBIH je došlo do smanjenja plata u 2009/2010. godini zbog ekonomske krize i sada su plaće u FZS FBIH značajno manje nego u BHAS-u i u RZS RSRS.

(89) **Procjena**

Kompetentno osoblje ključan je faktor za efikasnu proizvodnju statistike visoke kvalitete. Trenutno se čini da su statističke institucije u BiH u mogućnosti zaposliti kvalifikovano osoblje i zadržati ih relativno duži period, djelomično zbog izazovnog radnog okruženja i prihvatljivog nivoa plaće. Novi zaposlenici u BHAS-u dobijaju dobru pripremu i iscrpno se upoznaju sa Kodeksom prakse evropske statistike. Osoblje također ima pristup internoj i eksternoj obuci, posebno u području IT-a: Neki donatorski programi i razvojni projekti podrazumijevali su i aktivnosti zajedničke obuke koje se smatraju uspješnim. Stoga bi trebalo uvidjeti da bi nastavak implementacije zajedničkih obuka u tri institucije pomogao harmonizovanju sistema i unapređenju efikasnosti. Razvoj korištenja video sadržaja i učenja na daljinu također bi mogao biti način koji bi omogućavao saradnju između tri institucije kao i unaprijedilo aktivnosti zajedničke obuke.

3.4 Informacione tehnologije

(90) Broj IT osoblja je u BHAS-u 10, (odnedavno je taj broj povećan na 16) u FZS FBIH, i 13 u RZS RSRS (što uključuje dvoje zaposlenih na unosu podataka), što ukupno čini 33 (39). Planirane sistematizacije predviđaju oko 60 ukupno. Nedavno povećanje broj IT osoblja u FZS FBIH dovelo je do poboljšanja situacije u smislu održavanja i razvoja IT infrastrukture.

(91) BHAS ima sektor za informaciono-komunikacione tehnologije, sa tri odsjeka:

- Odsjek za komunikacije i upravljanje informacionim strukturama; 3 zaposlena
- Odsjek za aplikacije i upravljanje bazama podataka; 4 zaposlena
- Odsjek za održavanje baza podataka; 3 zaposlena

(92) U BHAS-u su prisutne tehnologije: razvojne - MS.Net, Php, baze podataka - MS SQL, My SQL, trenutni projekti - podrška istraživanjima: industrija, vanjska trgovina, nacionalni računi, turizam, zaposlenost i nezaposlenost, demografija, cijene (potrošačke i proizvođačka), plaće, poljoprivreda, građevinarstvo, šumarstvo, okoliš, ankete - HBS, LFS, TUS (pilot 2011), ICT

(pilot 2011), redovne aktivnosti - održavanje LAN/WAN mreže, VoIP telefonije, sigurnost (BlueCoat proxy server, Symantec antivirus), održavanje web i email servera.

(93) BHAS ima slijedeću mrežnu infrastrukturu: Agencija - moderna 1 Gbps mrežna infrastruktura sa optičkim kablovima između dva sprata (renovirana u 2010. i 2011. godini); bežična mreža dostupna unutar zgrade gdje je locirana Agencija za statistiku BiH, WAN/VPN prema ekspozituri u Brčkom, internet konekcije - Sarajevo, glavni ured: 8/8 Mbps (2007 1Mbps, 2008 1Mbps, 2009 2 Mbps, 2010 3 Mbps, 2011 8Mbps), Brčko, ekspozitura: 1/512 Mbps.

FZS FBIH ima Sektor za informaciono-komunikacione tehnologije i statističke metode, koji uključuje 4 odsjeka:

- Odsjek za informacioni sistem i tehničku podršku; 3 zaposlena
- Odsjek za statističke metode i koordinaciju; 3 zaposlena
- Odsjek za razvoj aplikacija za unos podataka; 10 zaposlenih
- Odsjek za razvoj baza podataka, podrška diseminaciji i unos podataka; 0 zaposlenih

(94) FZS FBIH ima 100 MBps mrežnu infrastrukturu - 10 godina staru sa zastarjelom opremom WAN/VPN – FZS FBIH i kantonalni uredi, ne postoji WAN između FZS FBIH i Agencije, internet konekcije - Sarajevo, glavni ured: 5/5 Mbps sa linkom optičkim kablovima (brzina će se povećati na 8 Mbps u aprilu 2012. godine), kantonalni uredi koriste ADSL internet konekcije. Glavni ured FZS FBIH je uspostavio WAN/VPN sa Poreznom upravom Federacije Bosne i Hercegovine.

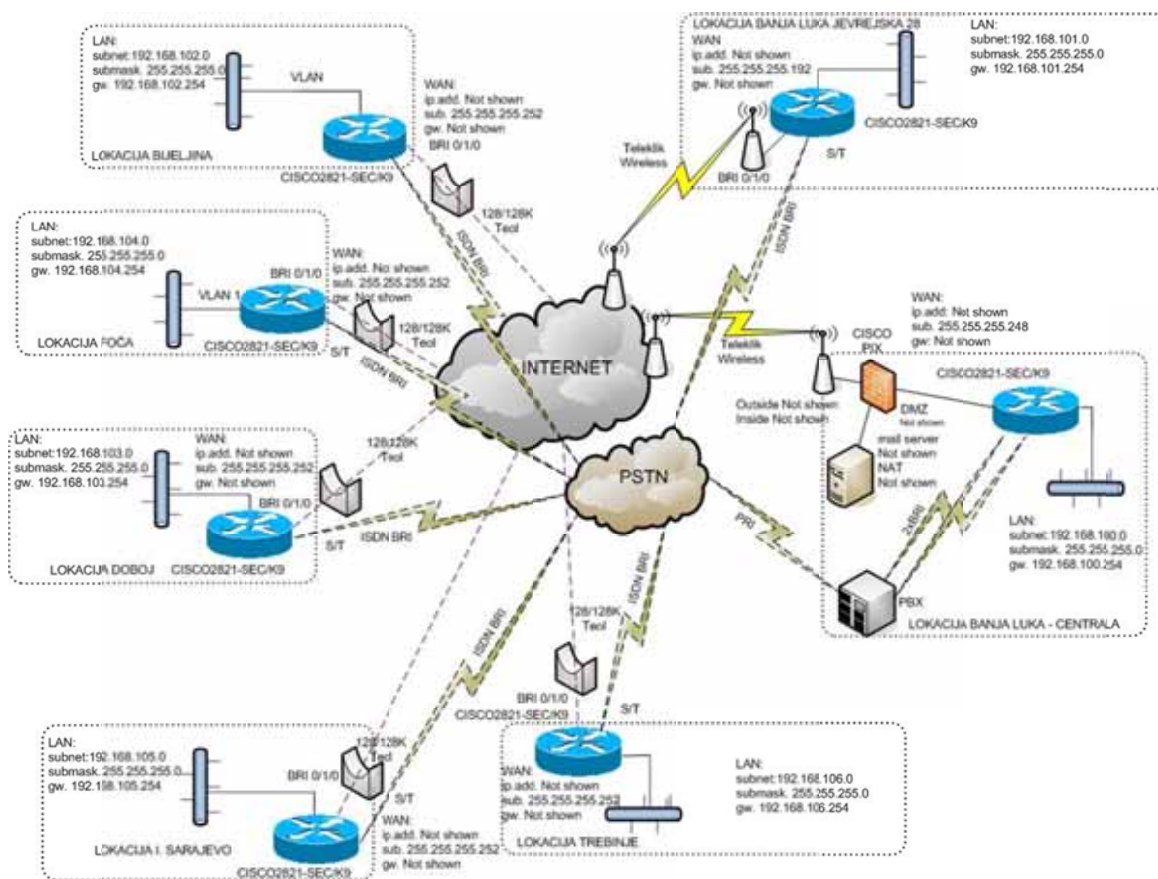
(95) Serveri u BHAS: X3650 M2/M3 Quad-Core x3 serverska infrastruktura na virtuelnom sistemu (sa mogućnošću instaliranja do 24 servera sa Windows ili Linux verzijom, ako bude potrebno), DELL power edge 2950 x2 – izvan virtuelnog sistema za testiranje i backup sistema, storage sistem sa backup sistemom kapaciteta 5 TB, proxy server – BlueCoat, web server (na Linux platformi) u DMZ, email server (na Linux platformi) u DMZ, diseminacijski server – u DMZ, server za sigurnosni sistem video nadzora, server za VoIP telefoniju – PBX centralni sistem – open source, svi navedeni serveri koriste Windows 2008 R2 ili Linux.

(96) FZS FBIH serveri: kontroler domene (fajl server, print server, DHCP) – 2 servera u paralelnom modu – Windows Server 2003, ISA server – Windows Server 2003, server baza podataka – Windows Server 2003, Server za ankete – Windows Server 2003, GIS Server – Windows Server 2008 R2, BackUp Server – Windows Server 2008R2 Ent, storage sistem server sa kapacitetom 4 TB, Type Library.

(97) BHAS - personalni kompjuteri: 100 desktop PC-eva, Windows XP, Windows Vista i Windows 7, Office 2007 i Office 2010, Symantec antivirus – klijentska verzija, Corel Draw x5, Adobe Creative Suite, SQL management studio – SQL server, Visual studio 2005/2008, 30 laptopa.

(98) FZS FBIH - personalni kompjuteri: 200 desktop PC-eva, Windows 2000, Windows XP, Windows Vista i Windows 7, Office 2003/2007/2010, Norton Antivirus, Adobe Reader, Win Rar, IBM SPSS 19, SQL server 2005, Visual Studio 2005, 15 laptopa.

(99) Slijedeća slika daje pregled konekcija između RZS RSRS i regionalnih kancelarija:

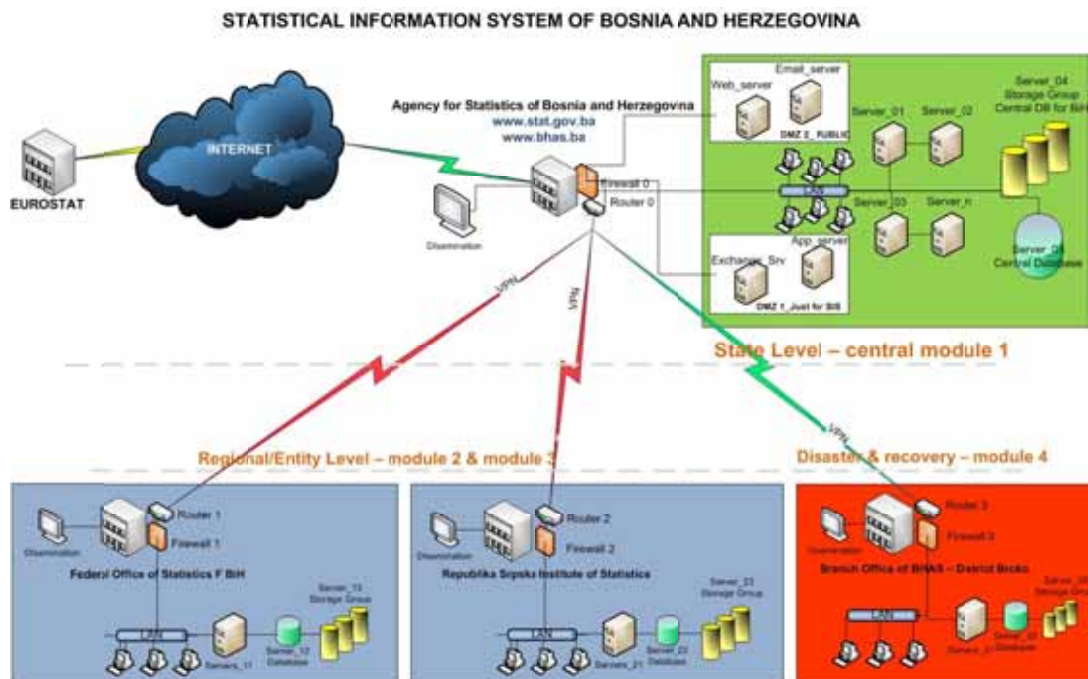

(100) Republički zavod za statistiku Republike Srpske ima:

- email server (140 klijenata)
- SQL server baza podataka (40 baza podataka)
- server fajlova,
- FTP-server,
- print server,
- WSUS+AV server,
- Proxy server
- Intranet portal.

Razvoj IT sistema zasnovanog na usvojenoj strategiji razvoja, koja definiše alate kao što su SQL za razvoj baza podataka, VS.NET za razvoj aplikativnih rješenja, Blaise i CPro kao opcija za razvoj aplikacija za unos podataka, SPSS, STATA i R za statističku analizu. RZS RSRs trenutno nema odgovarajuće GIS alate. Stav je da je obuka o tome kako koristiti statističke alate neophodna.

Tri statističke institucije u BiH usvojile su zajedničku IT strategiju kroz CARDS twinning projekat 2006 - 2008. godine, koja daje osnovne smjernice za razvoj IKT unutar statističkog sistema u BiH (vizija informacionog sistema data je u nastavku). Institucije razvijaju IKT saradnju vezano za razvoj aplikacija, razmjenu podataka i zajedničku infrastrukturu. Jedan od primjera je da sve tri institucije doprinose razvoju aplikacije za nacionalne račune. Čini se međutim, da postoje određena neslaganja vezana za status IT strategije.

(101) Tako nekoliko aktivnosti koje predlaže IT strategija nije implementirano ili je tek dijelom implementirano:

- Zajednička i efikasna arhitektura informacionih sistema – samo djelomično implementirana obzirom da ne postoji zajednička infrastruktura (npr. VPN/WAN) iako se koristi nekoliko standardnih tehnologija. Međutim, neke se aktivnosti pokreću sada.
- Zajednički alati – samo djelomično provedeno obzirom da se većina aplikacija razvija odvojeno iako se koriste standardni IT alati.
- Zajedničke klasifikacije - cilj da se napravi zajednički klasifikacijski server nije implementiran. Kroz IPA 2008 (juni 2011 – juni 2013.) napravljen je raspored aktivnosti koje bi trebale pomoći uspostavljanju klasifikacijskog servera.
- Zajednički integritet i procedure preuzimanja podataka – nisu implementirani, jer ne postoje jedinstveni protokoli koji definišu proces razmjene podataka i sadržaj baza koje se razmjenjuju.
- IT obuke – provedene.
- WLAN mreža između institucija – nije implementirana onako kako je predviđeno kada je nabavljana oprema, samo između BHAS i Ekspoziture u Brčko distriktu i između RZS RSRS i regionalnih kancelarija. Neke su aktivnosti u toku (vidi iznad).
- Zajednički standardi metapodataka – nisu implementirani. Kroz IPA 2008 (juni 2011 – juni 2013.) planirane su aktivnosti za razvoj baza metapodataka.

(102) Razmjena podataka za statistička istraživanja, u kojima se koristi zajednički softver, dobro funkcioniše. Međutim, postoji nekoliko primjera gdje ne postoji zajednički format, što dovodi do problema u smislu razmjene podataka. Čini se da problem nije u tolikoj mjeri tehničke prirode, već je više u pitanju dogovor o stepenu agregacije/dezagregacije.

(103) Važno pitanje je to da nije uspostavljena VPN (Virtual Private Network - virtuelna privatna mreža) između institucija i BHAS, iako je konekcija spomenuta u usvojenoj IKT strategiji i8 statističke institucije su dobile opremu potrebnu za to. VPN konekcija je uspostavljena sa ekspozituroom u Brčko distriktu.

(104) Očigledno, postoji opća saglasnost između institucija da je VPN mreža potrebna. Međutim, čini se da je razlog zašto još nije uspostavljena taj što RZS RSRS povezuje ovo pitanje sa time da li će zajedničke baze podataka biti kreirane na BHAS/državnom nivou ili na nivou entiteta. Nadalje, RZS RSRS napominje da su neki od problema u implementaciji IT strategije bili i ti da aplikacije koje je razvijao BHAS nisu stizale na vrijeme za korištenje u istraživanju. također je spomenuto da, općenito, postoji potreba da se dogovori specifikacija i format podataka koji se razmjenjuju.

(105) Kao odgovor na to, BHAS napominje da je glavni i zajednički izazov nedovoljan broj IT stručnjaka kako bi se aplikacije razvile na vrijeme, te da bi planirana VPN mreža trebala unaprijediti razmjenu podataka na korist statističkog sistema u državi, zasnovano na dogovorenom formatu i specifikaciji.

(106) U pripremi popisa stanovništva, provedene su neke zajedničke obuke u domeni infrastrukture: podešavanje i rješavanje problema (troubleshooting) Windows server 2008., razvoja: MS Visual Studio 2008, održavanja baza podataka: održavanje Microsoft SQL server 2008 baze podataka, mreža i sigurnost: CISCO. Obuku vezanu za popis pohađao je 31 član IKT radne grupe (Agencija – 12, FZS FBIH – 9, RZS RZS RS – 10). Planirano je organizovanje specijalističke obuke za OCR/ICR tehnologiju, edukacija za VM Ware softver za virtuelizaciju, Windows Server 2008, programiranje i baze podataka kroz EU IPA tender za nabavku IKT sistema za popis.

(107) Mišljenja vezana za predloženu infrastrukturu za rad na popisu se razlikuju. Jedna činjenica je da postoji samo jedna licenca za server OCR softvera. Drugo pitanje je šema koja je uspostavljena za konekcije. RZS RSRS tvrdi da ovi prijedlozi nisu u skladu s prijedlogom Zakona o popisu stanovništva 2011. godine, dok je stav BHAS suprotan. Čini se da je jedan od problema nedostatak komunikacije tokom procesa planiranja, kao i potreba da se uzmu u obzir ograničenja u sredstvima.

(108) **Procjena**

BHAS je relativno dobro opremljena sa IT hardverom i softverom. Sve osoblje ima vlastite računare: sa Microsoft-ovim softverom sa pristupom serverima preko mreže visoke brzine. Situacija u RZS RSRS vezano za IT hardver i softver je zadovoljavajuća. Situacija vezana za hardver i softver u FZS FBIH zahtjeva unaprijeđenja. Zajedničko pitanje koje se tiče svih institucija je da je broj visoko kvalifikovanog IT osoblja dosta limitiran, i da je daleko od planiranog i očekivanog nivoa.

Značajan izazov predstavlja i činjenica da je zajednička IT strategija iz 2008. godine za statističke institucije samo djelomično provedena. Bitan element je bio implementacija WAN/VPN mreže između statističkih institucija. Implementacija ove aktivnosti je osporavana. Preporučujemo međutim, da se ova aktivnost provede što je prije moguće, posebno jer je oprema već postavljena. To će pružiti osnov za unaprijeđenu razmjenu podataka i unaprijeđenu komunikaciju i saradnju uopće. Dobra praksa uspostavljena u nekim područjima razvoja i korištenja zajedničkih aplikacija između statističkih institucija trebala bi se nastaviti i implementirati u više područja. Ovo će osigurati efikasnije korištenje ograničenih IT resursa i

doprinijeti boljem usklađivanju kontrole, uređivanja i diseminacije statističkih podataka. Možda postoji potreba za revizijom i ažuriranjem zajedničke IT strategije, kako bi se uzeli u obzir noviji razvoji događaja i dogovoriti konkretniji plan za postepenu implementaciju.

3.5 Interni i eksterni nadzor kvalitete i učinka

(109) Zakon o statistici BiH kvalitetu spominje općenito. Član. 8 c i član 19.1 navode principe 'pouzdanosti, objektivnosti, relevantnosti, važnosti, statističke povjerljivosti i transparentnosti'. Također, u članu 19.4 spominje se da će informacije koje su potrebne za procjenu kvaliteta statističkih podataka Bosne i Hercegovine, posebno metoda koji su korišteni za izradu podataka, te načina na koji su ti principi ispoštovani, biti javno dostupne. Međutim, ne specificira dalje zahtjeve i procedure koje treba ostvariti kako bi se kvalifikovali podaci službene statistike. Nacrt izmjena zakona predlaže dodatak u članu 19. 'pravovremenost, profesionalnost, nezavisnost, koordinacija, konzistentnost i kodeks prakse evropske statistike'. Kao što je već spomenuto, ovo nije dobro rješenje. Umjesto toga, principe uključene u Zakon o statistici trebalo bi uskladiti sa Regulativama o statistikama EU. Osim toga, trebalo bi razmotriti amandman o posebnom članu o kvaliteti, koji propisuje i definiše dimenzije kvalitete u EU (vidjeti Regulativu o statistikama EU). Kodeks prakse evropske statistike trebalo bi spomenuti u ovom članu. Štoviše, bilo bi veoma bitno da se napravi konzistentniji i usklađeniji opis zahtjeva za kvalitetom u sva tri statistička zakona.

(110) Postoji Odsjek za statističke metodologije, standarde, planiranje, kvalitetu i koordinaciju u BHAS, ali sa samo jednim zaposlenim (predviđeno je 10). Pored toga, postoji Odsjek za dizajn i metodologiju uzoraka i anketa sa 3 zaposlena. FZS ima Odsjek za statističku metodologiju i koordinaciju (3 zaposlena) i RZS ima Odjeljenje za registre, uzorke i klasifikacije (5 zaposlenih). Sve u svemu, čini se da su pitanja vezana za centralnu koordinaciju i vrednovanje kvalitete prilično ograničena i nisu dobro koordinirana.

(111) BHAS je sačinio dokument 'Implementacija Kodeksa prakse evropske statistike u Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine – procjena i buduće aktivnosti' u martu 2011. godine, dostupan na web stranici. Izgleda da se o ovom dokumentu nije raspravljalo sa FZS i RZS. On opisuje neke prioritete za implementaciju Kodeksa prakse evropske statistike i definisani su slijedeći strateški ciljevi:

- profesionalna nezavisnost nacionalnog statističkog sistema i mandat za prikupljanje podataka;
- usklađivanje i zadovoljavanje potreba i zahtjeva korisnika i onih koji daju podatke;
- provjera kvalitete statističkih proizvoda i usluga i publikovanje većeg broja statističkih istraživanja na način prilagođen korisnicima;
- unapređenje statističkih metoda procesiranja podataka – s ciljem ostvarivanja zahtjeva za kvalitetom i efektivnosti statističkog sistema;
- svi zaposleni su posvećeni vrijednostima kvaliteta, cjeloživotnog obrazovanja i unapređenja.

(112) U ovom dokumentu također je navedeno da je BHAS u potpunosti usvojio Kodeks prakse evropske statistike i ugradio veliki broj preporuka u Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o statistici Bosne i Hercegovine, u višegodišnje i godišnje programe i u druge relevantne dokumente (Osnovni principi i smjernice - povjerljivost i zaštita podataka, Uputstvo za korekciju grešaka u publikovanim izdanjima, itd.). Tokom sastanka raspravljano

je i dogovoreno da se ovaj dokument proslijedi svim uključenim stranama i da se u konačnici usvoji kao zajednički dokument za sve partnere statističkog sistema u Bosni i Hercegovini.

(113) Izrađen je dokument *Standardni izvještaj o kvaliteti – metodološko uputstvo za njegovu pripremu*. Na osnovu procedura definisanih u ovom dokumentu, BHAS planira provoditi nadzor kvalitete. Ovaj dokument će također opisati proces kako se baviti pitanjima kvalitete.

(114) Ne postoje sistematske procedure vezane za nadzor kvaliteta i statistički sistem u BiH. U praksi, kvaliteta se, na osnovu uspostavljenih procedura, nadgleda gdje god je to moguće, u svim fazama proizvodnje statistike za svako istraživanje. Značajan problem je taj da BHAS ima malo mogućnosti nadzirati kvalitetu podataka koji dolaze iz entitetskih statističkih institucija, djelomično zbog ograničenja u resursima, a djelomično zbog nedostatka informacija. međutim, BHAS smatra da će ovo pitanje biti razriješeno provedbom *Standardnog izvještaja o kvaliteti* za većinu statističkih istraživanja.

(115) Na webu i unutar BHAS-a su dostupni interni priručnici/smjernice/preporuke.

(116) Ne postoji posebna obuka u domeni kvaliteta. Međutim, metodološka pitanja mogla bi biti dio obuke vezane za specifične projekte i istraživanja.

Obuke osoblja na terenu za ankete provodi se na ad hoc osnovi, ali je također dijelom centralizovana.

(117) **Procjena**

Unaprijedeno upravljanje kvalitetom je veoma važno za cijeli statistički sistem obzirom da postoje indicije da su prisutni problemi sa kvalitetom u nekim područjima (problemi sa obuhvatom, podizvještavanje, nesigurne procjene itd.) Prisutan je i nedostatak transparentnosti koji se tiče pitanja kvalitete, obzirom da primarno prikupljanje podataka provode statistički zavodi entiteta, pa se čini da je BHAS-u ograničena mogućnost kontrole i nadzora. Zakonski okvir specificira nekoliko elemenata zahtjeva kvalitete i procedura kvalitete. Dokument 'Implementacija Kodeksa prakse evropske statistike u Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine – procjena i buduće aktivnosti' je i važna osnova za razvoj okvira za kvalitetu. Ovaj dokument, koji je razvila BHAS, trebalo bi raspraviti i usaglasiti sa FZS i RZS i razviti zajednički prihvaćen okvir. Također je neophodno unaprijediti i razviti sistematičniju legislativu i dosljedan okvir za sve institucije vezano za zahtjeve i procedure kvalitete. Jedno pitanje koje treba razjasniti je zahtjevi kvalitete za statistike koje se smatraju „službenom statistikom“. I dalje je potrebno razvijati harmonizovana rješenja za procjenu i dokumentaciju o procedurama za kontrolu kvaliteta između institucija. Zajedničko rješenje metabaze, uključujući klasifikacijski server je važan element ovog razvoja. Institucije bi trebale dogovoriti o provedbi plana za unaprijeđenje upravljanja kvalitetom uvodeći barem neke elemente okvira koji se razvija u EU (samoprocjena, revizija kvalitete i indikatori kvalitete). Obuke vezane za pitanja kvalitete već se provode i trebaju se nastaviti i ojačati. Općenito, neophodno je više ulagati u analiziranje konzistentnosti statističkih podataka kroz vrijeme i između entiteta, po mogućnosti u saradnji sa vanjskim istraživačima. Razmatra se pilot revizija kvalitete u odabranim statističkim domenama koja bi uključivala sve tri institucije.

3.6 Politika diseminacije

(118) Glavni i zajednički ciljevi u pogledu diseminacije statističkih podataka u Bosni i Hercegovini iskazani su na slijedeći način:

- jednak pristup svim statističkim rezultatima,
- profesionalizam i transparentnost metodoloških rješenja,
- primjerenost korisnicima, te posebno dostupnost statističkih informacija na internetu.

(119) Kako bi se zadovoljile potrebe korisnika i propisane procedure, skoro sve statističke publikacije se izrađuju na tri lokalna jezika (bosanski, hrvatski, srpski, na latinici i/ili ćirilici) te na engleskom.

(120) Zakon o statistici BiH, u članu 8, stav (h), određuje da BHAS: ‘vrši distribuciju statističkih podataka Bosne i Hercegovine svim korisnicima, uključujući tijela vlasti, institucije, društvene i ekonomske organizacije i javnost, čim se podaci utvrde na način da pristup podacima bude jednostavan i nepristrasan, uz korištenje odgovarajućih medija, te bez iznošenja povjerljivih podataka u javnost;’

(121) Zakon o statistici Republike Srpske sadrži zasebno poglavlje (VII) koje se odnosi na objavljivanje rezultata i korištenje podataka. Ovo se poglavlje odnosi na obradu i objavljivanje programa, te standardima za objavljivanje podataka i informacija, ali ne navodi konkretne detaljnije smjernice i principe distribucije. Zakon o statistici Federacije Bosne i Hercegovine navodi, u članu 9, stav (8) da Federalni zavod za statistiku omogućava brz i jednostavan pristup podacima i informacijama’. U članu 33. se nadalje kaže da se najvažniji statistički rezultati i metodologije koje se primjenjuju objavljuju se u oblicima koji su pristupačni širokom krugu korisnika, u pisanom i elektronskom obliku, ali se ne daju detaljniji principi distribucije.

(122) BHAS ima poseban Sektor za diseminaciju koji čine tri odsjeka:

- Odsjek za odnose s javnošću i korisnicima, biblioteka – 3 zaposlena (predviđeno 5)
- Odsjek za baze diseminacije: 1 zaposleni (6)
- Odsjek za uredništvo i publikovanje: 3 zaposlena (8)

(123) FZS FBiH ima Sektor za publicistiku i diseminaciju koji ima 13 zaposlenih. RZS RS ima 3 zaposlena u Odjeljenju za izradu publikacionih baza podataka i statističkih publikacija.

(124) BHAS je u januaru 2011. po prvi put objavila kalendar publikovanja. Ovaj je kalendar načinjen na osnovu plana objava (publikovanja) (integralni dio plana za 2011. godinu), te u saradnji sa zaduženim statističarima. RZS RS također na svojoj web stranici ima kalendar publikovanja s datumima planiranih objava i publikacija za narednu godinu.

(125) Umjesto objavljivanja godišnjeg kalendara prvih objava, FZS FBiH objavljuje mjesečni kalendar i ima oko 30 objava mjesečno. Argument koji se koristi protiv objavljivanja mjesečnog kalendara publikovanja je da on može dovesti do zabune jer se datumi objave mogu mijenjati. Taj argument međutim nije validan te će se u budućnosti ovakva praksa morati mijenjati.

(126) BHAS na svojoj web stranici ima i cjenik publikacija i usluga. Trenutno se glavnim korisnicima štampane kopije publikacija dostavljaju bez naknade. Naknada se naplaćuje samo za usluge koje se pružaju na osnovu pisanog zahtjeva korisnika te kada zadatak od osoblja traži obavljanje dodatnih poslova.

(127) BHAS nema uspostavljene procedure za praćenje (monitoring) poštivanja unaprijed objavljenog kalendara publikovanja i (trenutno) ne objavljuje unaprijed odstupanja od kalendara. U toku je izrada procedura za kalendar publikovanja.

(128) BHAS trenutno ima dva utvrđena dnevna roka za objavu: 11 ili 12 sati prijepodne.

(129) BHAS je uvela politike za osiguravanje istovremenog pristupa objavama za sve korisnike. Podaci koji se objavljuju tokom konferencija za medije se istovremeno objavljuju na web stranici, te dostavljaju u štampanom obliku. Ne postoje posebne procedure kojima bi se spriječilo curenje podataka; to je pitanje međutim regulisano kao obaveza (dužnost) zaposlenih.

(130) Postoji procedura za postupanje u slučajevima grešaka u objavljenim podacima. Dokumentacija se dostupnom čini putem weba.

(131) BHAS može po zahtjevu osigurati i posebno adaptirane statistike, ali se rezultati ovoga rada ne objavljuju javno.

(132) Procjenjuje se da je oko 80% statističkih rezultata dostupno putem web stranice BHAS. To se međutim radi na način da se publikacije postavljaju na web u PDF formatu, čime se ne koriste mogućnosti koje pruža elektronska diseminacija. Postoji mala baza podataka o potrošačkim cijenama, ali uz ograničene funkcionalnosti. Trebala bi postojati i baza podataka o industriji, ali ista ne funkcioniše u praksi. U testnoj je verziji dostupna i mala baza za diseminaciju koja se temelji na DevInfu, ali je ista ograničenog sadržaja i dostupna isključivo na lokalnom jeziku.

(133) BHAS je izradila nekoliko metodoloških publikacija koje su dostupne na njenoj web stranici. Većina ih je dostupna isključivo na lokalnom jeziku, a ne na engleskom. Neke od tih publikacija objavljene su prije više godina. Izrađene su i na web stranici su dostupne i publikacije koje sadrže najznačajnije klasifikacije. U okviru mjesečnih saopštenja i tematskih biltena daju se i metodološke napomene. Ne postoji međutim standardno rješenje u pogledu metapodataka s redovnim ažuriranjem. Postoje određene ideje u smislu razvoja takvih rješenja.

(134) Aktivnosti BHAS-a po pitanju publikacija su:

- Mjesečna saopštenja: radi se o relativno kratkim člancima (2-30 stranica) koja daju neke od osnovnih tabela te određena objašnjenja rezultata kao i nešto metapodataka. Mjesečna saopštenja se daju na četiri jezika (engleski te tri dodatna lokalna jezika). U 2010. su objavljena 174 izdanja koja se bave raznim područjima. Šezdeset (60) kopija se distribuiše besplatno. Kako se čini, mjesečna se saopštenja objavljuju skupno, u isto vrijeme i povezana su s konferencijom za medije, što u praksi znači odgađanje objave određenih statističkih informacija.
- Tematski bilteni su uglavnom godišnje publikacije koje se bave određenim oblastima poput demografije, nacionalnih računa i vanjske trgovine: u 2008. je izrađeno osam (8) biltena. Broj štampanih primjeraka kreće se od 50 do 200.

(135) RZS RS izrađuje određeni broj biltena poput mjesečnih statističkih pregleda, kao i biltene za različite predmetne oblasti. Publikacije su bilingvalne i postavljaju se na web u PDF formatu, a čine ih tekstovi, tabele i određene grafike. Izrađuje se i određeni broj kratkih saopštenja za medije s tekstualnim dijelom, grafikonima i tabelama. Tabele se na web postavljaju i u Excel formatu. Od 2009. na web stranici postoji kalendar publikovanja za cijelu godinu. U 2009. godini je prvi put izrađen i sveobuhvatan godišnjak (oko 500 stranica), sa podacima za 2008., sa metapodacima, tabelama i određenim grafikonima (dvojezični). Štampa se 400 primjeraka. Sve se publikacije

distribuišu besplatno. O metodologijama i nomenklaturama su objavljene određene opće informacije, ali bi ove informacije trebale biti konzistentnije.

(136) FZS FBiH izrađuje mjesečne statističke preglede sa statistikama iz različitih oblasti. Nadalje, za svaku se od oblasti koje su predmetom statistika se objavljuje više saopštenja za medije. Svake godine se, na tri jezika, izrađuje prilično obiman godišnjak (sa oko 570 stranica) kao i publikacija pod nazivom 'Federacija Bosne i Hercegovine u brojkama'. Godišnjak se štampa u 200 primjeraka. Za različite se oblasti objavljuje i serija izvještaja 'Statistički izvještaji' (u štampanom obliku, mehkog uveza). Publikacije se distribuišu besplatno.

(137) Bosna i Hercegovina, zasad ne sudjeluje u projektu Međunarodnog monetarnog fonda GDDS. Obavljeni su, međutim, određeni razgovori između Centralne banke i MMF-a po pitanju postupnog približavanja zemlje ovim zahtjevima.

(138) Niti BHAS ni FZS FBiH ni RZS RS nisu provodili nikakve ankete o zadovoljstvu korisnika, ali postoje planovi za njihovo provođenje. Osoblje koje piše medijska saopštenja i koje je zaduženo za rad s medijima nije po ovim pitanjima imalo dovoljno obuke.

(139) Kao proizvođač zvaničnih statistika u BiH, Centralna banka objavljuje kalendar, redovne publikacije i biltene, a posjeduje i bazu podataka s vremenskim serijama, čime se omogućava fleksibilna ekstrakcija tabela i grafikona.

(140) **Procjena**

Sve tri statističke institucije slijede najbolje prakse po pitanju diseminacije osiguravanjem jednakog pristupa svim korisnicima, sada i na osnovu kalendara publikovanja, odnosno objava (što je u FZS FBiH tek djelomično implementirano) i osiguravaju širok spektar statističkih informacija u publikacijama koje su javno dostupne i na njihovim web stranicama. Osigurana su i metodološka pojašnjenja, dijelom i na engleskom. Jedan od izazova u ovom smislu je činjenica da se rješenja koja se koriste za publikacije/diseminaciju, čime se korisnicima nepotrebno otežava pronalaženje konzistentnih informacija širom cijele Bosne i Hercegovine. Tri institucije skupa imaju prilično veliki i skup program diseminacije, s knjigama i izvještajima u štampanom obliku – ali je u brojnim slučajevima tiraž svakog od izvještaja prilično mali – te je također očito da se od publicističkih aktivnosti ne generišu nikakvi prihodi. Većina podataka koji se pružaju na web stranicama su u PDF obliku (osim kod RZS-a RS koji ima i Excel datoteke), što nije rješenje koje je naročito primjereno potrebama klijenata jer je teško pronaći potrebne podatke, a korištenje podataka u individualne svrhe nije niti jednostavno niti dovoljno fleksibilno. Tako osnovno pitanje predstavlja nedostatak u većoj mjeri korisnicima prilagođene i fleksibilne baze podataka u svim institucijama. Problem predstavlja i fragmentarno rješenje za distribuciju statističkih podataka za cijelu teritoriju Bosne i Hercegovine – što je istaknulo više korisnika. BHAS distribuiše podatke uglavnom za državni nivo, dok RZS RS i FZS FBiH diseminiraju samo podatke za entitete ili niže nivoe. Vidljive su i nedosljednosti u načinu na koji se osiguravaju podaci za različite oblasti (apsolutni podaci i/ili indeksi npr.). Tako bi trebalo razmotriti više mjera za unapređenje:

- *Ponajprije bi od koristi za BHAS bilo da skupa s FZS-om FBiH i RZS-om RS izradi jasniju pisanu politiku diseminacije, sa opisanim načinima kako na kvalitetniji način doprijeti do različitih grupa korisnika korištenjem različitih medija, ulogom koju u odnosu na štampane publikacije ima web i sl.*
- *Dio ove politike je i osiguravanje smjernica za dizajniranje tabela i grafikona (neki grafikoni ne slijede načela najbolje moguće prakse, a isto bi trebalo koristiti i kod diseminacije putem weba).*

- *Unaprijediti koordinaciju programa publikovanja u institucijama (vrste publikacija), te osigurati aktivnije linkove između web stranica, a i između povezanih tema možda čak i putem zajedničkog portala.*
- *Na visokom bi mjestu na listi prioriteta svih institucija trebao biti razvoj baze podataka za diseminaciju koja bi bila prilagođena korisnicima, te bi se institucije trebale dogovoriti o zajedničkom alatu i pristupu. Čini se da postoji određena nedoumica po pitanju toga koji alat koristiti s obzirom da IT strategija navodi PC-Axis, dok se probna baza podataka u okviru BHAS-a zasniva na DevInfu.*
- *Još jedan prioritet trebala bi biti izrada zajedničkog statističkog godišnjaka za Bosnu i Hercegovinu koji bi se sastojao i od podataka za državni nivo i podataka za entitete, ali bez detalja koji se daju u entitetskim godišnjacima. Ovu su ideju podržale sve tri statističke institucije, koje bi, kako bi se ovaj zadatak realizovao, trebale zajednički sarađivati.*
- *Generalno uzevši, možda bi bilo moguće smanjiti broj štampanih stranica tako što bi se u nekim od publikacija općega tima navodilo manje detalja, a više podataka pružalo na webu - u nedostatku baze podataka za diseminaciju barem u Excel formatu, te štampanjem na zahtjev.*
- *Sve bi institucije trebale planirati i koordinirati objavu kratkoročnih statističkih podataka, bez čekanja na konferencije za medije, čime bi se unaprijedila pravovremenost – a ovakvo su rješenje preferirali i neki od predstavnika medija.*
- *Potrebno je osigurati primjenu koordiniranih kalendara objave (publikovanja).*
- *Sve bi institucije trebale imati i fiksno vrijeme objave.*
- *Za dokumentaciju koja je namijenjena korisnicima potrebno je implementirati zajedničko rješenje za metapodatke (vidjeti u dokumentima o statistikama u nordijskim zemljama. Sve institucije nemaju potrebu ažurirati opise.*
- *Korisnicima bi trebalo omogućiti pristupanje statističkim podacima iz cijele BiH na način koji bi bio sistematičniji, moguće i kroz isti portal ili barem kroz unapređenje referenci i linkova, kao i kroz prezentaciju koja bi bila u većoj mjeri standardizovana.*
- *Institucije bi također mogle imati koristi od zajedničkih anketa za korisnike ili od određenih zajedničkih seminara/konferencija za korisnike, kako bi se bolje razumjele potrebe korisnika, ali i kako bi se promovisalo i unaprijedilo poznavanje statističkih podataka.*
- *Od pomoći u unapređenju ukupne slike statističkih institucija i diseminacije statističkih podataka bi mogla biti i određena zajednička nastojanja po pitanju obuke kako interno za osoblje, u pripremi statističkih podataka za diseminaciju, tako i za korisnike statističkih podataka.*
- *Poboljšani odnosi sa glavnim korisnicima statističkih informacija.*

3.6.1 Odnosi s centralnim vlastima

(141) BHAS nema zvaničnih procedura za identifikovanje potreba korisnika, ali ima određene planove za kvalitetniju identifikaciju potreba i profila korisnika. Provedene su konsultacije s glavnim korisnicima. U Vijeću za statistiku aktivno sudjeluju tri predstavnika pružalaca podataka i korisnika podataka. U toku su izmjene i dopune Zakona kojim se predlaže proširenje sastava Vijeća za statistiku uključivanjem više predstavnika iz drugih javnih tijela. BHAS je zaključila memorandume o razumijevanju sa Centralnom bankom, Upravom za indirektno oporezivanje, Ministarstvom vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, Agencijom za rad i zapošljavanje, te Direkcijom za ekonomsko planiranje BiH. Glavna svrha ovih sporazuma je osigurati koordinaciju statističkih aktivnosti i razmjenu podataka.

(142) Odnos između RZS-a RS i drugih javnih tijela i organizacija zasniva se na uzajamnoj saradnji kako je to definisano članovima 22. i 23. Zakona o statistici Republike Srpske i sporazumima o saradnji koji su trenutno sklopljeni sa:

- RZS RS/APIF (Agencija za posredničke, informatičke i finansijske usluge)
- RZS RS/Institut za javno zdravstvo
- RZS RS/Privredna komora
- RZS RS/Porezna uprava
- RZS RS/Pošte Republike Srpske

(143) Zakonom o statistici Republike Srpske osnovan je Vijeće za statistiku Republike Srpske (član 15.). Vijeće, kao stručno i savjetodavno tijelo za strateška i razvojna pitanja organizovanja i proizvodnje statistike, daje mišljenje u vezi sa pripremom i realizacijom Programa, funkcionisanjem i daljim razvojem statistike. Vijeće sačinjavaju direktor Republičkog zavoda za statistiku i četiri predstavnika koje imenuje Vlada Republike Srpske, u skladu sa kvalifikacijama, ugledom i profesionalnim poznavanjem oblasti statistike.

(144) Zakonom o statistici Federacije Bosne i Hercegovine uspostavlja se Statističko vijeće (član 24. do 27.). Statističko vijeće je stručno i savjetodavno tijelo za strateška i razvojna pitanja organizovanja i provođenja statističkih istraživanja u Federaciji. Formiranje Statističkog vijeća je u toku. FZS FBiH trenutno ima sklopljene sporazume o saradnji sa Federalnim zavodom za javno zdravstvo, Federalnom poreznom upravom, Federalnim zavodom za poljoprivredu, Federalnim ministarstvom prostornog planiranja i Zavodom za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo.

3.6.2 Veze sa istraživačkim institucijama i univerzitetima

(145) Univerziteti su zastupljeni u Vijeću za statistiku u slučaju BHAS-a. U razgovorima s predstavnicima univerziteta ukazano je da, čak iako su prilično zadovoljni uslugama koje se pružaju, i dalje ima prostora za unapređenje saradnje između istraživačkih institucija i BHAS-a (kao i FZS-a FBiH i RZS-a RS) kako s ciljem promovisanja korištenja statističkih podataka u istraživanjima, tako i za podršku metodološkom razvoju i evaluacijama kvalitete. U tom kontekstu FZS FBiH je potpisao memorandume o razumijevanju s Prirodno-matematičkim fakultetom iz Tuzle.

3.6.3 Veze s poslovnom zajednicom

(146) Trenutno, u slučaju BHAS-a, poslovna zajednica nema stalnog predstavnika u Vijeću za statistiku, i kontakti su, kako se čini, prilično slabi, kako se potvrdilo i u razgovorima sa predstavnikom iz Vanjskotrgovinske komore.

3.6.4 Odnosi s medijima

(147) Kako BHAS tako i RZS RS održavaju redovne konferencije za medije, a medijima sve usluge pružaju po zahtjevu. FZS FBiH više ne održava redovne konferencije za medije, održava ih tek u posebnim prilikama. Tako ove konferencije ne odgađaju diseminaciju češćih saopštenja za medije. Generalno, predstavnici medija s kojima je razgovarano u Sarajevu su bili prilično zadovoljni uslugama koje pruža BHAS, ali bi preferirali da sve kratkoročne objave ne dobijaju istovremeno. U nekim bi im slučajevima dobro došla i pojašnjenja, koja bi bila u većoj mjeri prilagođena korisnicima. Ukupno uzevši, predstavnici medija s kojima je razgovarano u Banjaluci su bili zadovoljni sa uslugama koje se pružaju, pogotovo onima koje pruža RZS RS. Predstavnici medija su izrazili i svoje povjerenje u proizvedene statistike. Predstavnici medija bi, u određenim slučajevima, cijenili mogućnost dobijanja više informacija kako bi razumjeli objavljene brojeve i njihov kontekst.

(148) *Procjena*

BHAS, kao i FZS FBiH i RZS RS, kako se čini, imaju ograničene kontakte s nekim od glavnih grupa korisnika, posebno s onima unutar poslovne zajednice i civilnog društva. Međutim, korisnici s kojima se razgovaralo su, generalno, bili prilično zadovoljni pruženim uslugama. Jedan od načina kako po ovom pitanju djelovati u budućnosti mogao bi biti revidiranje sastava Vijeća za statistiku kako bi se u Vijeće uključilo više korisnika. Pored toga, mogle bi se uspostaviti i konsultativne korisničke grupe po različitim tematskim oblastima, kao i organizovati seminari/radionice koje bi bile usmjerene na konkretne grupe korisnika, a što bi, ako je moguće, trebalo izvesti u saradnji BHAS i FZS-a FBiH /RZS-a RS. Jedno od glavnih pitanja u smislu razvoja statističkog sistema BiH u cjelini je razvijanje koordinacije između različitih statističkih vijeća i odnosa s korisnicima, kako na državnom tako i na entitetskom nivou. Trebalo bi promovisati i kvalitetniju saradnju s istraživačima i to ne samo kako bi se proširila primjena i kvaliteta javnih statistika.

3.7 Međunarodna saradnja

(149) Član 8, stav 2. tačka (a) Zakona o statistici BiH propisuje da je BHAS zadužena da predstavlja BiH na međunarodnom planu kroz saradnju s raznim organizacijama i tijelima na polju statistike.

(150) U BHAS-u, međunarodnu saradnju koordinira Odsjek za međunarodnu saradnju i EU integracije u kojemu trenutno rade četiri zaposlena.

(151) BHAS generalno podstiče osoblje na sudjelovanje na međunarodnim konferencijama, seminarima i sastancima, što se uglavnom finansira kroz podršku različitih donatora, ali i iz vlastitog budžeta.

(152) Najznačajniji donatori u domeni statistike u BiH proteklih godina su bili: EU, švedska SIDA, italijanski NSI- ISTAT, te britanski DFID.

(153) Trenutno se u BiH implementira jedan projekat namijenjen BiH: Druga faza projekta SIDA-e; jedan je u odobren i u toku su pripreme za njegovu implementaciju: IPA 2008 Twinning sa Statistikom Danske, dok su još dva u tenderskoj proceduri: IPA 2008 – Tehnička pomoć za pripreme popisa stanovništva i domaćinstava u BiH, faza II, IPA 2009 – Ugovor o nabavci IT opreme - podrška popisu stanovništva i domaćinstava u BiH.

(154) Predstavници statističkih institucija BiH sudjeluju u implementaciji još nekoliko projekata u kojima primarni korisnik nije statistički sistem. Ovim projektima obuhvaćene su poljoprivredne, zdravstvene i migracione statistike.

(155) Postojeći i planirani projekti saradnje:

Postojeća saradnja				
Korisnici	Partneri	Obuhvaćene oblasti statistike (status)	Budžet u eurima	Trajanje/period implementacije
Nacionalni projekti				
BHAS,FZS FBiH i RZS RS	Sida/SCB, nacionalni program, faza II	Metodologija anketa, poljoprivredne, okolišne, rodne, ekonomske, socijalne, te statistike iz domene ribarstva i šumarstva, diseminacija	699 000	januar 2010. decembar 2011.
BHAS,FZS FBiH i RZS RS	IPA 2007	Priprema za popis stanovništva (završen)	500 000	januar 2010. januar 2011.
BHAS,FZS FBiH i RZS RS	Finansijska podrška DFID-a	HBS 2011 – Anketa o potrošnji domaćinstava	105 000 (DFID-ov doprinos)	2011.
BHAS,FZS FBiH i RZS RS	IPA 2008	Twinning projekat – poslovne statistike; prošireni HBS; institucionalno jačanje (odobren, izrađen nacrt ugovora o twinningu te dogovoren plan rada)	1 300 000	juni 2011. juni 2013.
BHAS	MMF	Nacionalni računi – u toku (zadnja misija realizovana 2010.)	N/D	novembar 2005. -
Regionalni/višekorisnički projekti koji se trenutno implementiraju				
BHAS,FZS FBiH i RZS RS	IPA 2008	Projekat usmjeren na više domena		april 2010. mart 2011.
BHAS,FZS FBiH i RZS RS	IPA 2009	Projekat usmjeren na više domena		decembar 2010. decembar 2012.

BHAS,FZS FBiH i RZS RS	Sida/SCB, regionalni program	Projekat usmjeren na više domena		2008. juli 2012.
PLANIRANA SARADNJA				
Korisnici	Partneri	Obuhvaćene oblasti statistike i status		Trajanje/period implementacije
BHAS,FZS FBiH i RZS RS	IPA 2008	Priprema za popis stanovništva i domaćinstava u BiH, faza II (u tenderskoj proceduri, zavisi od usvajanja Zakona o popisu).	1 670 000	15 mjeseci
BHAS,FZS FBiH i RZS RS	IPA 2009	Ugovor o nabavci IT opreme - podrška popisu stanovništva i domaćinstava u BiH (u tenderskoj proceduri, zavisi od usvajanja Zakona o popisu).	2 000 000	

(156) *Procjena*

BHAS i statistički sistem BiH dobili su značajnu međunarodnu podršku kojom je dat značajan doprinos razvoju statističkog sistema zemlje. BiH će i dalje trebati podršku za unapređenje ovog sistema. Jedno od pitanja koje je postavljeno je potreba da se osigura kvalitetnija koordinacija među donatorima i međunarodnim organizacijama koje pružaju pomoć kako bi se osiguralo da sve aktivnosti budu u skladu s utvrđenim prioritetima i kako bi pilot aktivnosti bile implementirane na način kojim će se podsticati održivi razvoj.

4. STATISTIČKE DOMENE

4.1 Klasifikacije

(157) Za klasifikacije nadležna je BHAS, a po pitanju ekonomskih klasifikacija nadležan je Odsjek za statistički poslovni registar i ekonomske klasifikacije u BHAS-u, koji je dijelom Sektora poslovnih statistika. Za ove klasifikacije u BHAS-u je, kao i u FZS FBiH odgovorna po jedna osoba. U RZS RS nije uspostavljena posebna jedinica za klasifikacije. Sve klasifikacije su u nadležnosti odgovarajućih odjeljenja koje ih koriste.

(158) Klasifikacije djelatnosti i proizvoda BiH koje su se u BiH koristile do kraja 2010. se u potpunosti zasnivaju na Klasifikaciji ekonomskih djelatnosti u Evropskoj uniji NACE Rev. 1.1, Evropskoj klasifikaciji proizvoda po djelatnostima (CPA 2002), kao i Nomenklaturi industrijskih proizvoda – PRODCOM (PRODCOM lista iz 2005).

(159) Za određene je statistike, paralelno sa klasifikacijom djelatnosti na osnovu NACE Rev 1.1, u 2011. počela primjena klasifikacije djelatnosti zasnovane na NACE Rev. 2. Do kraja 2014. će se ova klasifikacija koristiti za sve statistike. Jedinice u okviru poslovnog registra klasifikovane su paralelno u skladu s NACE Rev. 1.1. i Rev 2. Novu klasifikaciju djelatnosti razvila je radna grupa koju je činilo osoblje iz BHAS i entitetskih zavoda. Upravo je završena nova klasifikacija proizvoda u skladu sa CPA 2008, a njena implementacija će početi tokom 2011. Nomenklatura industrijskih proizvoda BiH se sada zasniva na PRODOCOM listi iz 2010. i po prvi put će se primijeniti 2011. U budućnosti će se lista ažurirati svake godine.

(160) Evropska klasifikacija vrsta građevina već se više godina koristi u statistikama BiH.

(161) U statistikama vanjske trgovine se u domeni carinske procedure, statističke obrade i objavljivanja podataka koristi se evropska kombinirana nomenklatura za klasifikaciju roba. U analitičke svrhe se koristi Standardna međunarodna trgovačka klasifikacija (Standard International Trade Classification - SITC); za podjelu po zemljama partnerima se koristi Geonomenklatura – nomenklatura zemalja i teritorija.

(162) Statistički sistem BiH je preuzeo dodatne značajne međunarodne klasifikacije. U anketi o potrošnji domaćinstava (HBS) koristi se Klasifikacija individualne potrošnje prema namjeni (Classification of Individual Consumption by Purpose - COICOP), kao i u izračunima indeksa potrošačkih cijena i potrošnje domaćinstava u nacionalnim računima. Zbog nepostojanja osnovnih podataka još uvijek se ne implementira Klasifikacija funkcija vlade (Classification of the Functions of Government - COFOG). Dodatne klasifikacije koje se primjenjuju uključuju Međunarodnu standardnu klasifikaciju zanimanja (International Standard Classification of Occupations - ISCO 08) i Međunarodnu standardnu klasifikaciju obrazovanja (International Standard Classification of Education - ISCED 97).

(163) Još uvijek se čeka na donošenje odluke o definisanju prostornih - teritorijalnih jedinica (statističkih regija) za Bosnu i Hercegovinu u skladu Nomenklaturom prostornih jedinica za statistiku (Nomenclature of Territorial Units for Statistics - NUTS).

(164) I FZS FBIH i RZS RS su istaknuli urgentnu potrebu za pripremom, dogovaranjem i donošenjem odluke o prostornim jedinicama koje će se koristiti u predstojećem popisu stanovništva, te očekuju da BHAS igra snažnu ulogu u smislu koordinacije po ovom pitanju. Činjenica je međutim da je zakonska osnova za ovu aktivnost ostala nepromijenjena u odnosu na pravnu osnovu usvojenu u periodu ranijeg jugoslavenskog režima, što se pokazalo problematičnim. Iako ovaj zadatak tradicionalno realizuje BHAS, kada se u obzir uzme postojeći nacionalni ustroj, u ovu bi aktivnost bilo potrebno uključiti i tijela zadužena za katastar i kartografiju (mapiranje) kako na državnom tako i na entitetskom nivou. Stoga je prisutna i urgentna potreba za pojašnjavanjem pravne osnovu i nadležnosti po pitanju ovog zadatka.

(165) Sve klasifikacije i nomenklature koje se koriste u zvaničnim statistikama u BiH su uvedene kao zvanični standardi u BiH te se, u skladu s postojećim propisima, koriste u svim zvaničnim registrima i bazama podataka drugih administrativnih tijela.

(166) *Procjena*

U statistikama BiH se već dugi niz godina koriste međunarodne klasifikacije. Potrebno je naglasiti da su izrađene i nove ekonomske klasifikacije koje se zasnivaju na najnovijim verzijama evropskih klasifikacija NACE Rev. 2, CPA 2008 i PRODCOM listi iz 2010., a u statistikama BiH će se početi primjenjivati od 2011.

Potrebno je donijeti odluku o regionalnim statističkim klasifikacijama u skladu s propisom o NUTS-u te istu dogovoriti s Eurostatom.

Vidljiva je i urgentna potreba da BHAS, u saradnji s FZS FBIH i RZS RS i ostalim nadležnim vlastima započne proces definisanja registra prostornih jedinica. Čim to prije bude moguće, potrebno je pokrenuti i postupak za ažuriranje neophodne pravne osnove u tom smislu.

4.2 Demografija i društvene statistike

4.2.1 Demografske statistike

(167) Izvori podataka za vitalne statistike su vitalni događaji zabilježeni u matičnim evidencijama (na osnovu zakona o matičnim evidencijama (rođenih, umrlih, bračnih) u FBIH i RS. Vrste događaja su: rođenja (živorođeni i mrtvorodeni), priznanja očinstva, smrti, sklapanja brakova i razvodi. Obrasci koji se koriste za prikupljanje podataka uključuju čak i neke dodatne informacije poput obrazovanja svakoga od roditelja.

(168) Ankete o vitalnim statistikama provode entitetski zavodi za statistiku te ekspozitura BHAS-a u Brčko distriktu BiH. Podaci se BHAS-u dostavljaju na mikro nivou (format pristupa) te se agregiraju na nivou BiH. Prepoznata je potreba da se struktura baza podataka uskladi i tok podataka kako bi se unaprijedila proizvodnja vitalnih statistika.

(169) Odsjek za statistiku stanovništva i registar u BHAS-u ima 5 zaposlenih (planirano je 12). FZS FBIH u sličnom odsjeku ima 7 zaposlenih, dok RZS RS ima 7 zaposlenih u Odjeljenju statistike stanovništva, te tako u ovoj oblasti radi ukupno 17 stručnjaka.

(170) BHAS je, u 2007. opisala metodologije koje se trebaju koristiti za statistike o rođenim i umrlim. Metodologije su usaglašene u smislu terminologije i sadržaja, pri čemu zakonsku osnovu čine zakoni o matičnim knjigama (rođenim, umrlim, brakovima) te propisi koji regulišu ovu oblast te preporuke UN-a i Eurostata. Obuhvat u pogledu broja rođenih je oko 97%, a nedostajući broj uglavnom proizlazi iz činjenice da pripadnici romske manjine svoju novorođenčad ne prijavljuju kod nadležnih tijela.

(171) BHAS je odgovorna za prikupljanje podataka o unutrašnjim i vanjskim migracijama na državnom nivou. Izvor podataka o unutrašnjim migracijama je Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka BiH (IDDEEA). Još uvijek nisu u zadovoljavajućoj mjeri razvijene statistike o vanjskim migracijama, a u tu su svrhu uspostavljeni i održavaju se česti kontakti s izvorima podataka. BHAS je objavljivala podatke o unutrašnjim migracijama između entiteta na osnovu promjena mjesta prebivališta. FZS FBIH također objavljuje podatke o internim migracijama na nižem nivou, između kantona i općina i to po dobi i spolu, dok RZS RS objavljuje podatke o migracijama na najnižem nivou, između općina i to po dobi i spolu.

(172) Trenutno je u pripremi metodologija za izradu statistika o međunarodnim migracijama koja treba biti usklađena s Uredbom EC broj 862/2007. U izradu ove metodologije uključena su

nadležna ministarstva koja posjeduju administrativne izvore podataka o međunarodnim migracijama.

(173) Sve tri statističke institucije distribuiraju statistike o živorođenima, umrlim, brakovima i razvodima. Sve institucije sačinjavaju i procjene stanovništva, s tim da ove procjene nisu potpuno dosljedne, zbog nedostatka odgovarajućih podataka o emigracijama/imigracijama te nepostojanja novijih podataka iz popisa stanovništva. Niti jedna od institucija ne provodi nikakve aktivnosti po pitanju projekcija stanovništva.

(174) FZS FBiH koristi podatke na osnovu registracije privremenog boravišta i stalnog prebivališta, ličnih karata te biračkih spiskova, kako bi dala određene procjene broja stanovnika na nižim nivoima (kantonalnom i općinskom, po dobi i spolu), uprkos određenim nedostacima u ovim registrima.

4.2.2 Popis stanovništva i domaćinstava

(175) Agencija za statistiku BiH osnovala je privremeni Biro za popis stanovništva i domaćinstava koji redovno održava sastanke. Uspostavljeni su kontakti s nadležnim ministarstvima koja će biti uključena u popis, kako bi im se pojasnile njihove obaveze. Pripremljen je i budžet za potrebe popisa.

(176) Za potrebe pilot popisa pripremljeni su slijedeći dokumenti:

- izrađen je nacrt metodologije za provođenje popisa;
- potvrđeni su formulari za popis, odnosno njihov konačni sadržaj;
- pripremljen nacrt priručnika za popisivače i općinske instruktore;
- izrađen Nacrt plana za provođenje pilot popisa;
- izrađena Pravila za logičke kontrole i kontrole za slučajeve neplaniranih situacija;
- pripremljeni su Klasifikacija djelatnosti (NACE Rev. 2) i Klasifikacija zanimanja;
- pripremljeni su kodovi za pitanja o etničkoj i vjerskoj pripadnosti i maternjem jeziku;
- utvrđena je veličina uzorka za pilot popis;
- izrađeni nacrti glavnih tabela za stanovništvo, domaćinstva, stambene jedinice i poljoprivredu;
- pripremljena je tenderska dokumentacija za nabavku neophodnog softvera i hardverske opreme za obradu popisnih materijala;
- donesena je odluka o korištenju OCR/ICR tehnologije;
- pripremljena je specifikacija za razvoj aplikacije za ručni unos podataka i ista će se koristiti u pilot popisu;

(177) Pripreme koje su u toku:

- Plan obuke i prezentacije koji će se koristiti u obuci sudionika u pilot popisu;
- Nacrt priručnika za organizaciju pilot popisa;
- Organizaciono-metodološki priručnik za samopopis članova diplomatskih misija u BiH.

(178) Svi formulari za popis i prateći metodološki dokumenti pripremljeni su u skladu s UN/CES-ovim Preporukama za popis stanovništva i stambenog fonda u 2010. godini, te Uredbe broj 763/2008 Evropskog parlamenta i Vijeća o popisu stanovništva i stanova.

(179) Osnovni problem predstavlja činjenica da još uvijek nije usvojen zakon o popisu stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH, te još uvijek nije izvjesno kada će isti biti usvojen. Procjenjuje se da će, nakon što ovaj zakon bude usvojen, za pripremnu fazu popisa, uključujući i izradu nacrt karata, biti potrebno barem devet mjeseci. Premda zakon uključuje i projekciju budžeta, finansiranje se mora osigurati i iz državnog i iz entitetskih budžeta, pa tako postoji i izvjesna nesigurnost po pitanju finansiranja. Kašnjenja može uzrokovati i nabavka neophodne opreme, koja će se finansirati iz sredstava koja osigurava EU, s obzirom da se za početak tenderskog postupka očekuje usvajanje zakona o popisu. Izazov možda bude predstavljalo i organizovanje provođenja popisa, koje će trebati pažljivo isplanirati.

(180) Međunarodni eksperti su osiguravali pomoć tokom priprema za popis stanovništva, domaćinstva i stanova u BiH. BiH je, pored toga, zahtijevala međunarodni monitoring kroz sve faze pilot popisa i popisa.

(181) **Procjena**

Sve institucije (BHAS, FZS FBiH i RZS RS) redovno, na godišnjoj i mjesečnoj osnovi i na osnovu administrativnih izvora, proizvode demografske statistike o rođenjima, smrti, brakovima i razvodima. Smatra se da su ovi podaci prilično visoke kvalitete u smislu pokrivenosti (obuhvata) te da su, generalno, u skladu s UN-ovim principima i preporukama. Ti podaci sadrže čak i određene popratne varijable, poput obrazovnog statusa novorođenčeta. Glavni izazov predstavlja nedostatak visokokvalitetnih podataka o stanovništvu koje živi u zemlji, s podjelom po regijama, dobi i drugim karakteristikama. Sektor za demografiju u okviru BHAS-a je izradio određene procjene (oko 3,5 miliona za BiH u cjelini), ali ova procjena nije općeprihvaćena. Osnovni se problem sastoji u tome što je zadnji popis proveden 1991. te zemlja nema pouzdanih brojki o emigraciji i imigraciji. Stoga je od najveće važnosti da se planirani popis stanovništva provede čim je to prije moguće. Još uvijek nije sigurno kada će biti usvojen zakon o popisu, a smatra se da će za detaljno planiranje popisa nakon finaliziranja odluke, uključujući i pripreme kartografskog materijala trebati oko devet mjeseci. Problem koji bi mogao odgoditi popis bi moglo predstavljati i finansiranje, kao i određena odgađanja tendera za nabavku tehničke opreme. Općenito uzevši, čini se da je Nacrt zakona o popisu u skladu s međunarodnim preporukama. Napomenuto je da bi još uvijek moglo biti određenih kontroverzi u vezi s određenim pitanjima uključenim u popis (o etničkoj pripadnosti, vjeroispovijesti). Statističke institucije, posebice BHAS bi trebale preuzeti proaktivnu ulogu u traganjem za novim i administrativnim resursima po pitanju registracije stanovništva, koji bi, dugoročno gledano mogli osigurati važan izvor podataka za demografske statistike (ps. i projekcije na nižem nivou koje radi FZS FBiH). Možda bude postojala i potreba da se ojačaju kompetencije u domeni demografskih analiza, kako bi se pripremilo za rad na demografskim predviđanjima, koja se trenutno ne provode.

4.2.3 Anketa o potrošnji domaćinstava (HBS)

(182) Odsjek zadužen za HBS u BHAS-u je Odsjek za statistiku životnog standarda (1 zaposlen); u FZS FBiH je za HBS nadležan (novi) Odsjek za statistiku životnih uslova (postoje planovi za popunjavanje ovog odsjeka). Tokom prelaznog perioda, HBS je provodio Odsjek za statistiku cijena (6 zaposlenih). Odjeljenje zaduženo za HBS u RZS-u RS je Odjeljenje statistike cijena i životnog standarda (ukupno 5 zaposlenih, od čega jedan zadužen za HBS).

(183) Glavni ciljevi HBS-a su:

- koristiti nivo i strukturu rashoda za potrošnju domaćinstva kako bi se procjenjivali ponderi indeksa potrošačkih cijena i ažurirale statistike o potrošačkim cijenama;
- procjenjivati troškove finalne potrošnje domaćinstva (HFCE) za statistike nacionalnih računa;
- izračunavati indikatore blagostanja domaćinstava.

(184) U BiH, HBS anketa je provedena dva puta: 2004. i 2007. U oba slučaja, ankete su u potpunosti realizovane kroz podršku iz sredstava donatora i uz dobijenu tehničku pomoć Nacionalnog statističkog ureda Italije (ISTAT).

(185) Okvir uzorka za odabir uzorka za potrebe HBS-a bio je master uzorak koji je činilo oko 80.000 domaćinstava/stambenih jedinica. Ciljna veličina uzorka bila je 7.600 domaćinstava. HBS uzorak je reprezentativan na nivou geografskih područja (država, dva entiteta, Brčko distrikt BiH) te vrste naselja (urbana/neurbana).

(186) Uzorak za HBS je dvostruko stratificirani uzorak:

1. Primarne jedinice uzorka odnose se na popisne krugove (Enumeration Areas - EA), odabrane iz baze podataka (koja sadrži oko 20 000 EA). Sistematski odabir 1.500 EA proveden je korištenjem iste vjerovatnoće izbora u svakom od tri stratuma (Federacija BiH, Republika Srpska, Brčko distrikt BiH), prlja sortirana po vrsti naselja i općini, što je osiguralo distribuciju uzorka po svim općinama, kao i izbalansiranost između urbanih i ruralnih domaćinstava. Popisana su sva domaćinstva/stambene jedinice koje žive u odabranim popisnim krugovima, te je stvorena lista od oko 80.000 domaćinstava/stambenih jedinica.
2. Sekundarne jedinice uzorka su domaćinstva/stambene jedinice odabrane s liste koja je sačinjena u prvom stadiju. Odabir sekundarnih jedinica uzorka zasniva se na eksplicitnoj i implicitnoj stratifikaciji. Eksplicitna stratifikacija uključuje šest stratuma (geografska područja po vrstama naselja). Implicitna stratifikacija je postignuta kroz dva koraka: a) sortiranjem domaćinstava po općinama, broju članova i starosti glave domaćinstva unutar svakog eksplicitnog stratuma (nasumični izbor plus fiksirani koraci u odabiru). Uzimajući u obzir stopu neodaziva iz ranijih anketa o potrošnji domaćinstava (oko 18%), odlučeno je da bi konačna veličina uzorka trebala biti oko 9.300.

(187) Konačni je uzorak činilo 7.413 domaćinstava 2004. i 7.468 2007. godine. Stopa neodaziva u 2004. je iznosila 17.82%, a u 2007. je iznosila 19.5%.

(188) U anketi o potrošnji domaćinstava u BiH su, s ciljem prikupljanja podatka, korišteni slijedeći instrumenti:

1. Dnevnik kupovine (HBS/1), koji domaćinstvo koristi kako bi zabilježilo vrijednost i količine kupljenih proizvoda iz grupa hrane, piće i duhanskih proizvoda kao i vrijednost drugih proizvoda i usluga koje se redovito nabavljaju i plaćaju;
2. Knjižicu samopotrošnje (HBS/1A) koji domaćinstvo koristi kako bi zabilježilo utrošene količine i procijenjene vrijednosti artikala koje je proizvelo samo domaćinstvo;
3. Završni intervju (HBS/2) kojim se prikupljaju podaci o članovima domaćinstva, rashodima za stanovanje koje u tu svrhu napravi domaćinstvo, nabavkama potrošnih dobara i drugih neprehrambenih proizvoda, kao i podaci o prihodima domaćinstva.

(189) Dnevnik kupovina i knjižicu samopotrošnje su trebala praviti (popunjavati) domaćinstva, dok je završni intervju obavljao anketar (popisivač).

(190) Eurostat i Svjetska banka zahtijevaju da se HSB podaci dostavljaju redovno. Svjetska banka je osigurala HSB bazu podataka u SPSS formatu. I istraživačima se, na osnovu njihovog zahtjeva i na osnovu memoranduma o razumijevanju osigurava HSB baza podataka u SPSS formatu. Mediji te tijela iz privatnog i javnog sektora, kao i NVO HSB podatke mogu zahtijevati na ad hoc osnovi.

(191) Za potrebe HBS 2004, urađene su dvije publikacije:

- a) Anketa o potrošnji domaćinstava u BiH 2004. – konačni rezultati
- b) Anketa o potrošnji domaćinstava u BiH 2004. – metodologija, a za HBS 2007:
- c) Anketa o potrošnji domaćinstava u BiH 2004. – konačni rezultati
- d) Anketa o potrošnji domaćinstava u BiH 2004. – siromaštvo i uslovi života

(192) Za HBS 2004. pripremljen je informacioni sistem pod nazivom 'Data Warehouse' koji je dostupan na web stranici BHAS. Ovaj informacioni sistem korisnicima omogućava da pretražuju podatke, izrađuju i biraju tabele koje su im od interesa te da 'skidaju' tabele u Excel formatu. Isti posao je urađen i za HBS 2007, ali 'Data Warehouse' još uvijek nije aktiviran.

(193) U 2011. se provodi proširena HBS anketa. Glavna poboljšanja uvedena u HBS 2011 su:

- Unaprijeđeni su i kvalitetnije osmišljeni popisni (anketni) instrumenti, kako bi se dobili pouzdaniji podaci za potrebe CPI statistika (kvalitetnija povezanost između CPI i HBS stavki).
- Modul o prihodima je osmišljen na individualnoj osnovi kako bi se dobili pouzdani podaci o prihodima, što nije bio slučaj u ranijim anketama.
- Kako bi se prikupili podaci o socijalnoj koheziji, te napravila poveznica ka EU-SILC-u, osmišljena su i osnovnim HBS instrumentima dodana dva ad hoc modula:
 1. Modul o socijalnoj uključenosti, migracijama i novčanim doznakama iz inostranstva i
 2. Modul o zdravlju i zdravstvenim uslugama.

Za Anketu o potrošnji domaćinstava 2011. podršku dijelom osigurava DFID, u iznosu od 2/3 budžeta ankete. Pilot verzija proširene HBS ankete provedena je 2009. i na osnovu njenih rezultata očekuje se da će se iz modula o prihodima i ad hoc modula dobiti visokokvalitetni podaci.

(194) HBS se provodi u saradnji tri statističke institucije koje su pripremile upitnike, vodiče za anketare – ispitivače i supervizore, kao i druge relevantne dokumente. Za rad na HBS 2011. odabrano je ukupno 71 anketar i 20 supervizora. Obuka za sve anketare i supervizore provedena je u decembru 2010.

(195) Osnovnim izazovima u budućnosti smatraju se:

- ostvariti redovno (godišnje) provođenje HBS;
- finansiranje ankete iz vlastitih sredstava (posebno kada su izvor finansiranja tri različita budžeta);
- unaprijeđenje procesa odabira uzorka korištenjem podataka iz popisa stanovništva;
- unaprijeđenje znanja u određenim konkretnim područjima (npr. uređivanje i imputacija podataka);
- unaprijeđenje diseminacije (baze podataka, metapodataka).

(196) **Procjena**

Razvoj Ankete o potrošnji domaćinstava se zasnivao na dokumentu Eurostata iz 2003. pod nazivom Household Budget Surveys in the EU: Methodology and Recommendations for Harmonization (Metodologija i preporuke za usklađivanje anketa o potrošnji domaćinstava u EU). Općenito uzevši, HBS osigurava korisne podatke, od posebne važnosti za indeks potrošačkih cijena, te nacionalne račune. Metodološki pristup ima kvalitetne temelje, na osnovu podrške vanjskog eksperta te će anketa osigurati podatke zadovoljavajuće kvalitete. Osnovni izazov predstavlja ranija osnova za odabir uzorka, koju je moguće unaprijediti tek nakon popisa stanovništva. Centralnu obuku osoba koje će raditi na terenu je organizovala BHAS i čini se da se saradnja između statističkih institucija na ovoj anketi dobro odvija. Glavni razlog za zabrinutost je nedostatak održivog finansiranja dok korisnici zahtijevaju da se ova anketa provodi na godišnjoj osnovi. Potrebno je dodatno razmotriti i pojasniti pitanje diseminacije tzv. mikro-podataka, kako u formi SPSS datoteka, tako i kroz tzv. 'data warehouse'. Prostora ima i za unaprijeđenje analize HBS podataka. Pitanje koje treba razmotriti u budućnosti je odnos između HBS ankete i razvoja potpune EU SILC ankete.

4.2.4 Anketa o radnoj snazi (LFS)

(197) U BHAS-u je za LFS nadležan Odsjek za statistiku tržišta rada (3 zaposlena). U FZS FBiH je za LFS zadužen Odsjek za statistiku tržišta rada (5 zaposlenih), a u RZS-u RS Odjeljenje statistike rada i zaštite životne sredine (5 zaposlenih).

(198) Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, u saradnji s entitetskim zavodima za statistiku ankete o radnoj snazi provodi od 2006. godine. Anketa se od 2008. provodi nezavisno, bez pomoći stranih eksperata (pilot anketa provedena je 2005. godine). LFS je, u 2010. obuhvatao i ad hoc modul o usklađenosti između radnog i porodičnog života.

(199) LFS osigurava podatke o osnovnim karakteristikama radno sposobnog stanovništva koje služe kao osnova za procjenu ukupne radne snage u zemlji, kao i podataka o demografskim, obrazovnim, socio-ekonomskim i drugim karakteristikama stanovništva. Anketa osigurava podatke o tri osnovna, međusobno isključujuća kontingenta stanovništva: zaposleno, nezaposleno i neaktivno.

(200) Anketa se provodi u skladu s Godišnjim planom anketa i odredbama Zakona o statistici BiH (Službeni glasnik BiH, broj 26/04 i 42/04), čime se osigurava povjerljivost podataka koji se odnose na domaćinstva i pojedince.

(201) LFS se provodi godišnje, putem direktnih intervjua *licem u lice*. U tu se svrhu koriste upitnik i priručnik, koji se zasnivaju na metodološkim smjernicama, preporukama i napomenama s pojašnjenjima Međunarodne organizacije rada (ILO) i Evropskog statističkog ureda (Eurostat).

(202) Anketa se provodi na osnovu unaprijed pripremljenog uzorka domaćinstava. Ukupan broj domaćinstava je oko 10.500. Uzorak je dvostruko stratificirani nasumični uzorak. Jedinica opservacije je domaćinstvo koje živi u stambenoj jedinici koja je odabrana u uzorak dok je jedinica za potrebe ankete član odabranog domaćinstva. Prikupljaju se glavni socio-ekonomski podaci o svim osobama u izabranim domaćinstvima, pri čemu se podaci o radnoj aktivnosti uzimaju samo za osobe sa 15 i više godina. Neodaziv u 2010 je u BiH iznosio 11%. Rad na terenu obavljaju i finansiraju entitetski zavodi i BHAS.

(203) Klasifikacije u primjeni:

- *Klasifikacija djelatnosti*, koje je usporediva s UN-ovom Klasifikacijom djelatnosti (ISIC – rev.3.) i Klasifikacijom djelatnosti EU (NACE rev.1.1), koja je u 2011. zamijenjena sa NACE rev. 2;
- Klasifikacija zanimanja, koja je komparabilna sa Klasifikacijom zanimanja EU (ISCO-88), u 2011. ISCO-08;
- *Klasifikacija nivoa obrazovanja*, koja je komparabilna s Međunarodnom klasifikacijom obrazovanja (ISCED 1997);
- *Klasifikacija statusa u zaposlenju*, koja je komparabilna s Međunarodnom klasifikacijom statusa u zaposlenju (ISCE).

(204) **Procjena**

BHAS je, u saradnji s entitetskim zavodima za statistiku, Anketu o radnoj snazi u 2010. provela peti put. LFS se zasniva na preporukama i definicijama Međunarodne organizacije rada (ILO) i zahtjevima Eurostata. Čini se da je Anketa o radnoj snazi u velikoj mjeri usklađena s evropskim standardima, zasniva se pomoći međunarodnih donatora i eksperata, te se u ovu svrhu koriste međunarodne klasifikacije. LFS je u 2010. godini sadržavao čak i ad hoc modul (usklađenost između radnog i porodičnog života). I neodaziv je, kako izgleda, na prihvatljivom nivou. Jedan od problema je master uzorak, s obzirom da je zadnji popis proveden 1991. Mater uzorak je ažuriran 2009. godine, međutim samo za odabrane popisne krugove u BiH. Rezultati ove aktivnosti se koriste kao master uzorak za LSF i za sve druge ankete koje se baziraju na domaćinstvima. Međunarodni su eksperti ovu metodu smatrali prihvatljivom. Još jedno pitanje, koje su spomenuli neki od korisnika je odnos između nivoa nezaposlenosti na osnovu LFS-a i drugih 'zvaničnih'

brojki koje se odnose na nivo nezaposlenosti, što je opće pitanje prisutno u mnogim zemljama. Stoga možda budu potrebna dodatna, korisnicima namijenjena objašnjenja ovih razlika kao i korištenje podataka iz LFS-a, čak iako postoji poglavlje koje pojašnjava komparabilnost ankete i administrativnih podataka u publikacijama o anketi o radnoj snazi. Jedan od problema za neke od korisnika predstavlja i diseminacija mikro podataka. Čak i kada ove podatke nije moguće direktno identifikovati jer su uklonjeni identifikatori, neophodno je, kako se čini, implementirati jasniju politiku diseminacije tzv. mikro podataka, s obzirom da je od najveće važnosti zadržati povjerenje ispitanika u smislu da neće biti otkriveni nikakvi pojedinačni podaci. LFS se trenutno finansira iz vlastitih izvora statističkih institucija i čini se da je saradnja na ovom planu dobra.

4.3 Makroekonomske statistike

4.3.1 Nacionalni računi

(205) Odgovornost za sačinjavanje nacionalnih računa u BHAS je data Odsjeku za nacionalne račune, jednom od tri odjeka u Sektoru za ekonomske statistike. Odsjek trenutno ima šest zaposlenih. Troje zaposlenih imaju određenog iskustva po pitanju nacionalnih računa dok su dvoje početnici. Šef Odsjeka za nacionalne račune je statističar s velikim iskustvom. U entitetima na nacionalnim računima radi šest zaposlenih u FZS-u FBiH i šest u RZS-u RS.

(206) Nacionalni računi BiH izrađuju se u skladu s konceptualnim okvirom Evropskog sistema računa - European System of Accounts 1995 (ESA95), koji predstavlja EU verziju svjetskog Sistema nacionalnih računa Ujedinjenih naroda - System of National Accounts of the United Nations (1993 SNA), i to od 1997. Za klasifikovanje djelatnosti koristi se Klasifikacija djelatnosti NACE Rev. 1.1. Za potrebe izračuna BDP-a prema rashodnom pristupu uvedene su i druge klasifikacije, npr. Klasifikacija proizvoda po djelatnosti (CPA 2002) i Klasifikacija individualne potrošnje prema namjeni (COICOP) za rashode za potrošnju domaćinstva. Za kraj 2013. planirana je implementacija NACE Rev. 2 i CPA 2008.

(207) BHAS sastavlja (u velikoj mjeri na osnovu podataka koje su izradile i BHAS-u dostavili entitetski zavodi) i distribuira slijedeće godišnje agregate za nacionalne račune za BiH:

- *Bruto domaći proizvod prema proizvodnom pristupu, ukupno i po glavi stanovnika, u tekućim i stalnim cijenama, u domaćoj valuti i izražene u USD. Dostupne su serije podataka za godine od 2000. do 2009.*
- *Bruto domaći proizvod prema prihodnom pristupu, u tekućim cijenama. Dostupne su serije podataka za godine od 2005. do 2009.*
- *Bruto domaći proizvod prema rashodnom pristupu u tekućim i stalnim cijenama. Dostupne su serije podataka za godine od 2004. do 2009.*
- *Bruto domaći proizvod i stvarna individualna potrošnja u standardima kupovne moći. Dostupni su podaci od 2005.*

Agregate nacionalnih računa za Federaciju BiH i Republiku Srpsku objavljuju FZS FBiH i RZS RS.

(208) Procjene neregistrovane (neposmatrane) ekonomije, uključujući i nelegalne aktivnosti su rađene od 2004. do 2007. godine u okviru projekta Eurostata i OECD-a koji je za cilj imao mjerenje neregistrovane ekonomije u zemljama Zapadnog Balkana. Kao rezultat ovih aktivnosti, statističke institucije BiH su procijenile veličinu neregistrovane ekonomije koja će biti uključena u

izračune u nacionalnim računima. Nelegalne aktivnosti su međutim procjenjivane, ali zbog loših izvora podataka nisu obuhvaćene zvaničnim BDP-om. U okviru istog Eurostat/OECD projekta procjenjivane su pripisane rente za stambene kapacitete u kojima stanuju vlasnici, pri čemu je korišten pristup troška korištenja (user cost).

Statističke institucije BiH su se, u najvećoj mogućoj mjeri pridržavale preporuka iz OECD-ovog priručnika 'Measuring the Non-Observed Economy' (Mjerenje neregistrovane ekonomije) te Eurostatov 'Tabular Approach to Exhaustiveness' (Tabelarni pristup sveobuhvatnosti) u svojim procjenama neregistrovane ekonomije. Tim se fokusirao na identifikovanje podešavanja potrebnih kako bi se unaprijedili izlazni parametri ekonomskih (NACE) djelatnosti. Još uvijek nisu uvedena podešavanja po pitanju rashoda u neregistrovanoj ekonomiji.

Prve procjene podataka na godišnjoj osnovi prema proizvodnom i prihodnom pristupu BHAS je distribuirala 15. jula (t + 195) nakon referentnog perioda i revidiranog datuma – 15. decembra (t + 345). Podaci prema rashodnom pristupu distribuirani su kao privremena (inicijalna) objava 30. septembra (t + 270), dok su revidirani podaci objavljeni 15. decembra (t + 345). Datumi distribucije (diseminacije) u entitetskim zavodima su nešto drugačiji.

(209) Osnovni pristup koji se koristi u izračunavanju BDP-a je proizvodni pristup. Statistički zavodi entiteta izrađuju BDP na osnovu tekućih i stalnih cijena, kao i agregata računa proizvodnje. Podaci agregirani na nivou 60 privrednih grana, pri čemu se koristi Evropska klasifikacija ekonomskih djelatnosti (NACE Rev. 1.1), dostavljaju se BHAS-u. Osnovni izvori koji se u entitetima koriste za izračunavanje BDP-a prema proizvodnom pristupu uglavnom su finansijski izvještaji preduzeća (bilansi stanja i uspjeha), administrativni podaci za budžetske korisnike, kao i rezultati redovnih statističkih anketa. BHAS procjene entiteta nadopunjava dodavanjem podataka za jedinice na državnom nivou, uključujući i centralne institucije vlasti i Centralnu banku. Komponente računa proizvodnje koje izrađuje BHAS se entitetima i Brčko distriktu dodjeljuju primjenom koeficijenata za distribuciju poreza na dodatnu vrijednost.

(210) Obračun BDP-a prema prihodovnom pristupu radi se uz korištenje istih izvora podataka, te sličnih procedura kao i obračun BDP-a po proizvodnom pristupu.

(211) Za izračunavanje BDP-a prema stalnim cijenama dijelom se koristi koncept jednostrukog indikatora, zbog nepostojanja adekvatnih deflatora međufazne potrošnje (najčešći jednostruki indikator koji se koristi je indeks obima proizvodnje), primjenjuju se djelimično tehnike deflacije primjenom SPI i PPI, posebno u FZS FBiH. Procjene stalnih cijena se zasnivaju na cijenama iz prethodne godine. Općenito gledano, obračun stalnih cijena je još uvijek prilično loš i potrebno ga je unaprijediti, što znači da postoji i potreba za poboljšanjem različitih statistika cijena.

(212) BDP po rashodnom principu izrađuje BHAS za cijelu BiH, s obzirom da su određeni izvori podataka poput platnog bilansa dostupni samo za cijelu zemlju. Uvođenje rashodnog pristupa realizovano je uz podršku, odnosno tehničku pomoć MMF-a u periodu od 2006. do 2007. Kao početni referentni period za izradu serija na osnovu dostupnih izvora podataka odabrana je 2004. S obzirom da su još uvijek prisutni značajni nedostaci u osnovnim statistikama koje su na raspolaganju za izradu rashodnih agregata, te zbog činjenice da je potrebno poboljšati kvalitetu određenih statistika koje se zasnivaju na administrativnim izvorima ili statističkim anketama, ove bi se procjene trebale smatrati eksperimentalnim.

Kada je u pitanju rashodna strana BDP-a, izračunavaju se slijedeće kategorije:

- izdaci za krajnju potrošnju domaćinstava,
- izdaci za krajnju potrošnju neprofitnih udruženja koje služe domaćinstvima,

- izdaci za krajnju potrošnju vlade,
- individualna potrošnja vlade,
- zbirna potrošnja vlade,
- bruto investicije,
- bruto investicije u stalna sredstva,
- promjene zaliha,
- izvoz i uvoz roba i usluga.

BDP se, prema rashodnom pristupu izračunava u tekućim i stalnim cijenama.

Republički zavod za statistiku Republike Srpske je, nezavisno od BHAS-a, izradio procjene BDP-a za Republiku Srpsku prema rashodnom pristupu.

(213) Premda bi se, teoretski, izračun BDP-a primjenom različitih pristupa trebao slagati, u praksi, zbog razlika u izvorima podataka i metoda koje se koriste dolazi do razlika. U slučaju BiH, razlike između apsolutnih vrijednosti procjena BDP-a zasnovanih na rashodima i odgovarajućih procjena zasnovanih na proizvodnji stabilizovale su se na nivou od 13 – 14 %. Između ove dvije procjene međutim nema razlika u nominalnim i stopama rasta obima. BHAS još uvijek nije pokušala izbalansirati obje ove procjene kako bi se objavilo pravo odstupanje između ova dva pristupa. Sravnjivanje ove dvije procjene BDP-a bilo bi od izuzetne važnosti, ali s postojećim raspoloživim informacijama ono nije izvedivo, posebno zbog nepostojanja tabela ponude i upotrebe. Misija u svrhu tehničke pomoći koja je realizovana u jesen 2011. uz podršku Evropskog odjela MMF-a je odgovornom osoblju u BHAS-u preporučila da analizira i riješi ove nedosljednosti.

(214) S obzirom da u BiH još nisu uvedeni sektori i podsektori, još uvijek nije moguće izvođenje godišnjih sektorskih računa. Planirano je da se sektori i podsektori uvedu kroz IPA 2011 za BiH. Uspješna implementacija planiranih aktivnosti zavisit će od efikasne saradnje između entitetskih zavoda i BHAS-a.

(215) U okviru ranijeg CARDS twinning projekta izrađena je pojednostavljena tabela ponude i upotrebe, ograničena na 17 grana. Zbog značajnih slabosti u izvorima podataka tabela ponude i upotrebe još nije objavljena. S obzirom da je za sastavljanje tabela ponude i upotreba te input-output tabela potrebno unaprijediti postojeće i uvesti nove izvore podataka, ova je aktivnost planirana za kasniji stadij.

(216) Iako su iskazani značajni zahtjevi za izradom kvartalnih nacionalnih računa, još uvijek nije moguće dati kvartalnu procjenu BDP-a za BiH, s obzirom da neophodni kvartalni pokazatelji dosad još uvijek nisu dostupni na nivou BiH.

U ovom trenutku BHAS sakuplja sve raspoložive indikatore te će nakon ocjene kvalitete početi sa eksperimentalnim davanjem kvartalnih procjena nacionalnih računa. Republički zavod za statistiku Republike Srpske je prve kvartalne procjene BDP-a odvojeno za RS sačinio bez bilo kakvog uključivanja BHAS-a. Federalni zavod za statistiku međutim, snažno zahtjeva da izrada kvartalnih procjena BDP-a ostane u nadležnosti BHAS-a, kako je to dogovoreno u Master planu razvoja nacionalnih računa.

(217) Uprkos tome što je to zahtijevala u više navrata, BHAS-u još nije osigurao pristup bazi podataka o porezu na dodatnu vrijednost koju održava i kojom upravlja Uprava za indirektno oporezivanje. Porez na dodatnu vrijednost može biti vrijedan izvor podataka za izradu kvartalnih procjena za potrebe nacionalnih računa kao i za unaprijeđenje kvalitete godišnjih procjena.

(218) Procjene bruto nacionalnog dohotka i bruto raspoloživog nacionalnog dohotka na nivou cijele zemlje izrađuje BHAS, koristeći informacije koje izrađuje Centralna banka BiH (neto primarni dohodak iz ostatka svijeta i neto tekući transferi iz ostatka svijeta).

(219) Bosna i Hercegovina je 2008. godine potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) sa EU. Prema članu 71.7b SAA, BiH je obavezna Komisiji evropskih zajednica dostaviti iznose svog BDP-a po glavi stanovnika usaglašene na NUTS II nivou u roku od pet godina od stupanja na snagu ovog Sporazuma. SAA je ratifikovan krajem 2010. godine, ali nije na snazi, s obzirom da BiH ne poštuje sve njegove odredbe. Isti zahtjev za podacima o BDP-u po regijama postavljen je i u Privremenom sporazumu o trgovini, u članu 36.7b. Privremeni sporazum je na snazi, a rok od pet godina ističe u julu 2013. BHAS je dosad inicirala osnivanje radne grupe koja će raditi na definisanju statističkih regija u BiH. Obuka za osoblje statističkih institucija u domeni izrade regionalnih indikatora trebala bi da bude osigurana putem IPA 2011.

(220) Procjena

Odsjek BHAS-a za nacionalne račune, kao i odgovarajuće jedinice entitetskih zavoda suočavaju se s velikim brojem zahtjeva za unaprijeđenjem kvalitete već postojećih dijelova, kao i za razvijanjem novih dijelova sistema nacionalnih računa. Potrebno je uložiti značajne napore kako bi se proširili i unaprijedili nacionalni računi u Bosni i Hercegovini. BHAS je u stanju osigurati obračun BDP-a i njegovih agregata na način kako je to opisano u Temi 2.01 u dijelu o godišnjim nacionalnim računima u Eurostatovom Kompendijumu statističkih uslova. Niti za jedan od ostalih modula u okviru Teme 2.01: godišnji sektorski računi; tabele ponude i upotrebe te inputa i outputa; regionalni računi na raspolaganju nema ničega. Štaviše, još uvijek se ne mogu dati kvartalne procjene nacionalnih računa, s obzirom da za BiH još uvijek nisu na raspolaganju neophodni kvartalni indikatori.

Potrebno je, u obliku srednjoročnog operativnog plana za razvoj nacionalnih računa, ažurirati Mater plan za BiH iz 2008. Takav bi plan trebao podrazumijevati utvrđivanje jasnih prioriteta u skladu sa zahtjevima glavnih korisnika, uključujući i Evropsku komisiju, aktivnosti koje će se provoditi uz podršku projekata i odrednice – rokove do kojih se moraju osigurati konkretni rezultati, skupa sa sistemom za praćenje (monitoring) realizacije aktivnosti. Od najveće je važnosti da se sve statističke institucije, na državnom, ali i entitetskom nivou slože s utvrđenim prioritetima i planiranim procesom. Već spomenutim 'Sporazumom o implementaciji usklađenih metodologija i standarda u proizvodnji statističkih podataka BiH' predviđa se statistike za BiH imaju prioritet u odnosu na entitetske statistike. To posebno vrijedi za nacionalne račune, gdje je prioritet dat izradi rezultata za zemlju u cjelini.

U principu bi u BiH prvi prioritet trebali biti unaprijeđenje i proširenje godišnjih izračuna za nacionalne račune (uglavnom u smislu kvalitetnijeg izračunavanja BDP-a prema proizvodnom i rashodnom pristupu i razvoj institucionalnih sektora (računa). Smatra se i da BHAS treba uložiti značajne napore kako bi, u eksperimentalnom obliku, izrađivala kvartalne procjene BDP-a. Kvartalne podatke o BDP-u snažno zagovaraju korisnici. Od velike bi koristi u procjeni BDP-a na kvartalnoj osnovi BHAS-u bilo dobijanje pristupa bazi podataka o porezu na dodatnu vrijednost kojom upravlja Uprava za indirektno oporezivanje.

BHAS bi trebala imati na umu da je Republički zavod za statistiku RS dao procjenu godišnjeg BDP-a entiteta prema rashodnom pristupu te kvartalnu procjenu BDP-a. To bi trebalo iskoristiti kako bi se uspostavila radna grupa za nacionalne račune u kojoj bi se zajednički razmotrili pristupi BHAS i entitetskog zavoda te skupa sa Zavodom za statistiku FBiH identifikovala zajednička rješenja. Ovakva radna grupa bi, pored toga, imala zadatak da, u saradnji s međunarodnim ekspertima, kako je predložio FZS FBiH, analizira postojeći izračun BDP-a

prema proizvodnom pristupu po pitanju nedovoljne obuhvaćenosti koju ispituju eksperti MMF-a. Potrebu takvog postupka potvrdili su i u RZS RS u jednom od komentara koji su dali na preliminarne rezultate AGA: "Željeli bismo naglasiti da je sve probleme navedene u Izvještaju MMF-a, kao i sravnjenje BDP-a prema proizvodnom i rashodnom pristupu moguće prevazići samo kroz transparentan i zajednički rad sve tri institucije i uz kritički stav prema oba ova pristupa. Radom na ovakav način bi se došlo do značajnih poboljšanja po pitanju nacionalnih računa kako za nivo BiH tako i entiteta." Radna grupa za nacionalne račune bi trebala dobiti status redovne radne grupe, a mogla bi, s vremena na vrijeme, uključivati i predstavnike značajnih korisnika.

Odsjek za nacionalne račune potrebni su visokokvalitetni podaci iz različitih statističkih oblasti, a posebno iz oblasti poslovnih statistika. Sistem poslovnih statistika, uključujući i poslovni registar bi trebalo razviti na način da kroz redovne ankete i administrativne podatke budu ispunjeni svi zahtjevi u pogledu nacionalnih računa. Odsjek za nacionalne račune bi trebao aktivno davati prijedloge po pitanju razvoja poslovnih statistika, a isto vrijedi i za statistiku cijena. Prije negoli se metodologija procjena stalnih godišnjih cijena uskladi s evropskim zahtjevima, potrebno je poboljšati različite izvore podataka o cijenama.

Odsjek za nacionalne račune BHAS, kao i odsjeci zaduženi za nacionalne račune u statističkim zavodima entiteta trebaju dodatno povećanje u smislu kapaciteta njihovog osoblja te kontinuiranu podršku Eurostata i Evropskog statističkog sistema, u dužem periodu, kako bi postigle usaglašenost sa evropskim zakonodavstvom u domeni nacionalnih računa.

4.3.2 Statistike vladinih finansija

(221) Memorandum o razumijevanju u domeni ekonomskih i finansijskih statistika koji su 2007. potpisale Centralna banka BiH i Agencija za statistiku BiH definiše dužnosti svake od institucija u smislu izrade i diseminacije određenih ekonomskih i finansijskih statistika za BiH. Prema ovom Memorandumu, izrada statistika vladinih finansija je regulisana na sljedeći način:

- Centralna banka je odgovorna za izradu i diseminaciju statistika vladinih finansija u skladu s MMF-ovim Priručnikom za statistike vladinih finansija - IMF Government Finance Statistics Manual iz 2001.,
- Centralna banka BHAS-u dostavlja dostupne podatke neophodne za izradu integrisanog seta računa za vladin sektor u skladu sa ESA 95/SNA 93.

(222) Konceptualni okvir koji Centralna banka koristi za izradu statistika vladinih finansija blisko je zasnovan na međunarodnim standardima koje je izradio MMF i koji su objavljeni u Priručniku za statistike vladinih finansija (GFSM 2001). U potpunosti je obuhvaćen vladin generalni sektor, sa lokalnim vlastima, fondovima socijalnog osiguranja, te vanbudžetskim fondovima. Podaci se sastavljaju na akrealnoj (obračunskoj) osnovi. S obzirom na veoma specifičnu administrativnu strukturu vlasti u BiH, pri čemu se tek mali dio funkcija realizuje na državnom nivou, i sama klasifikacija generalnog vladinog sektora u podsektore je veoma specifična i nije je moguće direktno upoređivati s onima u drugim zemljama. Državni nivo, entitetski nivo, Brčko distrikt BiH, te kantoni se kategoriziraju kao 'centralna vlada' dok se općine i gradovi klasifikuju kao 'lokalna vlada'.

Osnovni izvori podataka za izradu statistika vladinih finansija su računovodstveni podaci koji se koriste u budžetskom poslovanju ministarstava finansija na državnom, te entitetskom i nivou kantona i Brčko distrikta, skupa s podacima iz različitih vanbudžetskih i fondova socijalnog osiguranja te javnih preduzeća i lokalnih vlasti. S obzirom na to da podatke osigurava više od 50

tijela, koja primjenjuju različita računovodstvena pravila i principe, različite obavezne obrasce za izvještavanje, te s obzirom da se izvještavanje dijelom odvija putem dokumenata u štampanoj formi, obrada podataka predstavlja izuzetno zahtjevan i dugotrajan proces.

(223) Postojeće statistike vladinih finansija obuhvataju godišnje izvještaje o poslovanju generalnog vladinog sektora, a od juna 2004. i kvartalni izvještaj o poslovanju generalnog vladinog sektora. Podaci se objavljuju na godišnjoj i kvartalnoj osnovi na web stranici Centralne banke, te u kvartalnom biltenu Centralne banke, dok se godišnji podaci, pored toga, objavljuju i u godišnjim izvještajima koje objavljuju obje banke. Krajnji rok za objavu kvartalnih podataka je 90 dana po isteku referentnog perioda, a za podatke na godišnjoj osnovi taj rok je 120 dana. Podaci se, štaviše, dostavljaju i međunarodnim organizacijama, uglavnom MMF-u. Tabele vladinih rashoda (potrošnje) koje se klasifikuju u skladu sa COFOG-om (Klasifikacija vladinih funkcija - Classification of the Functions of Government) se ne izrađuju, zbog nedostatka adekvatnih izvora podataka.

(224) Jedna komponenta rashoda koja nije obuhvaćena postojećim statistikama su vanbudžetski rashodi za projekte koje direktno finansiraju međunarodni donatori. Vladini izvještaji o poslovanju, k tome, još uvijek ne obuhvataju stavku koja se odnosi na potrošnju fiksnog kapitala kao trošak.

(225) Razvijanje računa vladinog sektora u skladu sa ESA 95, koji će biti u nadležnosti BHAS je planiran u okviru IPA 2011.

(226) Procjena

Centralna banka BiH izrađuje i distribuira statistike vladinih finansija, pri čemu se, što je najviše moguće, pridržava međunarodnih standarda objavljenih u MMF-ovom dokumentu Government Finance Statistics Manual (Priručnik za statistiku vladinih finansija) iz 2001. Statistički podaci o vladinim finansijama će predstavljati osnovu za izradu cjelovitih računa generalnog vladinog sektora u skladu s ESA 95, što će spadati u nadležnost BHAS-a. Razvoj odnosno izrada ovih računa je planirana u okviru IPA 2011.

4.3.3 Statistika vanjske trgovine (robe)

(227) Agencija za statistiku BiH je zadužena za izradu statistika vanjske trgovine robama. Za njih je zadužen Odsjek za statistiku vanjske trgovine u Sektoru za ekonomske statistike BHAS-a. U ovoj oblasti rade 2 zaposlena. U entitetskim zavodima u oblasti statistika vanjske trgovine u Republici Srpskoj radi jedna osoba, a u Federaciji BiH dvije.

Podatke koji se zasnivaju na carinskim prijavama svakog mjeseca dostavlja Uprava za indirektno oporezivanje - ITA (administrativni izvor). Carinske deklaracije koje se koriste u BiH su u obliku i sadržaju identične jedinstvenom administrativnom dokumentu koji se u zemljama EU koristi za potrebe razmjene roba sa zemljama koje nisu članice EU. Podaci se BHAS-u dostavljaju do 7. u mjesecu po isteku referentnog perioda. ITA i BHAS su sklopile memorandum o razumijevanju koji obuhvata i detaljna pravila u pogledu prava i obaveza Uprave i BHAS-a u procesu izrade statistike vanjske trgovine. BHAS podatke koje dobije od Uprave prosljeđuje entitetskim zavodima za statistiku koji samo izrađuju statistike vanjske trgovine za entitete.

(228) BHAS statističke podatke o vanjskoj trgovini izrađuje na principu podjele po zemljama partnerima – zemlja porijekla sa izvozne te zemlja zadnjeg poznatog odredišta sa uvozne strane (geonomenklatura – nomenklatura zemalja i teritorija), te po robama, u skladu sa Kombiniranom nomenklaturom (Combined Nomenclature - CN) i Standardnom međunarodnom klasifikacijom

trgovine (Standard International Trade Classification - SITC). Podaci se objavljuju oko 20. u mjesecu po isteku izvještajnog perioda. Web stranica BHAS trenutno sadrži tek visoko agregirane brojke. Za detaljnije podatke, korisnici moraju kontaktirati BHAS. Detaljni podaci se redovno, na mjesečnoj osnovi, dostavljaju Eurostatu.

(229) BHAS objavljuje podatke o vanjskoj trgovini kompilirane po specijalnom sistemu trgovine. BHAS kompilira i podatke na osnovu općeg sistema trgovine, ali se ovi podaci ne objavljuju.

(230) Jedan od osnovnih ciljeva u 2011. bit će uvođenje indeksa jediničnih vrijednosti koje će se realizovati u saradnji s italijanskim ekspertima, u okviru *Višekorisičkog programa saradnje u oblasti statistike IPA 2008*. Nadalje, planirano je i potpuno usklađivanje metodologije na nivou zemlje sa Eurostatovom metodologijom, unaprijeđenje saradnje sa Upravom za indirektno oporezivanje BiH, te unaprijeđenje provjere kvalitete i analiza neusaglašenosti u podacima, kao i postavljanje detaljnijih podataka na web stranicu BHAS-a.

(231) **Procjena**

Statistika vanjske trgovine je, kako se čini, prilično izgrađena. Podaci koje na mjesečnoj osnovi dostavlja ITA zasnivaju se na carinskim deklaracijama koje se koriste u BiH, a identične su, po formi i sadržaju, sa jedinstvenim administrativnim dokumentom koji se u zemljama EU koristi pri razmjeni roba sa zemljama koje nisu članice EU. Klasifikacije koje koristi BHAS u skladu su s onima koje se koriste u EU. Diseminacija podataka, u smislu pravovremenosti zadovoljava međunarodne zahtjeve. Čini se da bi se pravovremenost mogla dodatno unaprijediti ako se u obzir uzme da BHAS podatke zaprima već 7. dana u mjesecu, a svoje statistike vanjske trgovine objavljuje 20. u mjesecu. BHAS podatke izračunava prema specijalnom sistemu trgovine kao (uz određene probleme po pitanju tačnosti) prema općem sistemu trgovine. Objavljuju se samo podaci dobiveni u skladu sa specijalnim sistemom trgovine. BHAS podatke koje dobija od ITA prosljeđuje entitetskim zavodima za statistiku, koji sami obrađuju podatke za entitete. Bilo bi daleko efikasnije ako bi BHAS izrađivala ne samo podatke za BiH, nego istovremeno i podatke za entitete. Ovi bi podatke, naravno, objavljivali entitetski zavodi za statistiku.

Postoje određene nesigurnosti po pitanju tačnosti podataka. Iako su BHAS i ITA sklopile Memorandum o razumijevanju po pitanju osiguravanja carinskih podataka, saradnja između BHAS-a i ITA se ne odvija bez problema, kako bi trebalo. Od avgusta 2006. ITA odbija BHAS-u osigurati identifikacione brojeve uvoznika i izvoznika, te stoga niti BHAS niti entitetski zavodi za statistiku nisu u mogućnosti implementirati sve neophodne provjere i provjere vjerodostojnosti kako bi otklonili potencijalne greške u mikropodacima kroz direktne razgovore s preduzećima. Pitanja koja postavljaju BHAS i ITA uglavnom ostaju neodgovorena, te se tako o tačnosti podataka ne može reći ništa. Nadalje, nema niti mogućnosti uspostave registra operatora u trgovini koji bi bio od esencijalne važnosti za uređivanje podataka. Potpuno je neprihvatljivo da se BHAS-u ne da puni pristup informacijama dostupnima u ITA za statističke svrhe, te je u tom cilju potrebno što prije pronaći rješenje.

Štaviše, potrebno je razmotriti usaglašavanje datuma prve objave mjesečnih podataka između BHAS-a i entitetskih zavoda, kao i revidiranje politika sve tri statističke institucije.

4.3.4 Statistike platnog bilansa

(232) Mandat Centralne banke BiH koji podrazumijeva prikupljanje, obradu i diseminaciju statistika platnog bilansa utvrđen je Zakonom o Centralnoj banci BiH, posebno u članu 56. i 68. Zakon o statistici BiH, te više podzakonskih akata, između ostaloga regulišu Odluku Upravnog odbora o kompilaciji podataka neophodnih za monetarne i statistike finansijskog sektora, statistike

platnog bilansa, statistike vladinih finansija i vanjskog duga BiH. Pored toga su Centralna banka BiH i Agencija za statistiku sklopile i Memorandum o razumijevanju kojim se reguliše uzajamna saradnja po pitanju kompiliranja statistika i razmjene podataka. Za statistike je nadležno Odjeljenje za ekonomska istraživanja i statistiku. U oblasti statistika platnog bilansa radi sedam zaposlenih.

(233) Statistike platnog bilansa se generalno kompiliraju u skladu s metodologijom MMF-a (MMF-ov priručnik za platne bilanse - IMF Balance of Payments Manual, 5. izdanje, 1993.). Podaci o platnom bilansu BiH se kompiliraju i diseminiraju na godišnjoj osnovu, a od 2001. i kvartalno i to u domaćoj valuti – konvertibilnoj marki i u USD. Kvartalni podaci se objavljuju najkasnije tri mjeseca po isteku referentnog perioda. Kalendar s najavama objava i stvarnim datumima publikacija u skladu je s međunarodnim standardima. Podaci se redovno dostavljaju međunarodnim organizacijama poput Međunarodnog monetarnog fonda, Svjetske banke, Eurostata, itd. Centralna banka BiH objavljuje i kvartalne i godišnje podatke o tokovima direktnih stranih investicija.

(234) Za izradu statistika platnog bilansa se koristi širok spektar različitih izvora podataka, konkretno, podaci od svih relevantnih vladinih institucija (Ministarstava, statističkih institucija, fondova, itd.), komercijalnih banaka i drugih finansijskih kompanija, preduzeća izvan finansijskog sektora, ambasada i međunarodnih organizacija koje imaju urede u BiH. Statistike koje izrađuje Centralna banka, poput monetarne i statistike finansijskog sektora, statistike vladinih finansija se također koriste u izradi statistika platnog bilansa. Centralna banka, pored toga, redovno provodi i kvartalne i godišnje ankete o stranim investicijama, uslugama osiguranja, telekomunikacionim i poštanskim uslugama, uslugama transporta, trgovačkim zajmovima i penzionim fondovima. Podaci se nadopunjuju informacijama od međunarodnih organizacija i institucija kao i zavoda za statistiku drugih zemalja. Za nedostajuće se podatke rade procjene u skladu sa preporukama MMF-a.

(235) *Procjena*

Čini se da je u pogledu statistika platne bilanse postignut relativno visok stepen usaglašenosti s evropskim i međunarodnim zahtjevima. Svi preostali problemi riješit će se kroz tekuću saradnju s ekspertima MMF-a. Glavna zadaća u skorijoj budućnosti bit će prelazak na 6. izdanje MMF-ovog priručnika za platne bilanse.

4.3.5 Indeks potrošačkih cijena

(236) Za izračun indeksa potrošačkih cijena (CPI) u BiH je zadužen Odsjek za statistiku cijena u okviru Sektora za ekonomske statistike. U odsjeku za statistiku cijena rade tri zaposlena, od kojih je dvoje zaduženo za CPI. Pored CPI, Odsjek je zadužen i za izračunavanje indeksa proizvođačkih cijena te pariteta kupovne moći. U Zavodu za statistiku Federacije BiH, četiri zaposlena rade u oblasti izračuna CPI, a u Zavodu za statistiku Republike Srpske na ovim pitanjima rade tri zaposlena.

(237) Kako bi se mjerila inflacija potrošačkih cijena u BiH, entitetski zavodi za statistiku mjesečno izračunavaju u diseminiraju CPI na nivou entiteta, dok BHAS izračunava i diseminira CPI na nivou države i za Brčko distrikt BiH. CPI se, od 2005. kompilira primjenom Klasifikacije individualne potrošnje prema namjeni (COICOP). CPI za cijelu zemlju izračunava se na osnovu reprezentativne potrošačke korpe roba i usluga koja u 2011. sadrži oko 600 stavki. Cijene se prikupljaju u 12 gradova koji predstavljaju geografska područja kojima pripadaju. Za poljoprivredne proizvode koji se prodaju na zelenim pijacama, cijene se prikupljaju dva puta godišnje, za ostale stavke jednom mjesečno, uz izuzetak goriva čije bi se cijene trebale prikupljati

prema broju promjena cijena u mjesecu, ali koje se, kako se čini, RZS RS prikuplja svega dva puta mjesečno.

(238) Za odabir roba i usluga i izračunavanje pondera za potrebe CPI kao izvor podataka koriste se rezultati HBS-a. Od januara 2007. godine, kompiliranje CPI se zasniva na ponderima koji se izvode iz potrošnje domaćinstva iz HBS-a 2004, a od januara 2011. na ponderima izvedenima iz potrošnje domaćinstava iz HBS-a 2007. Sve relevantne robe i usluge koje kupuje referentna populacija za potrebe krajnje potrošnje uključene su u indeks. Obuhvaćenost roba i usluga se redovno revidira, kako bi se osigurala reprezentativnost korpe u smislu ukusa/preferenci potrošača i kupovnog ponašanja potrošača.

(239) CPI se objavljuje mjesečno i na redovnim konferencijama za medije u BHAS-u, koje se obično održavaju krajem treće sedmice u mjesecu nakon isteka referentnog perioda. Svaki od entitetskih zavoda nekoliko dana ranije diseminira CPI za svoj entitet. BHAS svaka dva mjeseca izdaje dvije publikacije:

- “Indeks potrošačkih cijena” – prvo izdanje za mjesec koji se promatra (od januara 2007.). Podaci CPI u ovoj prvoj objavi su na nivou podjela i grupa iz COICOP-a. Detaljniji podaci dostupni su na zahtjev.
- “Prosječne potrošačke cijene u BiH” – prvo izdanje za mjesec koji se posmatra (od januara 2010). Prosječne cijene se izračunavaju za 77 najvažnijih stavki.

BHAS, jednom godišnje, objavljuje tematski bilten “Indeks potrošačkih cijena u BiH” i “BiH u brojevima” za odgovarajuću godinu. Podaci o CPI u ovim publikacijama na nivou su SOICOP-ovih podjela.

(240) *Procjena*

BHAS i entitetski zavodi za statistiku od 2005., u saradnji, izračunavaju i objavljuju nacionalni indeks potrošačkih cijena (za državni nivo) te entitetske indekse potrošačkih cijena (za entitetski nivo) na osnovu međunarodnih preporuka. Unaprijeđenja kvalitete nacionalnog CPI, a od značaja su i za HICP su posebno neophodna u domeni podešavanja kvalitete. Potrebno je razmotriti i mogućnosti uključivanja ruralnih oblasti u prikupljanje podataka. Različiti tretman cijena goriva u Federaciji BiH i Brčko distriktu BiH s jedne strane, te u Republici Srpskoj s druge strane bi mogle dovesti do nekonzistentnih rezultata CPI. Razvoj HICP još uvijek je u početnom stadiju, a glavni cilj će biti razvoj HICP na državnom nivou koji bi bio uporediv na međunarodnom planu. Za pronalaženje najboljeg metodološkog rješenja u regionalno decentralizovanom statističkom sistemu BiH potrebna je tehnička pomoć. U proces razvoja bi od samog početka trebalo uključiti eksperte entitetskih zavoda za statistiku.

4.4 Poslovne statistike

(241) Za poslovne statistike (godišnje i kratkoročne, registre i ekonomske klasifikacije) u BHAS-u je zadužen Sektor za poslovne statistike koji čine Odsjek za statistiku industrije i građevinarstva, Odsjek za uslužne statistike, Odsjek za strukturne poslovne statistike, kao i Odsjek za statistički poslovni registar i Odsjek za ekonomske klasifikacije. U sektoru je zaposleno 13 osoba, uključujući i pomoćnika direktora. U organizaciji poslovne statistike nema značajnih razlika u Zavodu za statistiku Federacije BiH u kojemu Sektor za poslovni registar čini šest odsjeka, uključujući i Odsjek za statistiku poljoprivrede i okoliša, Odsjek za GIS i registar prostornih jedinica (sa ukupno 28 zaposlenih). Sektor za ekonomske statistike u Zavodu za statistiku Republike Srpske ima svega dva odjeljenja (Odjeljenje proizvodnih statistika i Odjeljenje uslužnih statistika) sa ukupno 17 zaposlenih. Za poslovni registar i klasifikacije zaduženo je

Odjeljenje za registar, uzorke i klasifikacije u Sektoru nacionalnih računa, registara i uzoraka (5 zaposlenih).

4.4.1 Statistički poslovni registar

(242) BHAS je, u saradnji sa entitetskim zavodima za statistiku razvio i održava statistički poslovni registar koji je u upotrebi od 2009. i koristi se kao okvir za provođenje novih statističkih anketa i određenog broja postojećih anketa o poslovnim subjektima. Poslovni registar obuhvata informacije o svim nepoljoprivrednim pravnim i fizičkim osobama koje na teritoriji BiH realizuju ekonomske djelatnosti, kao i pravnih osoba i preduzetnika registrovanih za obavljanje poljoprivrednih djelatnosti. Ovaj se registar zasniva na administrativnim registrima koji su pohranjeni i održavaju se u entitetima i Brčko distriktu BiH – dijelom u nadležnim poreskim upravama u saradnji s entitetskim zavodima za statistiku, a dijelom u samom zavodu za statistiku (administrativni registar pravnih osoba u Republici Srpskoj) i općinama (fizičke osobe u Republici Srpskoj, dodjela jedinstvenog identifikacionog broja od strane poreske uprave).

(243) Entitetski zavodi za statistiku i Podružnica BHAS-a u Brčko distriktu BiH u redovnim intervalima, u elektronskoj formi dobijaju podatke iz administrativnih registara. Na osnovu ovih podataka, novoregistrovani poslovni subjekti bivaju automatski uključeni u statistički poslovni registar, a na isti način se preuzimaju i promjene u identifikacionim i demografskim karakteristikama. Ažurirani registar se BHAS-u dostavlja kvartalno. Nakon objedinjavanja podataka, BHAS cjelovit ažurirani statistički poslovni registar prosljeđuje entitetskim zavodima za statistiku. Ažuriranje stratifikacijskih varijabli se trenutno obavlja jednom godišnje i to na osnovu godišnjih finansijskih izvještaja. Započelo je i ažuriranje statističkog poslovnog registra u entitetskim zavodima za statistiku, podacima prikupljenim kroz statistička istraživanja – ankete.

(244) Varijable u poslovnom registru se uglavnom zasnivaju na evropskim preporukama: identifikacione varijable (npr. ime, adresa, pravni oblik); stratifikacijske varijable (npr. glavna djelatnost, broj zaposlenih osoba, te geografska lokacija; demografske karakteristike (npr. datum početka poslovanja). U administrativnim registrima Federacije BiH i Brčko distrikta BiH svaka jedinica ima jedinstveni identifikacioni broj koji izdaje poreska uprava. Ovaj broj koriste gotovo sva zvanična tijela (Uprava za indirektno oporezivanje, Centralna banka Bosne i Hercegovine). U Republici Srpskoj, pravne osobe imaju identifikacione brojeve jedinstvene za svaku pravnu osobu. Ovaj im se broj dodjeljuje u postupku registracije pravne osobe u administrativnom registru RZS RS. Za svaku pravnu osobu se potom dodaje i ažurira poreski broj. Preduzetnici u Republici Srpskoj, u procesu registracije dobijaju jedinstveni poreski broj. U statističkom poslovnom registru, svakoj statističkoj jedinici se dodjeljuje jedinstveni statistički broj, a vidljiva je veza između identifikacionog broja poreskog obaveznika i statističkog broja.

(245) Statistički poslovni registar sadrži pravne osobe (jedinice), preduzeća i lokalne jedinice. Statistički poslovni registar dosad je korišten za svega nekoliko statističkih anketa u domeni poslovnih statistika i statistika tržišta rada. U budućnosti će se koristiti za sve ankete u kojima se kao izvještajne jedinice koriste pravne i fizičke osobe koje ostvaruju ekonomske djelatnosti.

(246) Procjena

Statistički poslovni registar BiH je u upotrebi od 2009. i koristi se kao okvir za provođenje novih statističkih istraživanja te određenog broja postojećih anketa o poslovnim subjektima. Ovaj se registar zasniva na administrativnim registrima koji su pohranjeni i održavaju se u entitetima i Brčko distriktu BiH. Kvaliteta poslovnog registra nije zadovoljavajuća. Registar obuhvata i određeni broj neaktivnih jedinica, ne sadrži uvijek tačne informacije o ekonomskim djelatnostima i adresama, te mu nedostaju sveobuhvatne informacije o broju zaposlenih osoba i o finansijskim

podacima kao i informacije kojima se određuje veličina ekonomskih jedinica. Dosad je statistički poslovni registar korišten tek u nekoliko statističkih istraživanja – anketa u oblasti poslovnih statistika i statistika tržišta rada. Oba entitetska zavoda međutim ulažu značajne napore kako bi unaprijedili statistički poslovni registar kroz saradnju s drugim javnim institucijama koje posjeduju opsežne administrativne poslovne registre iz kojih se osiguravaju mjesečne informacije za ažuriranje statističkog poslovnog registra. U entitetskim zavodima za statistiku počelo je i ažuriranje statističkog poslovnog registra podacima prikupljenim u anketama. BHAS još uvijek pokušava dobiti pristup podacima o PDV-u od Uprave za indirektno oporezivanje, uključujući i PDV brojeve, što bi predstavljalo najbolje podatke na državnom nivou za potrebe mjesečnog ažuriranja statističkog poslovnog registra.

Činjenica da BHAS-u nisu osigurane sve dostupne informacije o statističkom poslovnom registru iz Republike Srpske i dalje je neriješena. Podaci o fluktuaciji zaposlenih se podnose samo u kategorijama. Statistički poslovni registar je zajednički instrument koji, u svrhu efikasnosti trebaju koristiti sve statističke institucije te bi toga BHAS-u trebale biti osigurane sve informacije na mikro nivou kako je to predviđeno zakonima o statistici BiH i entiteta.

4.4.1 Strukturne poslovne statistike (SBS)

(247) U BiH još nije implementirana redovna godišnja statistička anketa u BiH koja za cilj ima prikupljanje i obrada podataka o SBS varijablama. Uz podršku određenih projekata statističke institucije u BiH su u nekoliko proteklih godina pak okončale pripremne aktivnosti koje bi u skorijoj budućnosti trebale rezultirati proizvodnjom SBS varijabli (usklađenih sa evropskim propisima po pitanju SBS-a) za BiH i entitete.

(248) Razvoj SBS-a u BiH započeo je kroz CARDS twinning projekat (2006 – 2008.) i nastavljen je kroz šestomjesečnu implementaciju tzv. twinning light projekat, koji je završen u maju 2010. Osnovna svrha SBS podkomponente CARDS twinning projekta bila je izrada metodologije za SBS te njena implementacija u okviru pilot ankete u kojoj je kao referentna godina korištena 2007. U okviru twinning light projekta je provedena dodatna pilot anketa u kojoj je kao referentna godina korištena 2009.

(249) Dalji razvoj SBS planiran je kroz projekat IPA 2008, a implementacija ovog projekta bi, prema planu, trebala početi u junu 2011. godine. Nakon implementacije projekta IPA 2008, statističke institucije BiH će početi obavljati redovne godišnje SBS ankete u BiH. Anketom bi trebale biti obuhvaćene sve varijable koje se zahtijevaju u godišnjoj seriji podataka u aneksima I-IV propisa o SBS-u (u Aneksu I nisu obuhvaćeni samo sektori usluga J, M i N i kategorija 95). Planirano je da se prvi redovni podaci iz SBS-a proizvedu do kraja 2011, pri čemu će kao referentna godina poslužiti 2010. Aneks VIII SBS-a će se implementirati kasnije, varijable koje se predlažu u Aneksu IV (Poslovna demografija) bit će osigurani istovremeno s aneksima za odgovarajuće aktivnosti iz statističkog poslovnog registra. Prema Memorandumu o razumijevanju koji su sklopile Centralna banka i BHAS, Centralna banka je nadležna za implementaciju finansijskih aneksa SBS-a (V, VI i VII).

(250) Procjena

Veoma bi preporučljivo bilo da statističke institucije BiH sada počnu redovnu implementaciju SBS ankete. SBS podaci su od velike važnosti za unaprijeđenje nacionalnih računa i kompiliranje SBS podatak bi stoga trebalo postaviti visoko na listi prioriteta. Premda aneksima V do VII i Aneksu VIII (Poslovne usluge) nije dat najveći mogući prioritet, BHAS-u se preporučuje da, skupa s Centralnom bankom već sada napravi konkretne planove, te korisnike poslovnih statistika

kontinuirano informiše o budućem proširenju SBS-a na uslužne sektore koji istim još uvijek nisu obuhvaćeni.

4.4.2 PRODCOM

(251) PRODCOM osigurava podatke o vrijednosti i obimu proizvodnje za skoro 4000 proizvedenih vrsta roba. Klasifikaciju predstavlja PRODCOM lista koja se ažurira jednom godišnje.

(252) Zavod za statistiku Federacije BiH (FZS FBIH), Zavod za statistiku Republike Srpske (RZS RS), te Podružnica BHAS-a u Brčko distriktu BiH (DBBiH) provode posebne godišnje ankete o industrijskoj proizvodnji na njihovoj teritoriji i pri tome koriste istovjetan upitnik (IND 21), te jedinstvene instrukcije za njegovo popunjavanje. Ovom se anketom prikupljaju podaci o obimu proizvodnje, vrijednosti i obimu prodaje, obimu zaliha na početku i na kraju referentne godine, te obimu proizvodnje koja je iskorištena interno za dalju obradu. Prikupljeni podaci se prikupljaju i agregiraju i po vrsti proizvodnje: proizvodnja na vlastiti račun, obrada po ugovoru i zbroj ove dvije vrste. Podaci koje se prikupe predmetom su procesa provjera i uređivanja (uključujući i imputiranje neodaziva) koje provode FZS FBIH, RZS RS i DBBiH prije negoli se ovi podaci obrade na entitetskom i državnom nivou.

BHAS agregira PRODCOM statistike za državni nivo BiH. Rok za dostavljanje prvih (preliminarnih) podataka BHAS-u je devet mjeseci po završetku referentne godine. Revidirani podaci su dostupni kao baza podataka koja se ažurira godinu dana nakon objave preliminarnih rezultata. BHAS sve prikupljene podatke o PRODCOM statistikama objavljuje jednom godišnje. Još uvijek nisu provedena pravila o povjerljivosti.

(253) Rezultati PRODCOM-a se redovno izrađuju od 2004. godine. Od 2005. godine se, kako za godišnje tako i za mjesečne ankete o granama (industrijama), koristi zajednička Nomenklatura industrijskih proizvoda BiH (NIP BiH) 2005, koja se zasniva na PRODCOM listi iz 2005. godine. NIP BiH je nacionalna verzija PRODCOM-ove liste iz 2005. koju karakteriše dalja podjela/klasifikacija PRODCOM proizvoda te korištenje kodova koji se sastoje od deset cifara.

(254) Planirano je da se nova Klasifikacija ekonomskih djelatnosti u BiH, KD BiH 2010 (koja se zasniva na NACE Rev. 2), te nova Nomenklatura industrijskih proizvoda NIP BiH 2010 (koja se zasniva na PRODCOM listi iz 2010.), počnu primjenjivati u 2011. PRODCOM anketa za 2010. provest će se uz korištenje nove KD BiH 2010 i nove NIP BiH 2010. Krajnji rok za prve rezultate je 01. juli. U budućnosti će se Nomenklatura industrijskih proizvoda ažurirati godišnje, slijedom ažuriranja PRODCOM liste.

(255) Procjena

Statističke institucije BiH, čini se, napreduju u ispunjavanju uslova koje postavljaju propisi vezani za PRODCOM. Važan preduslov predstavlja redovno ažuriranje liste industrijskih proizvoda u skladu s ažuriranjima PRODCOM liste. Prioritet predstavlja i objavljivanje i dostavljanje statističkih podataka na temelju trenutne PRODCOM liste Eurostatu u roku od šest mjeseci od isteka referentne godine (kako se to zahtijeva propisima o PRODCOM-u). Postoji i problem koji se odnosi na statističku povjerljivost, s obzirom da se svi podaci objavljuju, uprkos činjenici da su dijelom trebali biti zaštićeni u skladu s pravilima povjerljivosti. Snažno se podržavaju nastojanja entitetskih zavoda za statistiku u smislu dobijanja pristanka od respondenata, posebno od velikih firmi.

4.4.3 Kratkoročne poslovne statistike (STS)

(256) Evropske kratkoročne poslovne statistike čine mjesečni i kvartalni indikatori poput indeksa industrijske proizvodnje, proizvodnih cijena, proizvodnje u građevinarstvu, prometa u maloprodaji, itd. Potrebno je dostavljati i kratkoročne podatke o svim uslužnim djelatnostima. Od 2009. je potrebno u tom smislu kao klasifikaciju primjenjivati NACE Rev. 2.

(257) Kratkoročne poslovne statistike u BiH nisu razvijene na nivo koji pretpostavljaju evropski zahtjevi. Uprkos činjenici da postoji velika potražnja za kratkoročnim indikatorima na državnom nivou (po različitim kategorijama korisnika), BHAS (u saradnji s entitetskim zavodima za statistiku) trenutno proizvodi tek nekoliko njih. Pored toga, entitetski zavodi za statistiku izrađuju određeni broj kratkoročnih indikatora za različite ekonomske djelatnosti. Nisu bili podesni za agregiranje i izradu usklađenih podataka na nivou BiH. Proces usklađivanja metodologija i upitnika za provođenje statističkih istraživanja je kontinuiran proces i u budućnosti će biti intenziviran.

(258) Jedini kratkoročni indikatori koji su, otprilike, u skladu s kratkoročnim statistikama EU su indeks industrijske proizvodnje, te indeks proizvođačkih cijena za industriju. I ovi se indeksi međutim, još uvijek izrađuju i objavljuju u skladu s NACE Rev.1.1 te na osnovu nomenklature industrijskih proizvoda koja je u skladu s PRODOCOM listom iz 2005. Osnova za odabir anketa nije direktno statistički poslovni registar nego adresari (koji se, prema RZS RS zasniva na poslovnom registru) koji se drže i kojima upravlja svaki od entitetskih zavoda za svoje svrhe. Objavljeni se indeksi ne prilagođavaju niti sezonski niti prema radnim danima.

(259) Za ostale poslovne sektore (građevinarstvo, maloprodaja, i druge usluge) dostupni su određeni mjesečni ili kvartalni indikatori, dijelom na državnom, a dijelom samo na entitetskom nivou. Ovi podaci dosad međutim nisu bili u skladu s evropskim zahtjevima po pitanju obuhvata, metoda kompiliranja, itd. Entitetski podaci dosad uglavnom ne mogu biti agregirani na državnom nivou, zbog značajnih metodoloških razlika između entiteta po pitanju prikupljanja podataka.

(260) BHAS, u saradnji s entitetskim zavodima, ulaže značajne napore kako bi promijenila ovu situaciju, što predstavlja dobrodošao napredak. Cilj je proizvesti nove indikatore koje zahtijevaju evropski propisi o kratkoročnim statistikama (uvođenjem novih statističkih istraživanja – anketa i redizajniranjem postojećih entitetskih anketa), kako bi se isti usaglasili i prilagodili zahtjevima EU te kako bi se omogućila izrada neophodnih indikatora za nivo BiH. Određene aktivnosti su već započele, a neke od njih dobivaju i podršku kroz projekte međunarodne pomoći.

(261) Izuzetno ograničena upotreba administrativnih resursa u izradi kratkoročnih statistika prilično opterećuje izvještajne jedinice. Razlog tome je činjenica da se većina administrativnih izvora nalazi na entitetskom ili kantonalnom nivou i nisu usklađeni. Jedini relevantni administrativni izvor na državnom nivou je banka podataka Uprave za indirektno oporezivanje (ITA), koja nije voljna BHAS-u dostavljati podatke na temelju podnesenih PDV prijava. Zadatak kojem se daje prioritet je unaprijediti saradnju s ITA, čime bi se značajno povećale mogućnosti izrade STS indikatora i smanjilo opterećenje na statistiku i na izvještajne jedinice. Tim za procjenu će se susresti s predstavnicima ITA te će snažno podržati zahtjev BHAS-a za osiguravanjem individualnih podataka iz registra ITA. Predstavnici iz ITA su naveli da u ovom trenutku zakonski akti koji se odnose na registre u posjedu ITA ograničavaju dostavu individualnih podataka zavodima za statistiku. Smatraju kako postoji potreba za izmjenom legislative kojom bi se osigurala kvalitetnija osnova za statistički sistem BiH.

(262) Procjena

Kratkoročne poslovne statistike u BiH nisu razvijene do nivoa koji pretpostavljaju evropski zahtjevi. BHAS i entitetski zavodi, ulažu značajne napore kako bi se ova situacija promijenila, što predstavlja dobrodošao napredak. Cilj je proizvesti nove indikatore koje zahtijevaju evropski propisi o kratkoročnim statistikama (uvođenjem novih statističkih istraživanja – anketa i redizajniranjem postojećih entitetskih anketa), kako bi se isti usaglasili i prilagodili zahtjevima EU te kako bi se omogućila izrada neophodnih indikatora za nivo BiH. Odlučeno je da će se u početku, djelovanje više koncentrisati na kvartalne ankete negoli na mjesečne. Korisnike bi pak također trebalo obavještavati o planovima po pitanju izrade mjesečnih indikatora. Uskoro će započeti realizacija dvije kvartalne pilot ankete (jedna u oblasti građevinarstva, druga u oblasti transporta). Sve tri statističke institucije će blisko sarađivati u okviru radne grupe. Elaborisan je i operativni plan koji su odobrili svi zavodi.

Cilj je do 2015. implementirati kvartalni STS sistem i najvažnije mjesečne indikatore.

4.5 Poljoprivredni popis i statistike

(263) Za poljoprivredne statistike u BHAS-u je nadležan Odsjek za okoliš, energiju i regionalne statistike (sa četiri zaposlena), te Odsjek za statistiku poljoprivrede, šumarstva, ribarstva i okoliša (sa šest zaposlenih) u FZS FBIH-u. U RSZ-u na statistikama iz oblasti poljoprivrede i šumarstva radi pet zaposlenih.

(264) BHAS prikuplja agregate i objavljuje statistike o poljoprivrednoj proizvodnji (statistike o usjevima i stoci). Ove se statistike zasnivaju na redovnim anketama koje provode entitetski zavodi za statistiku (RZS RS i FZS FBIH). Podaci o proizvodnji na individualnim poljoprivrednim dobrima se zasnivaju na procjenama koje daju eksperti za poljoprivredu s općinskog nivoa. Za preduzeća se ovi podaci prikupljaju putem upitnika. Broj stoke se odnosi na stanje s krajem godine. U oblasti poljoprivrednih statistika u BiH je realizovano jedanaest redovnih anketa o proizvodnji usjeva i stoke.

(265) Glavni problem u provođenju anketa koje se baziraju na uzorku u domeni poljoprivrede je nedostatak okvirnog uzorka (lista poljoprivrednih dobara). Novi poljoprivredni popis će u ovom smislu biti od velikog značaja. Zadnji popis koji je sadržavao informacije o poljoprivredi proveden je 1981., s obzirom da podaci o poljoprivredi iz popisa stanovništva, stambenog fonda i poljoprivrede iz 1991. nikada nisu obrađeni.

(266) BHAS, u saradnji s entitetskim zavodima za statistiku, je započeo pripreme radove na poljoprivrednom popisu (AC). Pitanja za potrebe skrininga su već inkorporisane u upitnik koji je pripremljen za popis stanovništva i domaćinstava, kako bi se identifikovala domaćinstva u kojima poljoprivredna djelatnost prelazi određeni prag. Namjera je poljoprivredni popis provesti ubrzo nakon popisa stanovništva.

(267) U okviru projekta IPA 2007 je, u oktobru 2010. proveden pilot poljoprivredni popis kojim je obuhvaćeno 1000 individualnih poljoprivrednih dobara. Testirani su svi metodološki aspekti: upitnik, priručnik, rad na terenu, organizacija, troškovi, itd. Pripremljen je Nacrt zakona o popisu poljoprivrede, ali isti još nije dostavljan entitetskim zavodima za statistiku.

(268) Poljoprivredni popis će BHAS-u, kao i FZS FBIH, te RZS RS omogućiti uspostavljanje registra poljoprivrednih gazdinstava, koji će predstavljati važnu osnovu za buduće ažuriranje poljoprivrednih statistika. Istovremeno je u toku proces uspostave administrativnih registara poljoprivrednih gazdinstava u oba entiteta. Potrebno je razjasniti odnose između administrativnih

registara i bilo kojeg statističkog registra poljoprivrednih gazdinstava, posebno u pogledu procedure njihovog ažuriranja.

(269) Entitetski zavodi za statistiku prikupljaju podatke o cijenama poljoprivredne proizvodnje kroz različite kanale: otvoreno tržište, kupovnu cijenu i direktnu prodaju. BHAS podatke agregira za nivo BiH. Ove se cijene koriste za izračunavanje ekonomskih računa za poljoprivredu (EAA). Sve statističke institucije su uključene u izradu EAA (izvori podataka i procjene) u okviru regionalnog IPA projekta saradnje u oblasti. S određenim iznenađenjem primjećeno je da je RZS RS nedavno objavio bilten 'Ekonomski računi cijene u poljoprivredi', bez bilo kakve koordinacije s BHAS-om i FZS FBIH. Računi se nazivaju eksperimentalnim i odnose se na period od 2005. do 2009. Kada je ovo pitanje pokrenuto s RZS RS, RZS RS je izrazio spremnost da razmijene informacije i podrže razvoj sličnih računa u FZS FBIH i BHAS-u.

(270) Realizovano je ili je planirano da bude realizovano nekoliko pilot projekata, koji uglavnom koriste vanjsku podršku eksperata:

- Pilot anketa strukture poljoprivrednih gazdinstava u 2010. u saradnji sa Statistikom Švedske.
- Pilot anketa za prikupljanje cijena proizvodnih sredstava u poljoprivredi (inputa) na mjesečnoj osnovi, te poljoprivrednih proizvoda (outputa) na kvartalnoj osnovi u 2010. godini.
- Specijalizovani odsjeci za poljoprivredu u okviru ministarstava poljoprivrede na entitetskom nivou na kvartalnoj osnovi prikupljaju podatke za FADN (Farm Accountancy Data Network – Mreža podataka računovodstava poljoprivrednih gazdinstava) i to iz uzorka od 120 poljoprivrednih gazdinstava u BiH. Pilot period je bio juli 2010 – juni 2011. godine. Nastavak je planiran kao redovna aktivnost ministarstava poljoprivrede na većem uzorku.
- BHAS, RZS RS i FZS FBIH su trenutno počele izračunavanje koeficijenata standardnih izlaza - outputa (SO) za 2007. u okviru regionalnog IPA programa saradnje u oblasti statistike. Tri predstavnika (jedan iz svake od statističkih institucija BiH) bi trebali do kraja juna 2011. izraditi kalkulaciju za SO 2007. Podaci se izračunavaju na entitetskom nivou i dostavljaju BHAS-u koja podatke prenosi Eurostatu.
- U 2011. će, s ciljem ispunjavanja zahtjeva EU u ovoj oblasti, biti uvedena pilot anketa o statistikama mlijeka.
- U skladu s postojećim propisima i preporukama Eurostata provedena je pilot anketa o akvakulturi.
- Za 2011. planiran je pilot projekat o ekonomskim računima u šumarstvu.

(271) BHAS izrađuje i agregira statistike šumarstva i to na osnovu mjesečnih i godišnjih anketa koje izrađuju različiti entitetski statistički zavodi u smislu: količine, vrijednosti i cijena. BHAS pored toga statistike šumarstva dostavlja međunarodnim organizacijama (proizvodnja šumskih proizvoda, proizvodi drvnoprerađivačke industrije, vanjska trgovina šumskim proizvodima).

(272) U okviru projekta IPA 2007, entitetska ministarstva poljoprivrede, te Sektor za poljoprivredu u Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa na državnom nivou započeli su uspostavu FADN, GIS (osnove za anketu na bazi uzorka) i AIS (informacioni sistem u

poljoprivredi). Statističke institucije su uglavnom uključene u izradu metodologije za FADN (vidjeti gore).

(273) Očekuje se da će se saradnja između institucija u poljoprivredi unaprijediti kroz Odbor za koordinaciju informacija u poljoprivredi. Odbor je osnovan na temelju člana 16. Zakona o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju (Službeni glasnik BiH broj 50/08). Dužnosti Odbora su definisane zakonom i poslovnikom. Glavni zadaci Odbora su uspostava informacionog sistema u poljoprivredi u BiH, te osiguravanje kvalitetnije koordinacije i saradnje među relevantnim partnerima. Pored predstavnika iz drugih nadležnih institucija, članovi ovog Odbora su i predstavnici statističkih institucija.

(274) Više je projekata koji su doprinijeli razvoju u domeni poljoprivrednih statistika:

- Twinning projekat 2007-2009 APS/EAA;
- SIDA/SCB 2007-2009 - Poljoprivredne statistike, statistike šumarstva
- IPA 2007 – Nacionalni popis poljoprivrede, te angažman u domeni AIS i FADN
- IPA višekorisnički projekat, 2007, 2008

(275) **Procjena**

Oblast poljoprivrednih statistika, generalno uzevši, nije naročito razvijena u BiH, iako je sektor poljoprivrede od izuzetne važnosti u zemlji. Glavni problemi povezani su sa činjenicom da poljoprivredni popis nije proveden od 1981. te da je administrativni sistem u oblasti poljoprivrede nedovoljno razvijen. Stoga je važno ovaj popis provesti čim je to prije moguće. Trenutno to zavisi od provođenja popisa stanovništva. S obzirom, međutim, da je vrijeme provođenja popisa stanovništva još neizvjesno, možda bude neophodno istražiti alternativu – mogućnost da se ovaj popis realizuje odvojeno od popisa stanovništva. Čini se da je poljoprivredni popis kvalitetno pripremljen i planiran na osnovu pilot popisa. Sugerisano je da se unaprijedi saradnja s administrativnim tijelima nadležnim za oblast poljoprivrede, čak iako su ova tijela još u procesu uspostave, te čak iako administrativni registri poljoprivrednih gazdinstava pokazuju ozbiljna ograničenja. Odbor za koordinaciju informacija u poljoprivredi bi mogao poslužiti kao značajan instrument za unaprijeđenje ovakvog stanja. Kvalitet podataka o usjevima i stoci se smatra sumnjivim odnosno nepouzdanim, s obzirom da se ovi podaci dijelom zasnivaju na procjenama u općinama, a neki od korisnika su spomenuli kako bi ove procjene mogle biti previsoke. Spomenuto je da je, uz podršku donatora i međunarodnih eksperata, a kako bi se poboljšala situacija u oblasti poljoprivrednih statistika, provedeno više pilot istraživanja. Nisu sve pilot aktivnosti rezultovale nastavkom djelovanja. Potrebno je unaprijediti metodološku saradnju između statističkih institucija, npr. po pitanju ekonomskih računa u poljoprivredi. Stoga bi moglo biti neophodno razviti sveobuhvatniji plan za cijelu oblast poljoprivrednih statistika, s jasnim prioritetima i vremenskim rasporedom realizacije.

5. ANEKSI

Aneks 1: Raspored i osobe s kojima je razgovarano tokom misija procjene

Aneks 2: Zakon o statistici BiH; Zakon o statistici BiH; Zakon o statistici Republike Srpske

Aneks 3: Statistički program BiH za period 2009 – 2012.